Закон Бізнес

№27 (1014), 2 — 8 ЛИПНЯ 2011 Р. НАМ 20 РОКІВ! WWW.ZIB.COM.UA

АНОНСИ

КОШТОРИС

Битва напередодні фінансових баталій

Можливий перерозподіл коштів між судами зачепив представників РСАС за живе. > СТОР. 5

ПОЗА ЗАКОНОМ

Чим вище, тим гірше

Прокурорська практика свідчить, що випадки розкрадання, привласнення, використання не за призначенням бюджетних коштів та майна, яке належить державі, сьогодні, на жаль, дуже поширені. > СТОР. 3

РІШЕННЯ

Залишилися при своїх

КС не став утручатися в перерозподіл повноважень у сфері судоустрою. > СТОР. 6

ТОЧКА ЗОРУ

Кількість замість якості

Чому суди перетворюються на фабрику з виготовлення судових рішень? > СТОР. 7

ПРОПОЗИЦІЯ

Бізнес із правом на самозахист

Суб'єкти господарювання мають отримати реальні механізми для адекватної відповіді на неправомірні дії з боку держави. > СТОР. 11

ДОКУМЕНТ

Повноваження в межах конституційної компетенції

Розгляд ВРЮ скарг на рішення ВККС є унормуванням на законодавчому рівні процедури формування належного суддівського корпусу. > СТОР. 12

УТОЧНЕННЯ

Володимир КАМПО:

«Статус усіх інших прапорів, крім Державного, повинен визначатися негативним способом (дозволено те, що не заборонено законом)». > СТОР. 14

ОКРЕМА ДУМКА

Віктор ШИШКІН:

«Суддя, який перебуває на адміністративній посаді, не може бути притягнутий до відповідальності за недодержання своїх обов'язків управлінця». > СТОР. 15

У НАСТУПНОМУ НОМЕРІ

Про те, які зміни чекають судову систему у зв'язку з ухваленням нового КПК, читайте в інтерв'ю з головою Голосіївського районного суду м.Києва, членом робочої групи з питань реформування кримінального судочинства Оленою ПЕРВУШИНОЮ.

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

Голова Ради суддів України Ярослав РОМАНЮК:

«Ми не намагаємося тягнути ковдру на себе, прагнучи додаткових функцій» > СТОР.4

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Уособлення національної єдності.

Повага до державної символіки є показником високої політико-правової культури народу

НАТАЛІЯ ШАПТАЛА,
суддя Конституційного Суду України;
АНДРІЙ ПОТЬОМКІН,
начальник відділу вивчення та узагальнення судової практики Вищого господарського суду України

У своєму рішенні від 16.06.2011 №6-рп/2011 Конституційний Суд окремо наголосив на нагальній необхідності встановити порядок використання державних символів згідно з вимогами Основного Закону. Адже на двадцятому році незалежності це питання залишається відкритим. На жаль, у молодій Українській державі цьому питанню не приділяється належної уваги. Таке ставлення до державних символів багато в чому зумовлене незнанням їх історії, національних традицій, вагомості та значущості для людини, держави, нації.

2004 року Державний Прапор отримав своє свято, але не законну процедуру свого офіційного підйому.

Без політичного підтексту

Подбати про порядок використання своїх символів повинна сама держава. Це її прямий обов'язок. У нашому випадку — обов'язок народних депутатів.

Саме цих питань стосується рішення КС №6-рп/2011, яке наробило так багато галасу в країні. Проте, як би кому не хотілося, жодного політичного підтексту воно не містить. Суд жодним чином не торкався питань форм увічнення перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років. Це рішення спрямоване саме на захист одного із державних символів України — Державного Прапора.

Приймаючи рішення про неконституційність окремих положень закону «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років» від 20.04.2000 №1684-III (з унесеними до нього змінами), Суд виходив з такого.

Згідно з ч.6 ст.20 Конституції опис та порядок використання державних символів України встановлюються законами, які приймаються не менш як 2/3 від конституційного складу Верховної Ради, що підкреслює їх особливо важливу роль у державі.

В абз.4 пп.2 п.1 закону №1684-III передбачено, що основними формами увічнення перемоги та подвигу народу-переможця є, зокрема, «офіційний підйом у День Перемоги копій Прапора Перемоги на будинках (щоглах, флагштоках) поряд з Державним Прапором України». Тобто законодавцем даною нормою було встановлено порядок використання Державного Прапора України поряд (підкреслюємо: поряд) з копією Прапора Перемоги в День Перемоги.

> Продовження на стор.10

ЗАСІДАННЯ

Дебют ВСС

ТЕТЯНА КУЛАГІНА

У Вищому спеціалізованому суді з розгляду цивільних і кримінальних справ 24 червня спостерігався справжній ажіотаж. У цей день відбулася знакова подія — перше засідання пленуму, під час якого законники не тільки розібралися з організаційними питаннями, а й ухвалили перші постанови.

Довгожданий кворум

З моменту появи ВСС на судовому Олімпі минуло вже майже 8 місяців, однак для зібрання пленуму не вистачало суддів. Утім, 12 травня ВККС дала рекомендації для обрання до ВСС ще 28 суддям, а за кілька днів парламент погодився з рекомендаціями кваліфкомісії. Однак чергова порція «перепусток» до ВСС усе ж не вирішила проблеми кадрового дефіциту (сьогодні у ВСС працює 91 суддя зі 120 передбачених за штатним розписом). Але це допомогло в питанні кворуму. На зібрання пленуму з'явилися 83 служителі Феміди. Для прийняття рішень така кількість була достатньою. Згідно з ч.4 ст.36 закону «Про судоустрій і статус суддів» засідання пленуму є повноважним за умови присутності не менш ніж 2/3 від його складу.

На початку зустрічі голова ВСС Леонід Фесенко привітав колег з гарним стартом, при цьому нагадавши про труднощі, які довелося подолати. «У період формування ВСС судді стикнулися з великим навантаженням. У середньому за місяць один суддя розглядав 86 скарг та 14 справ. Сподіваємося, що в недалекому майбутньому навантаження на суддів зменшиться», — зазначив Л.Фесенко. І досі, за його словами, не вирішена проблема з розміщенням працівників суду, яким катастрофічно бракує кабінетів. Законникам доводиться ділити квадратні метри з помічниками.

> Продовження на стор.8

Л.Фесенко привітав колег з гарним стартом і побажав плідної праці.

ДІАЛОГ

Про реформи — без краваток

ТЕТЯНА КУЛАГІНА

З моменту народження вітчизняної Конституції минуло 15 років. Час показав як сильні, так і слабкі сторони Основного Закону. Які зміни чекають на головний документ і до яких чергових реформ готуватися — журналістам напередодні свята розповів глава держави Віктор Янукович. Бесіда проходила на території його резиденції в Межигір'ї.

Екскурсія володіннями

Під час зустрічі з представниками ЗМІ в Межигір'ї, куди їх запросили 24 червня, гарант спершу провів екскурсію по своїй резиденції, а потім більш ніж 2 год. відповідав на запитання. Протягом цього часу глава держави розповідав про майбутні конституційні метаморфози та поділився своїм баченням політичної ситуації.

> Продовження на стор.2

2 Новини і коментарі
4 Від першої особи
5 Судова влада
8 Судова практика
9 Фотофакт
10 Законодавча влада
12 Документ
16 Weekend

61018
ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС
Оформити передплату на газету «Закон Бізнес» можна в будь-якому відділенні зв'язку України

ЦІНА ДОГОВІРНА
4 820105 830014

ВІТАЄМО!

МИКОЛА ДЕМЯНКО
1 липня, 64 роки

Голова підкомітету з питань забезпечення діяльності народних депутатів України Комітету ВР з питань Регламенту, депутатської етики та забезпечення діяльності ВР, представник фракції Партії регіонів, народний депутат V та VI скликань.

АНАТОЛІЙ СТЕПАНЕНКО
1 липня, 48 років

Голова підкомітету з питань енергетичного співробітництва з ЄС Комітету ВР з питань європейської інтеграції, представник фракції Партії регіонів, народний депутат VI скликання.

СЕРГІЙ ТЕРЕЩУК
4 липня, 50 років

Заступник голови Комітету ВР з питань аграрної політики та земельних відносин, представник фракції Народної партії, народний депутат IV та VI скликань.

ОЛЕКСАНДР ШЕПЕЛЕВ
4 липня, 41 рік

Член Комітету ВР з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики, представник фракції Партії регіонів, народний депутат V та VI скликань.

ІВАН ЗАЄЦЬ
5 липня, 59 років

Заступник голови Комітету ВР з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, представник фракції блоку «НУНС», народний депутат I—IV та VI скликань.

ІВАН МИРНИЙ
6 липня, 57 років

Голова підкомітету Комітету ВР з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією, представник фракції Партії регіонів, народний депутат VI скликання.

ЛЕОНІД ЛИТВИНОВ
7 липня, 67 років

Секретар Комітету ВР з питань промислової і регуляторної політики та підприємництва, представник фракції Партії регіонів, народний депутат V та VI скликань.

ВАЛЕРІЙ ПИСАРЕНКО
8 липня, 31 рік

Голова підкомітету Комітету ВР з питань правосуддя, позафракційний, народний депутат V та VI скликань.

ДІАЛОГ

Про реформи — без краваток.

Продовження, початок на стор.1

Як пише «Сегодня», президентська територія відносно невелика. А будинок, в якому мешкає глава держави, навряд чи можна назвати апартаментами неземної розкоші — чотири просторі кімнати (близько 260 м² житлової площі). Також є басейн завдовжки 20 м, сауна з прибудовою та альтанка, де й проходило спілкування з пресою. А поруч, пише видання, прогулювалися сірі журавлі.

У такій неформальній атмосфері В.Янукович підбивав підсумки й ділився своїми прогнозами. Очевидно, що напередодні Дня Конституції журналістів чи не найбільше цікавила подальша доля головного документа. Віктор Федорович наголосив, що деяких законів не вистачає, а деякі, особливо ті, що стосуються прав людини, потребують удосконалення. Водночас, за його словами, рецепт ідеального документа передбачає, що «найкраща Конституція та, яка виконується».

На переконання гаранта, одна з найбільших проблем — реформа кримінальної юстиції. Він підкреслив, що сьогодні відсутній принцип рівності та змагальності сторін: значна перевага — на боці обвинувачення, при цьому захист більше обмежений у правах. «А це означає, що людина має проблеми в питаннях, пов'язаних з правосуддям. Тому реформи кримінальної юстиції, реформа судової системи повинні відіграти велику роль уже найближчим часом», — підсумував В.Янукович.

Якщо вірити прогнозам, новий Кримінальний процесуальний кодекс з'явиться до кінця року. Як підкреслив глава держави, у фундамент документа вже закладено принцип рівності сторін.

Зміни — у перспективі

Згадав гарант і про розпочату в минулому році судову реформу. За його словами, її запровадження забезпечує сьогодні умови, як для поповнення суддівського корпусу висококваліфікованими кадрами, так і для боротьби з несумлінними служителями Феміди.

На цьому реформи не закінчаться. До кінця року, за прогнозами В.Януковича, реформами буде охоплено 21 напрям життєдіяльності держави. «Країна не може залишатися в такому стані, її потрібно модернізувати. Вона повинна отримати абсолютно нову якість у багатьох аспектах нашого життя: освіта, охорона здоров'я, соціальні стандарти і, звичайно, економіка,— підкреслив Віктор Федорович — Більше ніж 800 заходів, які ми повинні виконати разом — Президент, Уряд і Верховна Рада. Це закони, підзаконні акти, імплементація законів, які ми прийняли і які будемо приймати».

Очевидно, перспективи і завдання стали лейтмотивом зустрічі без краваток, а найкращим підсумком буде їх виконання.

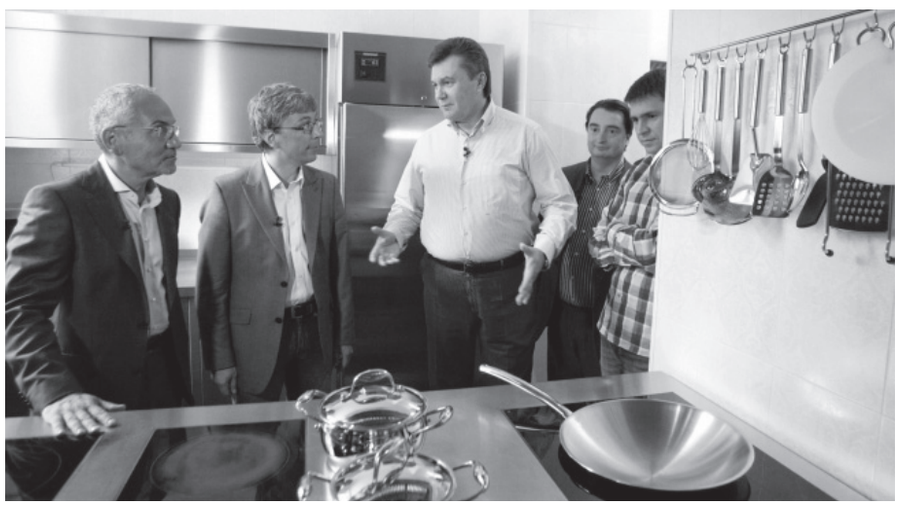

На президентській кухні, крім звичайних сніданків, готують реформені страви.

ВІЗИТ

Таємниця відомих намірів

МАРИНА БОЙКО

Приїзд російського прем'єра Володимира Путіна в Україну перевернув політичне життя в країні з ніг на голову. Розмова Президента Віктора Януковича і московського гостя пройшла за зачиненими дверима, але можна здогадатися, про що розмовляв Віктор Федорович із Володимиром Володимировичем: про газ, про Митний союз та інші речі, цікаві обом державам.

Поїздка під знаком приватності

Крим став постійним місцем зустрічей Президента України та прем'єра РФ. Нагадаємо: минулого року В.Путін у липні приїжджав на півострів, щоб привітати В.Януковича з днем народження. Але, перш ніж відправитися в резиденцію Віктора Федоровича, Володимир Володимирович вирішив відчути «дух свободи»: глава російського уряду взяв участь у міжнародному байк-шоу, яке проходить під Севастополем і присвячене Чорноморському флоту РФ і 65-ій річниці перемоги у Великій Вітчизняній війні. І, щоб підтримати байкерів, В.Путін проїхався на триколісному мотоциклі. А потім, змінивши образ, вирушив на рандеву з українським Президентом.

Цього року візит В.Путіна в АРК віднесли до категорії «приватних», адже сторони відмовилися розголошувати подробиці переговорів. Оскільки зустріч проходила напередодні засідання українсько-російської міждержавної комісії, в пресі з'явилась інформація, що Віктор Федорович і Володимир Володимирович домовляються про щось важливе.

Деякі ЗМІ повідомили, що Київ і Москва мали 28—29 червня, під час засідання під головуванням В.Януковича і Дмитра Медведєва, виступити із сенсаційною заявою. Але журналісти помилилися з датою: захід запланований на 29 липня, а не червня.

Та й президенти 28 і 29 червня мали інші справи державної ваги: 28-го Віктор Федорович вітав Український народ з Днем Конституції, а 29-го приймав у себе в гостях президента Монголії Цахіагійна Елбегдоржа. У свою чергу Дмитро Анатолійович 28 червня влаштував у Кремлі урочистий прийом на честь випускників військових академій та університетів, зустрівся з губернатором Санкт-Петербурга, 29-го — провів нараду з членами уряду.

Формула дружби

Проте повернімося до візиту В.Путіна. Які ж теми обговорювали в Криму? Сторони не могли не поговорити про блакитне паливо. Нагадаємо, що Київ уже рік добивається перегляду формули ціни на газ. Навесні В.Путін припустив, що Україна може здешевити блакитне паливо, вступивши в МС. Але Київ утримав позиції та не піддався «спокусі», вірячи, що головне його завдання — підписати угоду про зону вільної торгівлі з Євросоюзом.

«Є велика зацікавленість у тому, щоб Україна була в Митному союзі. Але є багато різних причин, чому ми сьогодні не приймаємо таке рішення і не розглядаємо», — підкреслив у недавньому інтерв'ю В.Янукович.

Напевно, не дарма на сайті українського Уряду з'явилася інформація під заголовком «Справедлива ціна на транзит російського газу в Європу принаймні вдвічі більша, ніж діюча». У повідомленні йдеться про те, що вітчизняні вчені надали Кабміну методику розрахунків, за якою вартість транспортування 1 тис. м³ газу українською ГТС на 100 км має становити $5,85, а ціна палива на східному кордоні України (тобто для наших споживачів) — $270,75 за 1 тис. м³.

Також зазначається, що згідно з укладеним у січні 2009 р. Юлією Тимошенко російсько-українським контрактом базова ставка тарифу на транзит газу по території України є плаваючою і обчислюється залежно від вартості паливної складової та інфляції в Європі. За цим же контрактом, до 2020 р. ціна російського газу повинна обчислюватися за формулою, яка враховує зміну цін на мазут і газойль при базовій вартості газу — $450 за 1 тис. м³. У квітні 2010-го Москва і Київ підписали так звані харківські угоди, згідно з якими Україна отримала знижку на газ у розмірі експортного мита (30%).

Закінчується повідомлення даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі: у II кварталі цього року ціна російського газу становила $295,6 за тис. м³ на східному кордоні України. Ось така інформація для роздумів.

Можливо, Володимир Володимирович і Віктор Федорович обговорювали й інші питання, внесені сьогодні до порядку денного: про створення компанії, котра керуватиме вітчизняною ГТС; про спільне використання Керченської протоки і багато чого іншого. Наскільки ж удалою була кримська зустріч В.Януковича і В.Путіна — покаже подальший розвиток відносин Києва і Москви.

ПІСЛЯМОВА ДО СВЯТА

«Ремонтно-конституційні» настрої

КСЕНІЯ СОКУЛЬСЬКА,
«Подробиці»

П'ятнадцята річниця ухвалення Основного Закону виявилася ще символічнішою, ніж можна було припустити рік тому. Останні кілька років практично кожне святкування Дня Конституції в Україні супроводжується не тільки славослів'ям на адресу «державотворчого документа», а й натяками можновладців на те, що вдосконаленню оного не повинно бути межі.

Міняти — не будувати

Можна сказати, що останні роки правління Віктора Ющенка пройшли під девізом «Добре було б переписати!». Причому бажання відредагувати Основний Закон охоплювало тоді не тільки главу держави, а й лідерів найбільших політичних сил. Адже недаремно у 2009 році чи не головною сенсацією літа став проект гіпотетичної Конституції, що потрапив у ЗМІ, а-ля широка коаліція БЮТ + ПР.

З приходом до влади Віктора Януковича «ремонтно-конституційні» настрої в політикумі не зникли. І вже поздоровляючи співвітчизників з першим «тематичним» святом, новий Президент не забув нагадати: в 1996-му Конституція була гарна, а ось зміни 2004 року «стали причиною розбалансування і серйозної кризи влади». Можна сказати, що рік тому гарант чесно попередив народ: змінам бути. Й обіцяні зміни не змусили себе довго чекати. За минулий рік Основний Закон устигли-таки поміняти. Навіть двічі.

Впродовж літа — початку осені 2010-го політикум проявив велику активність, з'ясовуючи, як же саме можна переписати Конституцію з найменшими витратами для правлячого табору. Крім традиційної моделі — сколотити хай не стабільну, але хоч би ситуативну більшість у 300 голосів, — серйозно розглядався і новий проект закону про референдум. Такий, який дозволив би вводити в дію закони (починаючи з найголовнішого) волею народу, «минуючи» згоду або незгоду його обранців. Зрештою сміливий законотворчий почин так і не був підтриманий, проект не прийняли.

Повернення до витоків

Обнародуване 1 жовтня 2010 року рішення Конституційного Суду, яке анулювало політреформу-2004, зовсім уже несподіваним назвати не можна. Сенсацію забезпечили швидше його деталі. Передусім «автоматичне» повернення старої Конституції — без необхідності «освячувати» її в парламенті. І хай незабаром народним обранцям довелося-таки попрацювати (наприклад, переінакшити під нові правила гри закон про Уряд і ряд інших актів), влада стояла на тому, що нова-стара Конституція повернулася відразу.

З моменту ухвалення рішення КС на «тканині» закону №1 з'явилася ще одна «латка». Різке повернення до правил 1996 року не тільки офіційно закріпило баланс владних повноважень, що й без того склався, а й забезпечило «хронологічні» проблеми. Як відомо, таке «благо цивілізації», як п'ятирічний строк повноважень для парламенту, було анулюване разом з іншими нормами політреформи. Але думка про те, що доведеться трудитися в сесійному залі лише 4 роки (та ще й з перспективою переобрання в березні 2011-го), народних обранців не дуже надихала. Більш того, вона, схоже, виявилася для депутатів нестерпною, і — тепер уже в повній відповідності з двохетапною процедурою — ВР прийняла поправки, згідно з якими були не тільки уніфіковані норми за принципом «всім — по 5 років», а й складений розклад виборів на найближчі роки: наступні парламентські — восени 2012-го, президентські — навесні 2015-го.

Зміни, що дають парламенту можливість зітхнути з полегшенням, глава держави підписав на початку лютого. Можна було б сказати, що відтоді Конституція могла «спати спокійно». Але довгий спокій Основного Закону в плани Банкової, схоже, не входить.

Не зупиняючись на досягнутому

Попри те що повернення Конституції-1996 було вельми зручним для нинішнього керівництва країни, поки почивати на лаврах основа основ українського законодавства явно не зможе. З одного боку, про необхідність зробити Конституцію демократичною і ще людянішою неодноразово згадував глава держави, з другого — специфіка української політреформи помітно збентежила Захід. «Головна рекомендація Україні — не зупинятися на цьому, а продовжувати демократичну конституційну реформу», — ще в листопаді 2010 року нагадував Києву секретар Венеціанської комісії Томас Маркет. І сильні країни до думки Європи готові прислухатися.

У випадку з оригінальним поверненням до старої доброї Конституції головну роль, найімовірніше, відіграв принцип політичної доцільності. Тоді владі вдалося добитися бажаного результату мінімальними зусиллями. Після чого з'явився час і для пристойності, і для красивих жестів...

Від ідеї прийняти абсолютно новий Основний Закон (поки що мова йде саме про нову редакцію, а не про низку поправок) В.Янукович відмовлятися не став. Наприкінці лютого гарант видав указ, що дав старт його новому почину — Конституційній асамблеї. Саме цьому колегіальному органу належить затверджувати потенційні напрацювання науково-експертної групи, на яку й покладена нелегка праця чергового переписування Основного Закону. Відповідальним за виконання цього надзавдання виявився не нинішній Президент, а один з попередніх — Леонід Кравчук, який і очолив експертну групу.

Подробиці того, яким саме буде акт найвищої юридичної сили від Кравчука — Януковича, поки залишаються таємними. Ініціатори вважають за краще відбуватися загальними фразами. «Нова Конституція повинна стати по-справжньому загальною справою, результатом «суспільної домовленості» між громадянами з питання організації своєї держави» — так ідея сформульована в останньому посланні глави держави до парламенту. Л.Кравчук не набагато конкретніший. «Тобто мова йде про те, що текст Конституції від а до я буде переглянутий», — каже перший Президент, пояснюючи, що реформи торкнуться і прав та свобод, і місцевого самоврядування, і виборчих правил... Але, знову-таки, пояснює без подробиць.

Напевно, тому, що час ще є — на те, що новації запрацюють при нинішньому складі ВР, ніхто не розраховує.

ОПИТУВАННЯ «ЗОБ»

Чого не вистачає Конституції?

АНІ ГАЛУК

ВЛАДИСЛАВ ЛУК'ЯНОВ,
фракція ПР:

— Як на мене, не досить чітко прописані повноваження місцевого самоврядування. Я вважаю, що було б краще, якби ми більше повноважень надали місцевим радам.

АНДРІЙ СЕНЧЕНКО,
фракція БЮТ — «Батьківщина»:

— Насамперед не вистачає дотримання Конституції з боку влади. Якщо говорити про зміни, то потрібно змінювати її в конституційний спосіб через парламент, а не винаходити якісь варіанти, котрі можуть поставити під сумнів документ. Інший момент — має бути забезпечений баланс гілок влади.

ВОЛОДИМИР ЯВОРІВСЬКИЙ,
фракція БЮТ — «Батьківщина»:

— На мою думку, Основному Закону бракує недоторканності. У нас нормальна Конституція (та, яка була прийнята в 1996 році), і, якби її не чіпали, було б добре.

ТАРАС ЧОРНОВІЛ,
член групи «Реформи заради майбутнього»:

— Конституції не вистачає стабільності. У нас хороша Конституція, в ній є лише кілька невідшліфованих моментів. Один з них — це неузгодженості, які виникають у розподілі повноважень між гілками влади. Також, на мій погляд, в Основному Законі погано виписано розділ, який відповідає місцевим органам влади. Але найголовніше — аби вона виконувалася.

ПРОЦЕС

Феміда зберігає честь.

Судді Киреєву доводиться проявляти неабияку витримку, ігноруючи нападки з боку обвинуваченої

АЛІНА АЛЕКСАНДРОВА

В Україні стартував судовий процес над колишнім Прем'єр-міністром Юлією Тимошенко, яку обвинувачують у перевищенні влади і службових повноважень під час підписання газових контрактів з Росією. Процес, без перебільшення, можна назвати історичним: уперше в історії незалежної держави на лаві підсудних опинився чиновник такого рівня, хай і з приставкою «екс-». Водночас уперше суддя Печерського райсуду м.Києва Родіон Киреєв, який веде справу, потрапив під безпрецедентний тиск із боку обвинуваченої та її прихильників. А в його особі — й уся судова система.

Ю.Тимошенко сприймає суд швидше як політичну трибуну.

Міліція в бойовій готовності

У день початку процесу над Ю.Тимошенко під стінами Печерського райсуду м.Києва коїлося щось неймовірне: «багатоярусні» кордони міліції, натовпи народу з прапорами, оглушливо-гучна музика і політичні гасла, що транслювали через динаміки, групи народних депутатів і правозахисників, автобуси з «беркутівцями». Згідно з одними джерелами на Хрещатику зібралося 2 тис. — 3 тис. прихильників Ю.Тимошенко, за іншими даними, їх було 5 тис. Крім того, до будівлі суду підтяглись і противники екс-прем'єра.

Напередодні першого «судного дня» начальник департаменту міліції суспільної безпеки МВС Віктор Ратушняк зібрав журналістів на брифінг і проінформував: міліція до суду над Ю.Тимошенко готова! «У Києві однозначно буде посилена охорона громадського порядку в центральній частині — там, де проходитиме судове засідання Печерського районного суду», — заявив він.

Крім того, В.Ратушняк зазначив, що міліція не допустить блокування роботи суду, і пообіцяв провести «профілактичну роботу» з майбутніми учасниками акції. Правда, пізніше з'ясувалося, що зі всіх учасників, які подавали заявки на участь у пікетуванні, на зустріч прибули тільки представники громадської організації «Загальновійськовий союз України».

Урешті-решт, без зіткнень все ж не обійшлося. Спочатку спалахнула сварка між прихильниками і недоброзичливцями екс-прем'єра, втім, її швидко припинили. Член Партії регіонів Олег Калашников, котрий очолював антитимошенківський рух, заявив журналістам, що сьогодні «головний корупціонер — Тимошенко». Після цього на нього накинулись опоненти, які кричали «Геть!».

Потім відбулася серйозніша сутичка між прихильниками Юлії Володимирівни і міліцією. Річ у тому, що пікетники, яким не вистачало місця на тротуарі, стали виходити на проїжджу частину. Міліціонери за допомогою металевих огорож відтіснили людей назад — у пішохідну зону. Аналогічна ситуація склалася біля Бессарабського ринку, коли тимошенківці намагалися блокувати рух на Хрещатику.

Відкритість у квадраті?

Вимагати відкритості судового процесу прихильники Ю.Тимошенко почали заздалегідь. Фракція БЮТ — «Батьківщина» звернулася з листом до Президента Віктора Януковича і для забезпечення публічності та гласності судового процесу попросила прямої трансляції на телебаченні та надання конференц-залу Українського дому як залу судових засідань. З якою метою — продемонстрував увесь подальший перебіг подій у судовій залі.

Водночас відкритого суду над Ю.Тимошенко зажадала і прокуратура. «Ми наполягатимемо на забезпеченні публічності під час судового розгляду: присутності представників засобів масової інформації та громадських організацій у залі суду, висвітленні судового процесу відповідно до норм, виписаних у чинних законах, можливості сторін прокуратури і захисту висловити свою точку зору і дати грунтовні пояснення», — говорилося в заяві ГПУ.

Щоправда, умістити всіх охочих зал засідань Печерського райсуду був просто не в змозі — в приміщенні площею 35 м^2 і так набилося більше сотні чоловік. Але телевізійна трансляція задовольнила всіх тих, хто мав за мету оцінити не стільки мітингову майстерність захисту, скільки правові аргументи і доказову базу обвинувачення.

«Нелюдські умови»

Саме так охарактеризував обстановку в залі судових засідань голова представництва Єврокомісії в Україні Жозе-Мануель-Пінту Тейшейра. «Я не можу давати політичної оцінки цій справі, але умови, в яких проходить суд, нелюдські», — сказав збуджений дипломат, виходячи з будівлі суду, і показав на свою наскрізь промоклу сорочку.

Судді Р.Киреєву, котрий увесь день сидів у цупкій мантії, можна було тільки поспівчувати. Але водночас і позаздрити витримці, яку він демонстрував, відхиляючи численні клопотання, якими екс-прем'єр та її захист засипали суд. Адже таку брутальну поведінку з боку обвинувачених навряд чи став би терпіти будь-який інший суддя. Та, схоже, Ю.Тимошенко вирішила сповна скористатися статусом колишнього високопосадовця, помноженим на гендерну ознаку.

Скажімо, Юлія Володимирівна принципово відмовлялася вставати в присутності судді, називала суд фарсом (і це — найпристойніший з епітетів), відмовилася давати прямі відповіді на запитання про її прізвище і місце проживання, а коли суддя запитав про її національність, огризнулася: «Українка, на відміну від вас». Не кажучи про те, що за три дні жодного разу не звернулася до судді так, як того вимагає Кримінально-процесуальний кодекс, — «ваша честь!».

Робити акцент на правовому недопрацюванні прокуратури не намагалася ні сама підсудна, ні її адвокат. Можливо, до правових оцінок матеріалів справи екс-прем'єр та її захист все ж таки повернуться, коли оголосять власне обвинувальний висновок. Прокуратура обіцяє зачитувати його мінімум 4 години...

Політика без права?

Слід відзначити, що суд став для Юлії Володимирівни непоганою політичною трибуною: величезна кількість журналістів, усі камери націлені на неї. Звичайно ж, екс-прем'єр скористалася цим шансом і вибухнула серією філіппік — спочатку перед входом до суду, а потім і на судовому засіданні. Набір епітетів і визначень був стандартним: «судилище», «фарс», «персональна розправа» і т.д.

До речі, захисник екс-прем'єра С.Власенко вже прогнозував покарання, яке отримає Ю.Тимошенко: він вважає, що його підзахисна може бути засуджена до 7—10 років ув'язнення.

Зухвалу поведінку екс-прем'єра викликав подив депутата Європарламенту від Латвії Олександра Мирського, який порекомендував Юлії Володимирівні «поводитися більш гідно, тому що це виглядає не дуже коректно не тільки стосовно судової влади, а й усієї держави Україна в цілому».

«Судова система України останніми роками сильно не мінялася. І кілька років тому, коли Тимошенко була при владі, в неї були всі можливості реформувати цю систему для того, щоб можна було не вставати, коли входить суддя, не відповідати на запитання судді. Ю.Тимошенко все це могла б реформувати, щоб можна було висловлюватися проти судді, показувати свою неповагу до суду. У неї була така можливість, але вона її не реформувала, тому що вважала, що все гаразд. Було б логічно, якби Ю.Тимошенко поводилася коректніше стосовно судової влади й України в цілому. І всі б звернули увагу, що вона поводиться гідно, а не влаштовує балаган у суді», — прокоментував судовий процес О.Мирський.

* * *

На жаль, цей процес став своєрідним лакмусовим папірцем, що виявив хвороби нашого суспільства. Завдяки присутності ЗМІ вся Україна стала свідком безпрецедентного приниження, яке довелося винести судді Р.Киреєву: з нього знущалися, йому відмовлялися відповідати, на його адресу відпускали образливі репліки. Причому насамперед це було не особисте приниження п.Киреєва, а приниження всієї вітчизняної судової системи. З'ясувалося, що, по суті, суддя беззахисний і безправний перед тиском натовпу і хамством підсудної, захищеної навіть не владою, а лише публічністю. З'ясувалося, що поставити її на місце практично неможливо. Важко не погодитися з євродепутатом О.Мирським, який здивований з приводу того, як можна не вставати в суді. Адже це звичай, прийнятий у багатьох країнах, який демонструє повагу не до конкретного судді, а до суду і до всієї держави в цілому.

Судді, котрий розглядає «справу Тимошенко», ще належить витримати безпрецедентний політичний тиск. І якщо присутність ЗМІ в залі суду можна віднести до позитивних досягнень українського суспільства (скажімо, в американських судах журналісти можуть бути присутніми тільки з дозволу судді), то барабанний бій і крики за вікном — це швидше прояв не демократії, а анархії.

ВЛАСНІСТЬ

Майно «віпів» заарештували

Виявляється, на частину майна екс-прем'єра Юлії Тимошенко та екс-міністра внутрішніх справ Юрія Луценка під час досудового слідства було накладено арешт. Про це повідомив на брифінгу в Києві заступник Генерального прокурора Михайло Гаврилюк.

«У всіх кримінальних справах, які сьогодні направлені до суду, на майно обвинувачених накладено арешт», — заявив М.Гаврилюк. На запитання журналістів, чи стосується це майна Ю.Тимошенко і Ю.Луценко, заступник Генпрокурора відповів: «Без винятків».

При цьому М.Гаврилюк нагадав, що згідно із позовом, який МВС подало на Ю.Луценка, збитки, заподіяні ним державі, оцінюють в 978 тис. грн. Для забезпечення цього позову на частину майна і рахунки Ю.Луценка (на суму понад 1,7 млн грн.) накладено арешт. Повідомляти, в яку суму оцінюється арештоване майно Юлії Володимирівни, заступник Генпрокурора відмовився. Він тільки відзначив, що процес «виявлення» майна, що належить обвинуваченим, триває, при цьому Генпрокуратура звертає увагу і на власність, оформлену на родичів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

На півдорозі до життя без корупції

Україна дала згоду групі держав Ради Європи проти корупції (GRECO) на оприлюднення звіту щодо стану виконання антикорупційних рекомендацій, наданих нашій державі за результатами першого та другого раундів оцінки. Про це повідомив міністр юстиції Олександр Лавринович.

За словами міністра юстиції, такий дозвіл надається згідно з правилами і практикою GRECO стосовно оприлюднення державами звітів щодо виконання антикорупційних рекомендацій. У ході урядового засідання Кабінет Міністрів ухвалив відповідне протокольне рішення.

О.Лавринович повідомив, що після надання GRECO доступу до звіту документ буде перекладено українською мовою та оприлюднено на сайті Міністерства юстиції.

До речі, О.Лавринович нагадав, що про виконання рекомендацій GRECO Україна прозвітувала ще у травні 2009 року. При цьому GRECO зазначила, що виконаними вважаються 8 антикорупційних рекомендацій, 17 рекомендацій виконані частково.

У зв'язку з цим Україні було запропоновано у січні 2011 року підготувати інформацію про хід реалізації саме тих рекомендацій GRECO, які вважалися виконаними частково.

ПОЗА ЗАКОНОМ

Чим вище, тим гірше.

Володарі «керівних» портфелів завдали державі мільярдних збитків

Прокурорська практика свідчить, що випадки розкрадання, привласнення, використання не за призначенням бюджетних коштів та майна, яке належить державі, сьогодні, на жаль, дуже поширені.

Як повідомляє відділ зв'язків зі ЗМІ Генеральної прокуратури, ці порушення допускаються керівниками підприємств, установ, організацій унаслідок зловживання своїм посадовим становищем за потурання службових осіб органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, а також через невиконання державними органами контролю в повному обсязі своїх повноважень.

Однак найбільше збитків державному бюджету завдають посадовці найвищого рангу, на яких, як правило, органи контролю не мають ніякого впливу. Саме вони майже безконтрольно викрадають із державної казни мільярди гривень.

У зв'язку із цим цілком закономірно, що діяльність органів прокуратури з питань захисту інтересів держави у бюджетній сфері є провідною. При цьому прокуратура не має за мету лише кримінальне покарання. Головне — це відшкодувати державі незаконно витрачені кошти, повернути награбоване.

Одними з основних критеріїв оцінки ефективності роботи прокурорів з цього питання є своєчасність, повнота, актуальність ужитих заходів щодо захисту прав та законних інтересів громадян і держави, відповідність їх стану законності.

Всього органи прокуратури України, внутрішніх справ та Служби безпеки порушили 25 кримінальних справ стосовно осіб, які, займаючи високі посади в органах державної влади та управління, завдали збитків інтересам держави на суму близько 1 млрд грн.

Прокуратура вжила заходів щодо повного відшкодування заподіяних державі збитків.

Генеральною прокуратурою, підпорядкованими їй прокурорами, а також державними органами, підприємствами та організаціями подано 28 позовів про відшкодування всіх збитків.

На теперішній час суди вже задовольнили 8 позовів на загальну суму 426,1 млн грн. Інші позови перебувають на розгляді в судах.

Прокурорською перевіркою виявлені корупційні оборудки у сфері проведення тендерів та закупівлі за державні кошти.

Зокрема, Генеральна прокуратура подала до Господарського суду м.Києва позови про визнання недійсними рішень тендерних комітетів МОЗ та МНС, укладених з комерційними структурами договорів постачання автомобілів та стягнення до державного бюджету понад 46,1 млн грн. (з урахуванням санкцій).

Рішеннями Господарського суду м.Києва від 23.03.2011 та від 31.03.2011 вказані позови задоволені повністю. Вживаються заходи щодо реального їх виконання.

Безпрецедентні за обсягом факти розкрадання бюджетних коштів виявлено і в системі Держкомрезерву. Так, у 2008 році посадовими особи Держкомрезерву за істотно завищеною ціною з комерційною структурою уклали контракт на закупівлю коштом бюджету для державного резерву 24,8 тис. т зерна пшениці.

Незважаючи на те що зерно за цим контрактом до резерву поставлене не було, за вказівкою керівництва Держкомрезерву складено акти про його фактичне надходження, а в подальшому на рахунок комерційної структури за неотримане зерно перераховано державні кошти у розмірі 34,8 млн грн.

КРИМІНАЛ

Хабар за бездіяльність

Прокуратура Дарницького району м.Києва завершила розслідування та направила до суду кримінальну справу за обвинуваченням двох старших оперуповноважених в особливо важливих справах департаменту боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми МВС в отриманні хабара в розмірі $1600.

Як установлено в ході розслідування, правоохоронці у співучасті з адвокатом одержали від директора підприємства, яке займається працевлаштуванням молоді за кордоном, «винагороду» за непроведення перевірки діяльності цього підприємства щодо виконання ним ліцензійних умов та за ненаправлення відповідного повідомлення про порушення ліцензійного законодавства до посольства США.

Кримінальним кодексом передбачене досить серйозне покарання — 10 років позбавлення волі.

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

Голова Ради суддів України Ярослав РОМАНЮК:

«Ми не намагаємося тягнути ковдру на себе, прагнучи додаткових функцій»

***Ярослав РОМАНЮК** народився 26 січня 1961 року. Закінчив юридичний факультет Львівського державного університету ім. І.Франка. З 1988 до 1995 р. працював у прокуратурі Буського району Львівської області, пройшовши шлях від стажиста помічника прокурора до старшого помічника прокурора району. У 1995 р. обраний суддею Бродівського районного суду Львівської області, а у 2003 р. — суддею Апеляційного суду Львівської області. У липні 2005-го став суддею Верховного Суду безстроково. У вересні 2010 р. на X з'їзді суддів його обрали до складу Ради суддів України, яку він незабаром і очолив. Заслужений юрист України.*

ОЛЬГА КИРИЄНКО

7 липня минає рік з моменту прийняття закону «Про судоустрій і статус суддів», який став фундаментом для реформування третьої гілки влади. Чи міцною і якісною буде ця законодавча основа для подальшої розбудови храмів Феміди, покаже час. Однак уже тепер можна підбивати підсумки року, що минув від унесення змін. Як змінилося життя служителів Феміди за цей рік, «ЗіБ» з'ясовував у очільника Ради суддів України Ярослава РОМАНЮКА.

«Тих повноважень, які маємо, нам цілком достатньо»

— Ярославе Михайловичу, у вересні минулого року ви очолили Раду суддів України. Чи складно було організувати і налагодити роботу цього органу в нових законодавчих умовах?

— Ні, не складно. X з'їзд суддів обрав до складу РСУ осіб, які дали свою згоду працювати в цьому органі суддівського самоврядування, вони знали, на що йдуть. Буквально відразу, з першого засідання, ми занурились у роботу. Члени РСУ — люди активні, тому організовувати їхню співпрацю було неважко.

— Наразі РСУ налічує тільки 11 представників. Чи вистачає вам робочих рук, щоб упоратися зі значним обсягом роботи?

— Дійсно, раніше РСУ складалась із 77-ми представників, нині — в 7 разів менше. Проте проблеми в цьому я не бачу. Ми намагаємося знайти спосіб, як виконати ті завдання, які законом покладені на вищий орган суддівського самоврядування, а не шукати причини, чому ми не можемо з ними впоратися. Безумовно, проблеми з кількісним складом є, оскільки ми всі працюємо на громадських засадах і, окрім роботи в РСУ, виконуємо свої основні обов'язки — здійснюємо правосуддя. У законі «Про судоустрій і статус суддів» жодних преференцій на кшталт зменшення навантаження за основним місцем роботи для представників органів суддівського самоврядування немає. Однак ми, коли затверджували Положення про автоматизовану систему документообігу суду, серед іншого передбачили і таке: при визначенні навантаження на суддів треба враховувати їх роботу в органах суддівського самоврядування.

— Принцип паритетності, закладений при формуванні очолюваного вами органу, і досі критикують. Мовляв, однакове представництво в раді від кожної юрисдикції дискримінує представників загальних судів, оскільки їх чисельність найбільша. А як вважаєте ви?

— У цьому питанні особисто я ніякої проблеми не бачу. РСУ є органом, який діє в інтересах усіх судів незалежно від юрисдикції. Ті рішення, які ми ухвалюємо, ті завдання, які ми вирішуємо, стосуються всієї суддівської спільноти. Наприклад, затверджуючи Положення про автоматизовану систему документообігу суду та Положення про помічника судді, ми діяли в інтересах усіх суддів. Чи, наприклад, проблеми перевірок фінансово-господарської діяльності судів, декларування доходів судді, які ми вирішували, стосувалися абсолютно всіх суддів. Тому принцип рівного представництва кожної юрисдикції в РСУ є правильним.

— Як ви вважаєте, чи є позитивом те, що до складу РСУ входять два очільники рад суддів спеціалізованих судів — Павло Гвоздик і Олександр Удовиченко?

— Звичайно, адже так набагато простіше координувати роботу органів суддівського самоврядування. І з головою Ради суддів адміністративних судів Миколою Кобилянським, який не входить до складу РСУ, ми постійно спілкуємось і узгоджуємо нашу діяльність. Єдине, стосовно чого можуть виникнути питання, це те, що і П.Гвоздик, і О.Удовиченко, будучи головами рад суддів загальних і господарських судів відповідно, і так уже завантажені роботою.

— Раніше РСУ могла призначати суддів на адміністративні посади, тепер цим питанням опікується Вища рада юстиції. У цьому процесі беруть участь і ради суддів спеціалізованих судів, надаючи кандидатам рекомендації. Чому, на вашу думку, законодавець узагалі усунув від цього РСУ?

— Зробімо невеличкий екскурс у минуле. Раніше суддів на адміністративні посади призначав Президент, і після того, як Конституційний Суд визнав такі повноваження глави держави неконституційними, в законодавстві утворилася прогалина і РСУ тимчасово перебрала на себе ці функції. Тепер законодавець визначив: цим питанням має опікуватися ВРЮ, і ми погоджуємось із цим.

Взагалі, ми не намагаємося тягнути ковдру на себе, прагнучи додаткових функцій. Тих повноважень, які маємо, нам цілком достатньо. РСУ не дає рекомендацій кандидатам на адміністративні посади в окремо взятих судах, але вона вирішує більш масштабні завдання, які стосуються всієї гілки влади, без прив'язки до конкретного суду. Зокрема, за моєю ініціативою як представника РСУ у створеній у ВС робочій групі щодо вивчення питання оподаткування грошового утримання працюючих суддів, Пленум Верховного Суду вніс конституційне подання до КС стосовно тлумачення окремих положень нового Податкового кодексу із цього питання (див. №24 «ЗіБ». — **Прим. ред.**).

«РСУ не має реальних законодавчих механізмів, як захистити суддів»

— У законі записано, що суддівське самоврядування є однією з гарантій забезпечення самостійності та незалежності суддів. До РСУ вже зверталася представниця Южноукраїнського міського суду Миколаївської області Олена Волкова, котра розповідала, що при здійсненні правосуддя на неї тисли. Чи можуть органи суддівського самоврядування захистити людей від цього?

— Дійсно, такий випадок був, але досі він залишається єдиним. І тому стверджувати, що на суддів постійно чиниться якийсь тиск та існує загроза їх незалежності, я не бачу підстав. Що стосується судді О.Волкової, то ми зверталися до начальника управління МВС у Миколаївській області й до глави МВС із тим, щоб вирішити питання про надання охорони для цієї судді. Однак, оскільки наше рішення має декларативний характер, до нього, на превеликий жаль, не дослухались. І в цьому є проблема, оскільки РСУ не має реальних законодавчих механізмів, як захистити суддів.

> «Головним досягненням нового закону є те, що нарешті запрацював суд касаційної інстанції з розгляду цивільних і кримінальних справ».

— Аналогічне питання на засіданні РСУ ставилось і після трагедії, яка сталась із суддею Шевченківського районного суду м.Києва Сергієм Зубковим. Тоді представники третьої гілки влади заявляли, що органи внутрішніх справ не реагують на звернення щодо погроз на адресу суддів. Чи відомо вам про такі факти і чи ведеться якийсь облік подібних звернень від служителів Феміди?

— Прокуратура, органи внутрішніх справ здійснюють повноваження, визначені законом. Рада суддів не може втручатися в їх діяльність. Я переконаний, що проведене стосовно вбивства судді С.Зубкова слідство з'ясує всі обставини та мотиви цього злочину і злочинці понесуть заслужене покарання. Разом з тим ще раз хочеться наголосити, що звернення Ради суддів мають лише декларативний характер і, як у випадку із суддею О.Волковою, можуть ігноруватись окремими посадовими особами. У той же час відповідальності за невжиття заходів реагування на звернення Ради суддів чинним законодавством не передбачено, так само як і не передбачено механізмів спонукання до реагування. На мою думку, це питання потребує більш чіткого законодавчого врегулювання.

— Чи достатньо сьогодні державних гарантій для захисту суддів?

— На сьогодні багато категорій громадян України потребують покращення державних соціальних гарантій. І хоча державні гарантії щодо суддівського корпусу є не на останньому місці, однак рівень оплати праці суддів, особливо місцевих та апеляційних судів, працівників апарату і надалі залишається невисоким. РСУ звернулася з відповідними листами до глави держави, Кабінету Міністрів, і ми розраховуємо на позитивне вирішення цього питання у найближчий час.

— А якщо порівняти законодавчі гарантії стосовно суддівської безпеки, які були раніше, і які є тепер?

— Вони не змінилися. Тексти ст.42 раніше чинного закону «Про статус суддів» і ст.134 нині чинного акта «Про судоустрій і статус суддів», які присвячені державному захисту суддів, є аналогічними. Разом з тим сутність суддівської роботи передбачає, що рішення приймається на користь однієї зі сторін судового спору, а це саме по собі породжує невдоволення іншої. За таких умов, на мою думку, законодавчі гарантії захисту суддів повинні бути більш конкретними і дієвими.

«Розміщення інформації щодо майнового стану створює підгрунтя для можливого тиску»

— Неодноразово на своїх засіданнях РСУ розглядала питання, пов'язані з фінансуванням третьої гілки влади, але, здається, жодного разу до вас не приходили представники Мінфіну. Виходить, налагодити співпрацю з урядовцями складно, особливо коли мова йде про бюджетні кошти?

— Так, законом «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що на засідання РСУ при розгляді питань щодо фінансування судів запрошується міністр фінансів. Як ви правильно зауважили, він жодного разу не приходив. На мою думку, проблема не в тому, присутні представники Мінфіну на засіданнях РСУ чи ні. Я не впевнений, що якби навіть урядовці прийшли до нас, то фінансове забезпечення судів одразу змінилося б на краще. Ми привертаємо їх увагу до проблем фінансування судової діяльності шляхом письмових звернень, спілкувань при особистих зустрічах.

— Наскільки дієвою є така співпраця?

— Наприклад, нам удалося досягти компромісу в питанні щодо оприлюднення інформації про місце проживання суддів та членів їхніх сімей і місцезнаходження належних їм об'єктів нерухомого майна. Як засвідчили події, які стались у подальшому із суддею С.Зубковим, порушене нами питання було правильним і своєчасним. Ми не проти, щоб інформація про майновий стан суддів та членів їхніх сімей надходила до компетентних органів, однак уважаємо, що розміщення її для загального доступу створює підгрунтя для можливого тиску на суддів з метою схилити їх до прийняття бажаних для когось рішень. Що ж до інших питань, то вони залишаються на сьогодні відкритими.

— І на продовження теми фінансування. Чи можуть служителі Феміди власноруч наповнити свій «кошторис»? І чи справдяться прогнози стосовно того, що прийняття закону про судовий збір дозволить суттєво поповнити бюджет?

— Суд повинен бути доступним для кожного, і для громадян не повинна ставати на заваді величина судового збору. Але водночас той розмір судового збору, який є на сьогодні, явно занижений. До прикладу, максимальна сума судового збору при вирішенні майнових спорів становить 1700 грн. І це при тому, що нерідко предметом спору є об'єкти нерухомості ціною в кілька мільйонів гривень. Розмір судового збору в разі немайнової вимоги становить 8 грн. 50 коп. Розміри судових зборів не змінювалися роками. Тому, безумовно, їх потрібно збільшувати. І наступним кроком має бути спрямування цих коштів на утримання і розвиток судової системи.

«Я не маю наміру зупинятися на півдорозі...»

— Актуальною для третьої гілки влади є і проблема надмірного навантаження. Недавно для представників РСУ ви презентували свій законопроект, своєрідну панацею від величезного обсягу роботи, який виконують суди. Зокрема, ви запропонували ліквідувати інститут наказного провадження і натомість застосовувати такий інструмент захисту прав та інтересів, як виконавчий напис нотаріуса (див. №22 «ЗіБ». — Прим. ред.).

— Я не вважаю це панацеєю і такого змістового навантаження у свої пропозиції не вкладав. Окрім того, ставиться за мету не тільки зменшення навантаження на суди. За загальним правилом, зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог закону. А якщо воно не виконується, держава повинна запропонувати дієвий ефективний механізм його примусового виконання. Таким механізмом, зокрема, є виконавчий напис нотаріуса. Він вчиняється щодо сум, які підлягають списанню в безспірному порядку. Наприклад, суми нарахованої заробітної плати, комунальні платежі, отримані позики, кредити, депозити. Чому стягувати заробітну плату чи повертати надані в позику суми треба через суд? Хіба це питання спірне? Якщо ж особа не згідна з рішенням нотаріуса, вона має право оскаржити його до суду. З одного боку, це гарантування виконання зобов'язань у найкоротші строки, стабілізування відносин між кредитором і боржником, а з другого — це, безумовно, зменшення навантаження на суди. Однак стверджувати однозначно, наскільки саме зменшиться навантаження на суди, не можна, оскільки неможливо встановити, скільки ж осіб оскаржить виконавчий напис чи відмову в його вчиненні.

Як ви знаєте, ми розіслали ці пропозиції щодо законодавчого врегулювання даного питання в суди з тим, аби дізнатися думку колег з приводу запропонованих змін. З 252 відгуків, які надійшли до Ради суддів, 232 схвальні. Деякі суди надали свої пропозиції, які також були враховані. Проте на останньому засіданні ради колеги їх не підтримали, і рішення про ініціювання пропозицій щодо змін до законодавства від імені РСУ не прийнято (див. стор.7. — **Прим. ред.**). Аргументом для цього було те, що прийняття такого закону буде перешкодою для доступу до суду, а відповідно до Конституції юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, які виникають у державі. Не заперечуючи останньої тези, від себе зазначу, що суд створений для вирішення спорів, а списання безспірних сум не повинне відбуватись у судовому порядку. Крім того, така законодавча пропозиція відповідає рекомендації Комітету міністрів Ради Європи від 16.09.1986, в якій, зокрема, країнам-учасницям рекомендовано не збільшувати, а поступово зменшувати кількість покладених на суддів завдань, що не мають відношення до судівництва, доручаючи такі завдання іншим особам або органам, наприклад нотаріусам.

Ураховуючи підтримку судових колективів усіх рівнів, я не маю наміру зупинятися на півдорозі і буду надалі вживати заходів для впровадження пропозицій щодо законодавчого врегулювання питання безспірного списання коштів за невиконаними договірними зобов'язаннями.

— Ще раніше активно обговорювали пропозицію надати ВС право законодавчої ініціативи. Чи потрібно це робити, адже саме судді, застосовуючи

закони, можуть побачити всі їх прогалини?

— У державі діє принцип поділу влади на три гілки. І судова влада не повинна втручатись у діяльність законодавчої. Інша справа, що законодавець, готуючи законопроект, повинен звертатися до юристів-практиків, аби з'ясувати необхідність і своєчасність унесення тих чи інших змін.

«Такі касаційні функції не притаманні найвищій судовій інстанції країни»

— З моменту прийняття закону «Про судоустрій і статус суддів» минув майже рік. Як ви оцінюєте нові законодавчі правила, які з них удалося реалізувати, а які ні?

— Головним досягненням цього закону, на мою думку, є те, що нарешті в нас запрацював суд касаційної інстанції з розгляду цивільних і кримінальних справ. Після того, як у грудні 2003 року КС визнав неконституційним положення п.3 ч.2 ст.18 закону «Про судоустрій України» щодо утворення в системі судів загальної юрисдикції Касаційного суду, утворилася законодавча прогалина. Тому законодавець був змушений покласти повноваження суду касаційної інстанції в кримінальних і цивільних справах на відповідні палати ВС. Це було вимушено і тимчасово, оскільки це не ті функції, які притаманні найвищій судовій інстанції країни. Тому в минулому році нарешті було утворено Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Це я вважаю найбільшим досягненням нового закону. І попри деякі скептичні прогнози стосовно того, що ВСС із 1 листопада 2010 року не запрацює, що строки потрібно буде переносити, він усе ж розпочав діяльність. І на сьогодні суд повноцінно працює, в тому числі вже і в пленарному режимі, виконуючи повноваження суду касаційної інстанції.

Наступним позитивом судової реформи я вважаю створення нової процедури добору суддів і те, як у цьому напрямі працює Вища кваліфікаційна комісія суддів. Це величезний прорив. Як ви знаєте, кандидати на призначення суддями вперше вже склали кваліфікаційний іспит. Це кількарівневий відбір, який дає можливість вибрати найбільш досвідчених і кваліфікованих юристів. До того ж ця процедура стала більш прозорою.

— До речі, стосовно недоліків. У РСУ були зауваження до цієї процедури, зокрема щодо необхідності проходження шестимісячного навчання для всіх охочих одягти мантії: для тих, хто не має значного досвіду роботи в галузі права, і для тих, хто пропрацював на цих теренах кілька десятків років.

— Як ви пам'ятаєте, тоді, надаючи на прохання судді КС Василя Бринцева свої правові позиції, РСУ висловилася за те, що варто було б змінити такий підхід. Ми вважали, що така умова є зайвою, оскільки дане положення суперечить ч.3 ст.127 Конституції, в якій встановлено вичерпний перелік вимог до претендентів на мантії. Чи дослухається до такої думки КС, побачимо.

«Нелогічно, що питання допуску справ до ВС вирішує не він»

— Наразі реформений закон активно вдосконалюють, уносячи зміни, зокрема і щодо роботи найвищого судового органу. Ваше бачення: яких змін потребує діяльність найвищого судового органу країни?

— Є низка проблем щодо повноважень ВС. По-перше, це питання допуску справ до ВС. Нині питання допуску справ до суду першої інстанції вирішує цей суд, питання допуску справ до апеляційного суду вирішує апеляційний суд, питання допуску справ до суду касаційної інстанції вирішує суд касаційної інстанції, тому виглядає якось нелогічно, що питання допуску справ до ВС вирішує не він, а вищі спеціалізовані суди, тобто суди касаційної інстанції.

Історія вже знає подібні приклади, коли питання прийняття апеляційних і касаційних скарг вирішував суд першої інстанції, який ухвалив рішення по суті справи. Однак з часом законодавець відмовився від цієї процедури, визнавши такий підхід помилковим. На мою думку, такі підходи треба уніфікувати і тепер.

По-друге, рішення ВС є підставою для приведення судової практики всіма судами у відповідність із цим рішенням. Якщо ВС вирішує питання неоднакового застосування норм матеріального права, варто було б надати йому право (за наявності для цього підстав) ухвалювати остаточне рішення у справі. Якщо ВС дійде висновку, що фактичні обставини справи встановлено повно і правильно, а лише хибно застосовано матеріальний закон, не так, як в іншій справі, чому б не надати йому право ухвалити остаточне рішення? Це, знову ж таки, позитивно відобразиться і на строках розгляду справ.

По-третє, найвищому судовому органу варто було б надати можливість переглядати рішення й у зв'язку з неоднаковим застосуванням норм процесуального права. Але не в усіх випадках, а лише в тих, коли мова йде про перешкоджання доступу до суду або завершення розгляду справи. Наприклад, коли суд відмовив у відкритті провадження з тих підстав, що справа повинна розглядатись у порядку якогось іншого судочинства. Тобто цим суд обмежив громадянина в праві доступу до суду. Передусім це стосується проблеми розмежування юрисдикції. І таких проблем на практиці є дуже багато, зокрема в земельних спорах. Чи це публічно-правовий спір, який повинен вирішуватися адміністративним судом, чи це спір, котрий, залежно від суб'єктного складу, має вирішуватися господарським, або судом загальної юрисдикції. Тому, на мою думку, ВС слід надати право ухвалювати рішення й у таких категоріях справ.

— Що ви можете сказати стосовно строків розгляду справ найвищим судовим органом?

— Якщо рішення ВС має прецедентний характер і є підставою для приведення судової практики всіма судами у відповідність із цим рішенням, то, напевне, неправильно обмежувати ВС місячним строком для його ухвалення. Якщо це прецедентне рішення, то над ним потрібно подумати стільки, скільки треба, аби воно було глибоким за своїм правовим змістом, життєво мудрим і справедливим, грунтувалося на серйозній теоретичній базі. Одне слово, щоб воно було взірцевим. Тому аж надто обмежувати суддів у часі не варто, потрібно, щоб ці рішення ухвалювалися в розумні строки.

І безумовно, щоб рішення було грунтовним, потрібно залучати до його підготовки фахівців Науково-консультативної ради, яка діє при ВС. Однак, як на мене, залучати цих експертів у кожній справі, як того нині вимагає закон, не варто. Адже трапляються очевидні помилки або однотипні справи, і висновки фахівців НКР тут не потрібні. Думаю, що суддя-доповідач має сам вирішувати, чи потрібна допомога фахівців у кожній конкретній справі.

Разом з тим прецедентне рішення не має народжуватися на громадських засадах, і ті науковці, які надають свої висновки, напевне, повинні отримувати відповідну винагороду.

«На даний час питання переведення перед собою не ставлю»

— Чи комфортно вам тепер працювати у ВС?

— Річ у тім, що умови праці потребують покращення не тільки щодо моїх колег з ВС, а й суддів Вищого спеціалізованого суду.

— Ви маєте на увазі територіальні незручності?

— Остаточно не врегульовано питання розміщення ВС і ВСС. І якщо кожен із суддів ВС забезпечений робочим кабінетом, то судді ВСС розміщуються по кілька осіб в одному приміщенні. Що ж до працівників апарату як одного, так і іншого судів, то їх умови взагалі незадовільні. За таких обставин працювати дуже важко, тим більше що ВСС остаточно не сформував свій склад і продовжує добирати суддів і працівників. Тому цю проблему потрібно вирішувати якомога швидше.

— У разі якщо еволюційний шлях скорочення чисельності суддів усе ж «прискорять», чи розмірковували ви над тим, як складеться ваша кар'єра надалі? І чи будете ви готові перейти до Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ?

— По-перше, що стосується кількості суддів ВС. На мою думку, не можна так визначати: чи це повинно бути 20 осіб, чи 28, чи 44. У вирішенні цього питання потрібно керуватися статистичними даними: скільки справ надходить на розгляд до ВС. І залежно від цього визначати кількісний склад суду. Водночас, на мою думку, є хибним підхід стосовно однакової кількості представників від кожної спеціалізації. Суддів повинно бути стільки, щоб забезпечити розгляд тієї кількості справ відповідної юрисдикції, яка надходить на розгляд до ВС. Тому законодавцю потрібно зважати на те, яка кількість справ надходить до суду і до якої спеціалізації вони належать.

Стосовно свого професійного майбутнього зазначу, що робота в касаційній інстанції для мене знайома, оскільки, коли я переходив у ВС, він виконував повноваження суду касаційної інстанції. Однак на даний час питання переведення перед собою не ставлю.

— І наостанок: що б ви хотіли побажати читачам нашої газети?

— Успіхів у роботі і задоволення від прийнятих судових рішень. І щоб будь-яка особа, виходячи із залу суду, навіть якщо рішення ухвалено не на її користь, розуміла, що воно є законним і справедливим.

«РСУ є органом, який діє в інтересах усіх судів незалежно від юрисдикції».

КОШТОРИС

Битва напередодні фінансових баталій

Можливий перерозподіл коштів між судами зачепив представників РСАС за живе

МАРИНА ЗАКАБЛУК

У квітні цього року Мінфін направив Державній судовій адміністрації, як головному розпоряднику коштів, лист щодо подання бюджетних пропозицій на наступний рік, які мали бути з відповідними розрахунками та обгрунтуваннями. Проте до цієї роботи адмінсуди не залучалися, тобто бюджетні пропозиції на 2012 р. подані без їх участі. Це стало тільки однією з підстав «кошторисної війни» між Радою суддів адмінсудів та ДСАУ.

О.Мартиненко та З.Холоднюк наодинці продовжили обговорення проблеми фінансування ДААС.

Дороге інформзабезпечення

Орган самоврядування «адміністративників» розпочав засідання 24 червня з того, що привітав двох своїх членів — Ольгу Мінаєву та Володимира Кузьменка з Харківського та Київського апеляційних адмінсудів відповідно — з днем народження. Також РСАС визначила склад учасників конференції суддів адмінсудів, обговорила план роботи ради на друге півріччя 2011 р., внесла подання до Вищої ради юстиції щодо призначення заступниками голів Харківського окружного адмінсуду та Окружного адмінсуду м.Севастополя Олену Ізовітову-Вакім та Михайла Кравченка відповідно.

Найбільше ж часу було приділено формуванню бюджетних пропозицій адмінсудів до проекту бюджету на 2012 р. та питанню неналежного фінансування цих обителей Феміди в цьому році. Так, заступник голови РСАС Любов Гончар зазначила: як показує практика минулих років, коли розглядаються бюджетні запити, ДСАУ не володіє чіткими обгрунтованими розрахунками видатків у розрізі напрямів бюджетних програм.

Непокоїть «адміністративників» і вартість послуги інформаційно-технічного забезпечення в суді, яку державне підприємство «Інформаційні судові системи» пропонує включити до бюджетного запиту на 2012 р. «У нас виникає великий сумнів щодо запропонованих сум: по 300—500 тис. грн. на один суд. Програми інформатизації в суді вже розроблені і працюють, для їх доопрацювання та супроводження такі великі видатки не потрібні», — зауважила Л.Гончар.

За її словами, у 2010 р. ДСАУ за рахунок адмінсудів заплатила 10 млн грн. за інформаційно-технічне забезпечення. «Ми хотіли б дізнатися, на які цілі витрачені ці кошти», — наголосила заступник голови РСАС. З її думкою про необхідність запровадження нормативу матеріальних ресурсів на одну справу погодився начальник управління планово-фінансової діяльності та соціального забезпечення ДСАУ Зеновій Холоднюк. Останній запевнив: робота із цього питання просувається вперед, до того ж він пообіцяв розібратись із розрахунками, поданими ДП «ІСС», сказавши, що вони суттєво зміняться.

«Для прийняття рішення про перерозподіл коштів резолюції ради суддів не треба. Є розпорядник, нехай виконує свої обов'язки».

Потрібність ДСАУ — під питанням

Під час засідання очільник РСАС Микола Кобилянський поставив З.Холоднюку несподіване питання: яка чисельність ДСАУ та її територіальних управлінь. Той відповів, що планова кількість працівників ДСАУ 140 осіб, у теруправліннях — приблизно по 23—25 чоловік. «Я чому запитую: у нас давно була пропозиція, що ми впораємося без ДСАУ силами власного фінансово-економічного управління», — засумнівався в потрібності структури М.Кобилянський. «Функція ДСАУ на місцях заключається не тільки в роботі фінслужби», — відреагував З.Холоднюк.

Думку голови РСАС підтримало керівництво деяких адмінсудів: хтось відкрито, а хтось «між рядками»: мовляв, ситуація з фінансуванням в обителях Феміди свідчить не на користь ДСАУ, яка могла б краще виконувати свої обов'язки. Врешті-решт розмова перейшла у фінансове русло, але й тут без докорів ДСАУ не обійшлося.

«У Київському апеляційному адмінсуді — катастрофічна ситуація. Якщо не буде надходжень на зарплату в цьому році, суд у жовтні зупинить роботу (видатки на оплату праці з IV кварталу були наближені на перший-другий. — **Авт.**), адже безкоштовно ніхто не працюватиме. Я не кажу про те, що за комунальні послуги ми винні заводу «Арсенал» більш ніж 500 тис. грн. Нас можуть відключити від електроенергії, водопостачання», — скаржилася в.о. голови КААС Ірина Саприкіна.

За її словами, з січня і до сьогодні в суді звільнилося 62 працівники: ніхто не хоче працювати 12 год. на добу за 800 грн. «Також мені вкрай необхідно замінити двох комп'ютерних фахівців, які були причетні до неналежного розподілу справ, що виявив ВАС при перевірці. Я вимушена з ними працювати, адже, коли я називаю зарплату (800 грн.) комп'ютерного фахівця, мене на сміх беруть. Як нам працювати, як дожити до 2012-го?» — поцікавилася І.Саприкіна.

З.Холоднюк погодився, що найкритичніша ситуація щодо фонду оплати праці в КААС. Вихід знайшли — вирішили перерозподілити цей фонд між апеляційними адмінсудами в межах асигнувань, передбачених бюджетом на 2011 р. За словами представника ДСАУ, вони надсилали лист раді суддів, аби погодити механізм перерозподілу коштів, однак відповіді не отримали.

На це М.Кобилянський відповів, що тим листом ДСАУ штовхала орган суддівського самоврядування на порушення закону — втручання у сферу, в яку не мають права втручатися. «Для прийняття рішення про перерозподіл коштів резолюції ради суддів не треба. Є розпорядник, нехай виконує свої обов'язки. Крім порушення закону, ви штовхали нас до конфліктів у колективах: аби ми сперечалися, в кого забрати і кому віддати кошти. Тому я й ставив неприємне питання: можливо, ДСАУ не потрібна, ми б зекономили на ній кошти», — обурився М.Кобилянський.

Перерозподіл розбрату

Тема перерозподілу зачепила присутніх за живе. Заступник голови Донецького апеляційного адмінсуду Ігор Геращенко повідомив, що в них така ж ситуація, як і в КААС: кредиторська заборгованість — 300 тис. грн., немає грошей на оплату відпусток. «Що казати колективу? Коли ситуація зміниться?» — поцікавився І.Геращенко.

З.Холоднюк пообіцяв, що в липні ДААС отримає певну суму до фонду оплати праці. А заступник голови Вінницького апеляційного адмінсуду Віктор Гонтарук зауважив, що через перерозподіл коштів за рахунок ВААС останній чекатиме доля колег з Києва та Донецька (до кінця року у вінничан планують збільшити штат з 13 до 25 законників, заповнити інші 20 вакансій).

«Хочу нарешті почути, в кого скільки заберуть», — не витримав голова Дніпропетровського апеляційного адмінсуду Олександр Мартиненко. «Дніпропетровський апеляційний адмінсуд — мінус 607 тис. грн., Донецький — плюс 569 тис., Київський — плюс 1 млн 370 тис., Львівський — мінус 807 тис., Одеський — плюс 459 тис., Харківський — плюс 78,7 тис., Севастопольський — плюс 180 тис. грн., Вінницький — мінус 524 тис., Житомирський — мінус 719 тис. грн.», — зачитав З.Холоднюк.

Ці цифри викликали обурення в «адміністративників», а РСАС у рішенні записала: рекомендувати голові ДСАУ розглянути питання щодо можливості перерозподілу видатків між бюджетними програмами (аби кошти, передбачені для однієї юрисдикції, могли «дрейфувати» в іншу). А от питання, чи мають законники потребу в існуванні ДСАУ, залишилося відкритим, і, швидше за все, в майбутньому воно викликатиме гострі дискусії.

ОПИТУВАННЯ «ЗОБ»

Чи потрібна судам ДСАУ?

ОЛЕКСАНДР МАРТИНЕНКО, ***голова Дніпропетровського апеляційного адмінсуду:***

— Метою створення ДСАУ було забезпечити нашу роботу, аби ми не відволікалися від здійснення правосуддя. Всю технічну, господарську роботу повинна виконувати ДСАУ. Що ми маємо сьогодні? Виникає резонне питання: навіщо нам структура, яка не забезпечує нашу діяльність?

ВАСИЛЬ ЮРЧЕНКО, ***суддя ВАС:***

— Потрібно визнати той факт, що сьогодні ДСАУ не має відповідного авторитету і механізмів, аби належним чином вирішити проблеми, пов'язані з фінансуванням адмінсудів. Фінансування на 25% від потреби — це жах, із цим потрібно щось робити. До цього часу немає розрахунку вартості розгляду однієї справи, немає основи основ для нормативного розрахунку діяльності судочинства.

Порятунок потопаючих — справа рук самих потопаючих. Здійснення правосуддя — надання послуг, які мають свою вартість. Ми повинні самі порахувати вартість не тільки розгляду справи. Ми забуваємо, що одна справа «гуляє» з першої інстанції до другої і назад, а потім і до касаційної, і до Верховного Суду. Це все гроші. Треба порахувати і сказати: якщо виділять скільки-то коштів, то ми розглянемо стільки-то справ. Потрібно ставити питання так: немає грошей — немає розгляду справ.

ВІТАЄМО!

ОЛЕКСАНДР МАРТИНЕНКО
2 липня, 54 роки

Голова Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду.

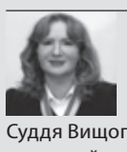

ІРИНА ХОДАКІВСЬКА
3 липня

Суддя Вищого господарського суду, заслужений юрист Укра їни.

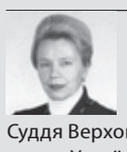

ТЕТЯНА ГОШОВСЬКА
6 липня

Суддя Верховного Суду, заслужений юрист України.

ОЛЕКСАНДР ПАСЕНЮК
7 липня, 62 роки

Голова Вищого адміністративного суду України, заслужений юрист України, нагороджений орденом Князя Ярослава Мудрого V ступеня.

ПРИЗНАЧЕННЯ

Президент України
Указ

Про призначення суддів

Відповідно до статті 127 та частини першої статті 128 Конституції України **постановляю:**

- 1. Призначити КАЧУРА Андрія Михайловича на посаду судді господарського суду Рівненської області строком на п'ять років.
- 2. Призначити строком на п'ять років у місцевих загальних судах на посади:
- судді Алуштинського міського суду Автономної Республіки Крим ІЗОТЕНКА Дениса Олександровича;
- судді Малиновського районного суду міста Одеси ТОПОЛЕВУ Юлію Володимирівну.

Президент України В.ЯНУКОВИЧ
м.Київ,
22 червня 2011 року
№702/2011

ВІДСТАВКА

Президент України
Указ

Про звільнення суддів

Відповідно до пунктів 1 і 9 частини п'ятої статті 126 Конституції України **постановляю:**
Звільнити з посад:

- суддю господарського суду Луганської області Калашник Тетяну Леонідівну — у зв'язку із закінченням строку, на який її призначено;
- суддю Обухівського районного суду Київської області Гайдученка Володимира Даниловича — у зв'язку з поданням заяви про звільнення з посади за власним бажанням.

Президент України В.ЯНУКОВИЧ
м.Київ,
22 червня 2011 року
№701/2011

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Верховна Рада України
Постанова

Про звільнення судді

Відповідно до пункту 6 частини п'ятої статті 126 Конституції України Верховна Рада України **постановляє:**

- Звільнити Стасюка Миколу Івановича з посади судді Хмільницького міськрайонного суду Вінницької області у зв'язку з набранням законної сили обвинувальним вироком щодо нього.

Голова Верховної Ради України В.ЛИТВИН
м.Київ,
16 червня 2011 року
№3545-VI

Президент України
Указ

Про звільнення судді

Відповідно до пункту 5 частини п'ятої статті 126 Конституції України **постановляю:**

- Звільнити Доніна Володимира Євгеновича з посади судді Іванівського районного суду Одеської області у зв'язку з порушенням присяги судді.

Президент України В.ЯНУКОВИЧ
м.Київ,
22 червня 2011 року
№700/2011

РІШЕННЯ

Залишилися при своїх.

КС не став утручатися в перерозподіл повноважень у сфері судоустрою

РОМАН ЧИМНИЙ

Упродовж тижня єдиний орган конституційної юрисдикції оприлюднив одразу два рішення, що стосувалися судової системи. Обидва — без сенсацій у частині нових повноважень і процедур, установлених під час реформування третьої гілки влади. Обидва — із запитаннями, що повисли в повітрі.

Розбіжності в думках

Рішення від 16.06.2011 №5-рп/2011 — стосовно законодавчих змін щодо недопущення зловживань правом на оскарження — аналізувалося в попередньому числі «ЗіБ». Однак безпрецедентна кількість окремих думок, що додана до цього акта, змушує повернутися до нього ще раз. Одразу п'ятеро суддів КС із різних міркувань висловили зауваження до позиції більшості (дві з них див. на стор.15; решту — в наступному числі «ЗіБ». — **Прим. ред.**). Основні претензії стосувалися унеможливлення забезпечення адміністративних позовів щодо актів Президента, Верховної Ради та Вищої ради юстиції, а також охоплення поняттям «порушення присяги судді» і «невиконання посадових обов'язків».

Головна теза окремих думок: звуження повноважень адмінсуду, що «унеможливлює повноцінне виконання ним завдань судочинства», а також процесуальних прав і гарантій особи, оскільки механізм судового захисту, до якого входить й інститут забезпечення позову, «став менш ефективним і доступним». Відповідно, нововведення входить у протиріччя з приписами ч.3 ст.22 Конституції щодо недопущення звуження існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів.

Серед авторів окремих думок — не лише представники судової системи, яким можна було б дорікнути в захисті корпоративних інтересів. Отже, розбіжності в тлумаченнях мають більш глибоке підгрунтя, що й зумовило такий доволі тривалий розгляд цього подання Верховного Суду. Не виключено, що це рішення взагалі б не набрало достатньої кількості голосів, якби не своєрідний компроміс у вигляді припинення провадження щодо включення Вищої ради юстиції до переліку суб'єктів, чиї подання захищені від ухвал про забезпечення позовів.

Щоправда, суддя КС Володимир Кампо в окремій думці відзначив, що акти ВРЮ взагалі не можна розцінювати як нормативні, бо вони «мають переважно рекомендаційний характер для інших органів і безпосередньо не породжують юридичних наслідків». З теоретичного погляду, все гаразд, але на практиці ні Президент, ні Верховна Рада в силу вимог закону «Про судоустрій і статус суддів» не можуть проігнорувати відповідне подання ВРЮ. За таких обставин законодавець мав би передбачити автоматичне зупинення виконання рекомендацій ВРЮ на період їх судового оскарження.

Наразі залишається дочекатися думки Суду в справі щодо виключної підсудності актів Президента, ВР, ВРЮ та Вищої кваліфкомісії суддів, у якій суддею-доповідачем є якраз В.Кампо. Можливо, розглядаючи це подання, КС пояснить загальний конституційний принцип, за яким унеможливлюється апеляційне та касаційне оскарження судових рішень стосовно актів, дій чи бездіяльності окремих державних органів.

Сам себе примусив

Того ж дня, коли оприлюднили рішення №5-рп/2011, Суд ухвалив ще одне — щодо повноважень державних органів у сфері судоустрою. Цей документ спричинив на вул. Жилянській менше дискусій, хоч і до нього були зауваження з боку окремих суддів КС. Прикметно, що зі скороченим варіантом рішення від 21.06.2011 №7-рп/2011 не погодився суддя-доповідач Василь Бринцев, який готував його проект.

Низка питань, які поставили перед КС 54 народні депутати, об'єднані тим, що всі вони стосуються новел закону «Про судоустрій і статус суддів» від 7.07.2010 №2453-VI в частині створення судів та формування суддівського корпусу.

Зокрема, в авторів подання викликала сумнів конституційність «примусового» голосування в парламенті за проекти постанов про обрання і звільнення суддів. Обгрунтування висновку КС щодо цієї частини подання зводиться до того, що Верховна Рада має право самостійно визначатися з процедурою реалізації своїх повноважень. Принципове, на думку КС, лише виконання вимоги ч.2 ст.84 Конституції стосовно обов'язкового проведення голосування під час пленарних засідань. Само собою, постанову про обрання чи звільнення судді мають підтримати принаймні 226 нардепів, хоч скільки б разів не доводилося ставити її на голосування.

Якщо логіку КС поширити на інші акти ВР, то парламент так само може зобов'язати себе голосувати «до переможного», скажімо, за законодавчі ініціативи глави держави, до того ж — не втручаючись в їх зміст. Але очевидно, що така норма, як і у випадку з безстроковим обранням чи звільненням суддів, діятиме доти, доки Президент спиратиметься на більшість у Верховній Раді. Натомість, як зазначалось у висновках Венеціанської комісії, Україна має на конституційному рівні забезпечити незалежність судової гілки влади, відсторонивши і парламент, і главу держави від процедури формування суддівського корпусу. Отже, лише законодавчим розмежуванням політики і правосуддя не вдасться обмежитися.

«Я тебе утворив…»

Допоки зміни до Основного Закону не будуть прийняті, триватимуть і суперечки щодо перетину повноважень. Наприклад, стосовно права Президента не тільки створювати, а й ліквідовувати суди. Важко сказати, з яких міркувань у 1996 році конституцієдавець випустив цей момент у п.23 ч.1 ст.106 Основного Закону. Адже жоден інший державний орган також не наділений повноваженнями припиняти діяльність певної судової установи.

Аби заповнити цю прогалину, Суду довелося апелювати навіть до Цивільного кодексу, зауваживши, що «відповідно до ч.1 ст.110 ЦК правом ліквідовувати юридичну особу наділений суб'єкт її створення». Загалом, обгрунтовуючи це право глави держави, КС відштовхувався від того, що «процес ліквідації судів є невід'ємною частиною процесу їх утворення». Щось на кшталт відомого вислову Тараса Бульби.

Дещо складніше було пояснити народним депутатам конституційність усунення глави держави від визначення кількості суддів у кожному суді. У цьому питанні КС удався до логіко-правового обгрунтування, зазначивши, що передання цих повноважень Державній судовій адміністрації зумовлена «необхідністю оперативно врахувати навантаження на суддів, обсяги видатків, затверджених у державному бюджеті на утримання судів, інші обставини». Далі Суд зауважив, що ДСАУ здійснює такі повноваження «на виконання покладених на неї функцій з організаційного забезпечення діяльності органів судової влади». Й оскільки вона підзвітна незалежному органу суддівського самоврядування — Раді суддів України, а ініціює це питання голова відповідного вищого спеціалізованого суду, то й не повинно виникати сумнівів у конституційності ч.4 ст.19 закону №2453.

КС не став заглиблюватись у розмірковування, для чого в цьому ланцюгу потрібен Мін'юст, який має виключне право вносити подання до ДСАУ про встановлення та зміни кількості суддів у судах, і яка норма Конституції заважає главі держави, як і раніше, так само оперативно затверджувати подання ДСАУ. Тобто фактично КС обгрунтував легітимність однієї норми з огляду на інші положення того ж закону. А Основний Закон вирішив зайвий раз не «турбувати»…

Законні повноваження

Зі схожих підстав КС довів, що цілком конституційною є й відкоригована процедура переведення суддів. Відправною для такого висновку стала відсутність її врегулювання на конституційному рівні. Тому, як зазначив Суд, у силу п.14 ч.1 ст.92 Конституції ця процедура має визначатися законами.

Крім того, в рішенні КС №7-рп/2011 відзначено, що «необхідно відрізняти інститут наділення професійного судді повноваженнями від інституту переведення його з одного суду до іншого суду того самого рівня і спеціалізації». Адже всі новопризначені чи обрані судді отримують загальнодержавний статус.

Щоправда, в даному випадку Суд відхилився від попередніх правових позицій, в яких наголошувалося, що і Верховна Рада, і Президент мають виключно ті повноваження, які прямо передбачені Конституцією (ч.2 ст.85 та п.31 ч.1 ст.106 Основного Закону). Саме із цих підстав раніше визнавалася неконституційною ціла низка законодавчих норм, зокрема і право Президента призначати керівників судів. Якби КС погодився з нардепами, що процедура переведення є складовою призначення чи обрання судді, відпала б і потреба у перегляді раніше висловлених думок.

Натомість у цьому рішенні КС не став розвивати щойно застосований підхід до аналізу повноважень ВРЮ призначати суддів на адмінпосади. «Шляхом ухвалення рішення про припинення провадження у цій частині КС фактично залишив діючим механізм наділення адміністративними повноваженнями у судах Вищою радою юстиції при наявності підстав визнати його неконституційним», — наголосив у окремій думці суддя-доповідач В.Бринцев (див. стор.13. — **Прим. ред.**). Він вважає, що «в умовах відновлення дії норм Конституції в редакції 1996 року вирішення питань щодо призначення на адміністративні посади в судах (та звільнення з них) є складовою повноважень Президента». Адже саме глава держави має право утворювати суди. А, як відомо, неможливо утворити жодну установу чи юридичну особу, не визначившись із її керівником.

Щоправда, Конституція зразка 2004 року містила той самий п.23 ч.1 ст.92, що й первісний та чинний Основний Закон. Які «старі» норми дозволяють прочитати цей пункт інакше, ніж у 2007 році, суддя не уточнив, зауваживши, що рішення від 16.05.2007 №1-рп/2007, яке позбавило главу держави права визначати, хто в суді перший з-поміж рівних, «вичерпало свою дію у зв'язку з втратою чинності законом «Про судоустрій України».

Водночас важко не погодитися із заключною тезою окремої думки В.Бринцева, що «без визначення цієї процедури на конституційному рівні зберігаються передумови для дискусій з приводу конституційності чинного механізму наділення суддів адміністративними повноваженнями».

Вето на звільнення

Аналогічно триватимуть суперечки і щодо права ВРЮ не погоджуватися з відмовою ВККС надати судді рекомендацію на безстрокове обрання. Конституція дійсно застерігає за Радою повноваження переглядати рішення ВККС про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів перших двох інстанцій, а також скарги кандидатів щодо результатів кваліфікаційного іспиту, що доволі детально аргументовано в рішенні КС. Натомість «причепом» Суд мотивував і компетенцію ВРЮ фактично ігнорувати думку ВККС щодо доцільності продовження особою суддівської кар'єри.

Як зазначено в рішенні КС, «розгляд скарг про відмову в рекомендуванні кандидата для обрання на посаду судді безстроково є такими, що випливають з конституційного статусу ВРЮ». Адже за відсутності рекомендації ВККС на безстрокове обрання ВРЮ автоматично має внести Президенту подання про звільнення такого судді. Проте, якщо скаргу законника задовольнять, ВРЮ зобов'яже ВККС «прийняти нове рішення», тобто фактично змусить кваліфкомісію надати особі рекомендацію для подальшого служіння Феміді. Водночас майже 10 років тому в рішенні КС від 16.10.2001 №14-рп/2001 зазначено, що згідно з п.1 ч.1 ст.131 Конституції ВРЮ повноважна вносити подання лише щодо першого призначення та звільнення суддів з посади. Цим і обмежується її відповідальність за «формування високопрофесійного суддівського корпусу».

Отже, якщо законодавець уважає за доцільне наділити ВРЮ ще й правом вето на рішення ВККС, або правом вносити подання про звільнення суддів усіх рівнів, то покласти край законодавчим колізіям можна тільки шляхом унесенням відповідних змін до Конституції. Хоча, якщо законом можна заповнювати конституційні прогалини щодо компетенції вищих державних органів, то уточнювати повноваження ВРЮ, щодо якої таких застережень у Конституції немає, — і поготів. Але стабільності в розподілі державної влади загалом і у сфері судоустрою зокрема це не додасть.

КАДРИ

Останнє випробування

МАРИНА БОЙКО

Кандидати на суддівські посади можуть з полегшенням зітхнути: 19 червня в Одесі завершилася боротьба за мантії, розпочата навесні цього року. Тепер слово за Вищою кваліфікаційною комісією суддів, яка має оприлюднити результати останньої перевірки правових знань та процесуальних умінь претендентів.

Все розпочалося в березні. Тоді ВККС дала старт кампанії першого призначення на посади служителів Феміди за новими правилами, передбаченими законом «Про судоустрій і статус суддів» від 7.07.2010. Уже на першому етапі — прийомі документів від осіб, котрі виявили бажання поповнити лави служителів Феміди — відсіяли 163 кандидатів (до постійно діючого органу надійшло 3593 заяви, а допуск отримали 3430 осіб).

22 травня охочих одягнути мантію чекало важливе випробування — анонімне тестування у 4 містах України: Києві, Харкові, Львові й Одесі. ВККС визначила, що ті претенденти, хто набрав 75 і більше балів, допускаються до наступного кваліфікаційного випробування (таких щасливчиків було 896). Нагадаємо, що вакансій — 686, тому четверта частина з «обраних» залишиться ні з чим.

Кваліфікаційний іспит, який проводила ВККС 19 червня у Національному університеті «Одеська юридична академія», проходив у два етапи: тестове завдання, котре складалося із запитань, що стосувалися матеріального та процесуального права, та практичне, в якому кандидатам було запропоновано вирішити ситуативну вправу для перевірки навичок і вмінь у застосуванні закону.

На прес-конференції, яка відбулась одразу після початку іспиту, голова комісії Ігор Самсін повідомив, що за його проведенням спостерігають представники громадських організацій, навчальних закладів та засобів масової інформації. А це, в свою чергу, свідчить про відкритість і прозорість процесу складення іспиту. Водночас комісією забезпечені сувора конфіденційність та унеможливлення стороннього втручання у сам процес складення іспиту, наголосив І.Самсін.

Сподіватимемося, що незабаром дізнаємося, кому ж пощастило пройти вогонь, воду і мідні труби і врешті-решт одягти омріяну мантію.

Члени комісії та голови судів поспішають на зустріч з потенційними володарями мантій.

АКЦЕНТ

Моделювання робочого дозування.

Члени РСУ шукали оптимальні шляхи зменшення навантаження

ОЛЕКСАНДРА ПІОНТКІВСЬКА

Після тривалої перерви роботи в членів Ради суддів України накопичилося чимало. 24 червня, на останньому літньому зібранні, представники вищого органу суддівського самоврядування, крім 12 пунктів, зазначених у порядку денному, розглянули ще близько 10 питань. Найбільшу дискусію викликала проблема, яка стосується визначення норм навантаження на служителів Феміди.

Невтішна статистика

Нагадаємо: цією проблемою члени РСУ переймалися ще на минулому засіданні, яке через відсутність кворуму провели у формі робочої наради, не ухвалюючи жодного рішення.

Наразі питання про заходи на виконання рішення Х, позачергового, з'їзду щодо визначення навантаження на суддів стояло в порядку денному під №9, однак присутні вирішили розглянути його першим. На актуальності цієї проблеми наголосила заступник голови РСУ Раїса Ханова (див. нижче. — **Прим. ред.**). Зокрема, вона зауважила, що, за статистикою Державної судової адміністрації, станом на 1 червня нинішнього року в судах першої та другої інстанцій працює 9039 суддів, навантаження на яких — 9 млн справ (у середньому на одного служителя Феміди їх припадає близько 1 тис.). І про затверджені у 2005 році РСУ обсяги місячної роботи законників — близько 28 справ — можна лише мріяти.

Озвучила заступник керманича ради й інші невтішні цифри. Зокрема, тільки в минулому році в загальних судах Запорізької області кількість справ збільшилася на 64,23%, в Київській — на 49,96%, Кіровоградській — на 45,82%, в Донецькій — на 45,37%. Майже такий стан справ і в судах інших видів юрисдикції. Так, в апеляційних адміністративних судах за січень—березень 2011 року середній показник розглянутих апеляційних скарг становить 213 на одного суддю, а у Львівському апеляційному адміністративному — 638.

> Станом на 1.06.2011 в судах першої та другої інстанцій працює 9039 служителів Феміди і на кожного припадає близько 1000 справ.

Дискусійний механізм

Одним з можливих варіантів змінити ситуацію на краще Р.Ханова назвала ініціативу Ярослава Романюка скасувати інститут наказного провадження, озвучену ще на попередньому засіданні ради (див. №22 «ЗіБ». — **Прим. ред.**). За словами доповідачки, після того, як ця пропозиція була оголошена, від різних суддів надійшло понад 250 відгуків, більшість із яких є схвальними. Не погодились із пропозицією очільника РСУ у Вищому адміністративному суді. Там уважають можливість стягнення заборгованості на підставі виконавчого напису нотаріуса «конфіскаційним» заходом. А ось у Господарському суді м.Києва думають, що така пропозиція буде обмежувати доступ громадян до суду.

Та, попри деякі зауваження, Р.Ханова все ж запропонувала звернутися до суб'єктів законодавчої ініціативи (Кабінету Міністрів та Національного банку) з тим, щоб унести запропонований Я.Романюком законопроект на розгляд парламенту. Проте із цим погодилися не всі. Свої застереження висловила секретар РСУ Тетяна Козир. «Є Конституція, є постанова Пленуму Верховного Суду стосовно того, що всі правовідносини підвідомчі судам. Тому я не кажу ні так, ні ні. Давайте усе зважимо», — запропонувала вона. Погодився з нею і її товариш по Вищому господарському суду Олександр Удовиченко, нагадавши про конституційний принцип, що всі спірні правовідносини розглядаються в судах. «Чому ж ми пропонуємо парламенту прийняти неконституційну норму? Це викличе шквал критики», — зауважив керманич Ради суддів господарських судів. У свою чергу представниця Донецького апеляційного господарського суду Інна Алєєва заявила, що такий законопроект потрібно розглядати лише в комплексі зі змінами до закону «Про нотаріат».

З думками колег не погодився Я.Романюк. Він заявив, що його пропозиція жодним чином не порушує Основний Закон, оскільки виконавчий напис нотаріуса можна буде оскаржити в суді. «Разом з тим суд не повинен підміняти собою інших органів. Поки немає спору — немає проблеми для суду», — зазначив головуючий. «Ми бачимо проблему, ми можемо написати рішення, але писати закони — це інші навики, інша юридична технологія... — апелював до автора О.Удовиченко. — Ми концептуально можемо попросити написати і ухвалити закон, але за даний текст проекту я голосувати не буду». Він заявив, що не зовсім компетентний у цій галузі права, якщо ж Я.Романюк добре розбирається в цьому питанні, то йому треба ініціювати внесення цих змін як судді Верховного Суду, а не очільнику РСУ.

«Ми голосуємо за ідею», — парирувала Р.Ханова, нагадавши, що мова йде про те, аби звернутися до суб'єктів законодавчої ініціативи з тим, аби внести такий проект закону на розгляд парламенту. Втім, цю пропозицію більшість присутніх не підтримали.

Разом з тим члени РСУ вирішили звернутися до суддівських колективів із проханням надати до 1 вересня цього року пропозиції щодо законодавчого врегулювання питання щодо навантаження на суддів. А також доручили відповідному управлінню ДСАУ до 15 серпня провести анкетування суддів місцевих і апеляційних судів й узагальнені показники надати представникам ради до 1 вересня.

ДОКУМЕНТ

Президент України
Указ

Про відзначення державними нагородами України

За значний особистий внесок у соціально-економічний, науково-технічний, культурно-освітній розвиток Української держави, вагомі трудові здобутки, багаторічну сумлінну працю та з нагоди 15-ї річниці Конституції України
постановляю:
Нагородити орденом князя Ярослава Мудрого IV ступеня
- ШАПОВАЛА Володимира Миколайовича — Голову Центральної виборчої комісії

<...> Нагородити орденом «За заслуги» III ступеня
- ШУЛЬГУ Олександра Федоровича — заступника Голови Вищого господарського суду України у відставці

Присвоїти почесні звання:
<...> «ЗАСЛУЖЕНИЙ ЮРИСТ УКРАЇНИ»
- БУЩАНУ Олегу Петровичу — директорові Полтавського юридичного інституту Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого»
- ДУБЕНКУ Олександру Івановичу — заступникові начальника Управління МВС України в Кіровоградській області
- КАПУСТИНСЬКОМУ Віктору Анатолійовичу — керівникові апарату Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ
- МАЛЮЗІ Анжелі Володимирівні — завідувачеві секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування
- ОЛЕКСІЄНКУ Сергію Борисовичу — президентові Українського фонду науково-економічного та юридичного співробітництва, м.Київ

Президент України
В.ЯНУКОВИЧ
м.Київ,
24 червня 2011 року
№708/2011

ТОЧКА ЗОРУ

Кількість замість якості.

Чому суди перетворюються на фабрику з виготовлення судових рішень?

РАЇСА ХАНОВА,
заступник голови Ради суддів України

В останні роки став очевидним факт надмірного навантаження в українських судах. Проблема є актуальною для суддів усіх рівнів та кожної юрисдикції. Існує два варіанти, як мінімізувати цей тягар: шляхом збільшення чисельності суддів (цей спосіб, ураховуючи фінансові можливості держави, на сьогодні вичерпано) та шляхом удосконалення чинного законодавства.

«Соціальний громовідвід»

Зростання будь-якого кількісного показника є очевидним і зрозумілим, коли цей показник зростає на підставі запровадження нових технологій та продуктивного обладнання. Що стосується суддів, то продуктивність їх праці зросла виключно за рахунок суб'єктивного фактору. До чого призведе подальше збільшення навантаження — для всіх очевидно.

З одного боку, збільшення звернень до суду доводить довіру суспільства до судової влади, з другого — це призведе (а в деяких випадках уже призвело) до того, що суди перетворяться на конвеєр, фабрику з виготовлення судових рішень, основним завданням якого є розгляд більшої кількості справ. При подальшому розвитку тенденції зростання кількості звернень до суду постраждає якість роботи. Треба відверто сказати, що якість страждає вже сьогодні і дуже часто не витримує не тільки критики професіоналів, а й, найголовніше, громадськості.

Слід розглянути кілька причин суттєвого зростання звернень до суду.

Зокрема, відсутність механізмів, які стимулюють добровільне виконання закону. Приблизно третю частину рішень суди виносять стосовно очевидних правових ситуацій, коли вимоги позивачів безпосередньо випливають зі змісту закону і відповідачі зобов'язані задовольнити ці вимоги в силу обов'язку, покладеного законом, без судового розгляду. Натомість позивачі змушені йти до суду, витрачати як власний час, так і час суду. Результатом є негативні емоції та додаткове навантаження на суддів. При цьому особа, котра не виконує вимог закону, в разі вирішення справи судом нічим не ризикує, в крайньому випадку вона виконає свій обов'язок за рішенням суду. Суд виконує функції «соціального громовідводу», це особливо видно на прикладі соціальних спорів. Так звані діти війни, доплата яким у бюджеті Пенсійного фонду становить 3,8%, змушені йти до суду, оскільки тільки від цього «походу» залежить виплата встановленої доплати законом «Про соціальний захист дітей війни» від 18.11.2004. Соромно, що таким чином Пенсійний фонд пояснює економію коштів, адже з моменту запровадження акта, з 2006 року, кількість осіб даної категорії зменшилась, і очевидно, що до суду дійшли не всі. Сотнями тисяч судових рішень у таких справах визнано протиправною бездіяльність управлінь Пенсійного фонду щодо невиплати (неналежної виплати) належних пенсіонерам сум, але за таку протиправність не відповів жодний керівник системи. Крім того, по суті, безспірні рішення оскаржуються до касаційної інстанції, сьогодні їх кількість паралізує роботу всіх інстанцій адміністративної юстиції, на їх оскарження, розгляд справ, поштові відправлення витрачається третя частина коштів, які можна скерувати на виплату самих сум. Ні, маємо ситуацію, коли між оскарженням та виконанням закону ми вибираємо перше. Народні депутати при зміні процесуальних законів, а саме — підсудності даної категорії спорів, доводили необхідність наближення суду до місця проживання громадянина, причому всі одностайно обговорювали зазначену проблему, ніхто не поставив питання: чому люди масово йдуть до суду і що зробити, аби припинити ці ганебні спори?

Є безліч прикладів, коли неналежне бюджетне фінансування, в основі якого лежить неправильне формування бюджетних запитів, стає запорукою невиконання соціальних виплат управліннями праці та соціального захисту населення.

Досудове врегулювання спорів

Постає питання, як виключити позови, за якими очевидні, законні й обгрунтовані вимоги позивача вирішені на стадії досудового врегулювання спору. Можливий розгляд таких законодавчих ініціатив, як стягнення моральної шкоди, запровадження державного мита, обов'язкова умова розірвання контракту, розгляд питання про доцільність перебування на державній службі.

Напевне, доцільним є відновлення обов'язкової процедури досудового врегулювання спорів з певних категорій, зокрема, до таких справ слід віднести цивільні справи за позовами житлово-комунальних організацій до громадян зі стягнення заборгованості по квартплаті. Підходи до стягнення цього виду заборгованості відрізняються від стягнення, наприклад, боргу за кредитними договорами. Перед тим як звернутись із позовом до суду, банк уживає всіх можливих заходів для повернення кредиту. Натомість житлово-комунальні організації йдуть до суду без ужиття заходів для повернення боргу. Складається враження, що подання на боржника позову є головним завданням зазначених організацій, питання реального стягнення боргу є другорядним.

> При подальшому розвитку тенденції зростання кількості звернень до суду постраждає якість роботи суддів.

Убачається правильним установити порядок, за яким позов учиняється тільки після надання суду доказів ужиття позивачем необхідних та достатніх заходів щодо врегулювання спору, а також підтвердження відсутності такого врегулювання з вини відповідача. У судовій практиці немало випадків, коли відповідач нічого не знає про свій борг перед житлово-комунальною організацією, отримавши повістку, моментально погашає суму заборгованості, або навпаки — надає відповідний документ про оплату, тобто доводить відсутність заявленого боргу. Аналогічні ситуації мають місце і при стягненні податкового боргу.

Таким чином, запровадження обов'язкового досудового врегулювання таких спорів дозволить не завантажувати суди необгрунтованими позовами. (Про рішення Конституційного Суду від 9.07.2002 №15-рп/2002 у справі про досудове врегулювання спорів я пам'ятаю.)

Наступна проблема — модернізація процесуальних кодексів. Це питання є окремим, і обговорювати пропозиції щодо зміни процесуальних законів буде доречним після того, як ми вислухаємо представників кожної юрисдикції. Процесуальні кодекси мають установлювати процесуальні норми, котрі виключають вплив сторін на ефективність судового процесу, насамперед ухилення від отримання повістки або повідомлення про явку в судове засідання, забезпечувати добросовісне виконання процесуальних обов'язків.

Слід також розглянути запровадження такого процесуального інституту, як зловживання правом, що є реалізацією суб'єктивного права особою (як юридичною, так і фізичною) всупереч його призначенню. Доречним є також установлення законом способів зловживання учасниками судового процесу процесуальними правами. Сюди слід віднести: зловживання правом на звернення до суду; штучну зміну підсудності справ; зловживання правом на надання доказів і заявлення клопотань; навмисне затягування процесу. Наведені обставини впливають як на строки розгляду справ, так і на ефективність роботи судів.

Окремо слід визначити питання про отримання відповідної інформації в суді, необхідно встановити обов'язок особи проявляти розумну ініціативу для отримання інформації, яка зачіпає її інтереси в суді.

Про таке навантаження можна тільки мріяти

І найголовнішою є проблема визначення навантаження суддів. Питання завжди було актуальним, а після запровадження відповідальності за порушення суддею строків розгляду справи воно є першочерговим. Попередні склади РСУ приділяли цій проблемі значну увагу.

У травні 2011-го минуло шість років від набуття чинності рішенням РСУ від 13.05.2005 №30 «Про затвердження розрахункових норм часу, необхідного для розгляду справ». Погоджено розрахункові норми часу, необхідного для розгляду справ місцевим господарським судом, апеляційним господарським судом, загальним судом першої та апеляційної інстанцій, а також погоджено поправочні коефіцієнти розгляду кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних справ.

Виходячи з наведених розрахункових норм для суддів, які розглядають цивільні, господарські та адміністративні справи, середньомісячне навантаження становить 28 справ у місяць. Однак про таке навантаження можна тільки мріяти!

Як свідчать статистичні дані, наразі ситуація є критичною насамперед у судах загальної юрисдикції та апеляційних адміністративних, де навантаження є надзвичайним. Додайте до цього скорочені строки розгляду певної категорії спорів та відсутність належного фінансування і кадрового забезпечення, оскільки суди кожної юрисдикції на сьогодні не укомплектовані, а про ситуацію в деяких депресивних районах просто промовчимо.

З моменту погодження певних нормативів навантаження змінилось і процесуальне законодавство, з вересня 2005 року набрав чинності новий ЦПК та введено в дію КАС, стала обов'язковою технічна фіксація судового процесу, запроваджені нові форми відправлення правосуддя, зокрема скорочене та письмове провадження. Все це зобов'язує встановити реальні норми навантаження, з урахуванням змін у здійсненні правосуддя.

Як перший захід на шляху до законодавчого врегулювання питання щодо навантаження на суддів запропоновано кожному суддівському колективу надати свої пропозиції, доцільним також є розгорнути дискусію на сторінках юридичних видань.

P.S. Наше видання пропонує представникам третьої гілки влади долучитися до цієї дискусії на сторінках «ЗіБ».

ЗАСІДАННЯ

«Спеціалізований» дебют

Закінчення, початок на стор. 1

Незважаючи на ці труднощі, Л.Фесенко відзначив, що протягом I півріччя цього року ВСС у касаційному порядку розглянув 1895 цивільних та 1640 кримінальних справ. При цьому скасовано або змінено 608 рішень, ухвал, постанов у цивільних справах та 580 вироків. «Коли в кожній третій з переглянутих справ скасовується чи змінюється рішення, це свідчить про значні недоліки в застосуванні судами норм права. Щоб зменшити кількість випадків порушень, потрібно забезпечити єдність судової практики», — підсумував очільник ВСС.

Привітав суддів з початком роботи пленуму й голова Вищої ради юстиції Володимир Колесниченко. «Авторитет вашого органу повинен бути таким, щоб його висновки були дороговказом для суддів при вирішенні тих чи інших питань», — сказав він.

Побажав законникам плідної праці також заступник Генпрокурора Михайло Гаврилюк, відзначивши, що зібрання пленуму є практичним кроком реалізації судової реформи. Водночас він нагадав, що найближчим часом уступає в силу закон «Про засади запобігання і протидії корупції», котрий містить низку новацій, які по-різному тлумачать правознавці. «Тому ми сподіваємося, що ваші професійні рекомендації дадуть нам можливість нормально застосовувати і впроваджувати в життя цей закон», — зазначив М.Гаврилюк.

Кадрові поповнення дали можливість пленуму ВСС зібрати кворум.

Заради єдності практики

Після теплих слів і побажань учасники пленуму приступили до вирішення організаційних питань. Так, законники затвердили Регламент пленуму ВСС та призначили секретарем пленуму Дмитра Луспеника. Нагадаємо: кілька тижнів тому (16 червня) Д.Луспеника обрали суддею ВСС. Таким чином, він став четвертим колишнім суддею Верховного Суду, який перейшов до нової установи.

Затвердивши алгоритм роботи, судді в першому читанні прийняли такі проекти постанов пленуму: про застосування статей 353—360 Цивільного процесуального кодексу щодо допуску ВСС справи до провадження у ВС та «Про судову практику розгляду справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю».

Як зазначила доповідач першого проекту Галина Юровська, потреба в згаданій постанові зумовлена відсутністю усталеної практики застосування цих норм і неоднозначним розумінням деяких положень ЦПК.

Крім цього, пленум ВСС постановив звернутися до ВС із приводу направлення подання щодо офіційного тлумачення ст.97 Кримінально-процесуального кодексу в контексті положень ст.55 Конституції щодо питань визначення юрисдикції розгляду скарг на бездіяльність органів дізнання, досудового слідства та прокуратури.

РОЗ'ЯСНЕННЯ

Рішення — за єдиними правилами

МАРИНА ЗАКАБЛУК

Судове рішення — найважливіший акт здійснення правосуддя, ухвалений відповідно до норм матеріального і процесуального права. Його публічність спонукала пленум Вищого адміністративного суду закріпити основні вимоги до рішень в адмінсправах у постанові.

Від імені України

«Згідно з ст.124 Конституції рішення, ухвалене іменем України, є обов'язковим на всій її території. Це говорить про особливу вагу рішення, що й спонукає нас виконати свій обов'язок — надати методичні роз'яснення. Рішення є продуктом, який повинен бути якісним, це лакмус фахового та законного здійснення судочинства адмінсудами», — розпочав з доведення актуальності розробленого проекту постанови «Про судове рішення в адміністративній справі» секретар пленуму ВАС Михайло Смокович.

За його словами, з аналізу змісту та форм рішень адмінсудів видно, що вони не повною мірою відповідають вимогам. Адже в «адміністративники» пішли законники, які раніше працювали в різних видах судочинства (цивільному, кримінальному, господарському) і в різних регіонах, де практика викладення рішень була неоднаковою. Тому і виникла потреба в застосуванні єдиних правил для рішень адмінсудів.

Так, М.Смокович ознайомив зі змістом проекту, зокрема, в п.3 надаються рекомендації, в яких випадках рішення приймаються «іменем України». «Всі постанови приймаються іменем України, в тому числі під час попереднього провадження, якщо відповідач визнав позов. Виходячи зі змісту ч.1 ст.14 КАС, іменем України виносяться ухвали про залишення позовної заяви без розгляду та про закриття провадження у справі, оскільки прийняттям таких рішень закінчується розгляд справи», — зазначив секретар пленуму.

Такі ж правила, за його словами, застосовують апеляційна та касаційна інстанції в разі прийняття зазначених рішень. Також ці інстанції іменем України виносять ухвали за результатами перегляду справи незалежно від виду оскаржуваного рішення суду нижчої інстанції. «Що стосується ухвал про відмову в задоволенні клопотання про поновлення строку на подання апеляційної чи касаційної скарги, про закриття апеляційного чи касаційного провадження у зв'язку з відмовою від зазначених скарг, то вони не приймаються іменем України», — підкреслив М.Смокович.

Доповнення приймаються

Пункт 5 проекту постанови відповідає на питання, чи повинно обгрунтовуватися рішення, прийняте в скороченому провадженні. Пункт 6 стосується виходу за межі позовних вимог, застосування принципу офіційності. Суд незалежно від того, яку справу розглядає, може вийти за межі вимог. Як виняток це не можуть бути справи, які розглядаються за правилами ст.183[3] КАС (зупинення видаткових операцій платника податків на рахунках платника податків; підтвердження обгрунтованості адмінарешту майна платника податків; стягнення коштів за податковим боргом).

«Крім того, цікавим є положення ст.183[4] КАС (нею кодекс доповнений згідно із законом №3266-VI від 21.04.2011): адмінсуди розглядатимуть спори за позовами СБУ про накладення арешту та звільнення з-під арешту майна осіб, які фінансують тероризм. Такими змінами законодавець з адмін'юстиції робить придаток до чогось. Адже при розгляді таких справ ми повинні з'ясовувати, чи відповідач фінансує тероризм», — розповів М.Смокович.

У пп.7—14 йдеться про зміст, складові рішень першої, апеляційної та касаційної інстанцій. Пункт 16 містить рекомендації щодо застосування ст.168 КАС під час винесення додаткового рішеннях, п.18 — щодо застосування положень ст.169 КАС під час вирішення питань про виправлення описок і очевидних арифметичних помилок у рішенні. У пп.19—20 говориться про роз'яснення рішень.

> З аналізу змісту та форм рішень адмінсудів видно, що вони не повною мірою відповідають вимогам.

За словами М.Смоковича, проект постанови направлений в усі адмінсуди, від них уже надходять зауваження, пропозиції, застереження. Також вони вказують на те, роз'яснення яких положень не вистачає в цій постанові. Так, присутній на пленумі голова Дніпропетровського апеляційного адмінсуду Олександр Мартиненко зауважив, що в документі немає роз'яснень ст.166 КАС «Окремі ухвали». Олександр Ситников з ВАС звернув увагу на таке: не приділено належної уваги такому пласту рішень, як ухвала, зокрема особливості прийняття ухвал першою інстанцією за окремими процесуальними діями.

Пленум пообіцяв урахувати всі слушні пропозиції та прийняв проект постанови в першому читанні.

Закон спонукає до змін

У зв'язку зі змінами, внесеними до вітчизняного законодавства, перегляду потребувала постанова пленуму від 25.06.2009 «Про судову практику розгляду спорів щодо статусу біженця, видворення іноземця чи особи без громадянства з України та спорів, пов'язаних із перебуванням іноземця та особи без громадянства в Україні».

Указом Президента №622 від 30.05.2011 «Про концепцію державної міграційної політики» визначаються напрями, стратегічні завдання державної міграційної політики, принципи і пріоритети діяльності державних органів у сфері міграції. «Держава приділяє велику увагу цій категорії правовідносин. Не хотів би, аби адмінсуди були винні в чомусь, що буде нівелювати Україну», — зазначив М.Смокович.

Він розповів, що сьогодні в Європейському суді з прав людини є справа 4 біженців з Афганістану проти України. Адмінсуди дали дозвіл на видворення цих осіб. Відповідачі-іноземці не брали участі в розгляді справи, оскільки від них були заяви про розгляд без їх участі. Ці заяви разом із позовом подав суб'єкт владних повноважень, який порушує питання про видворення.

«У процесі ж не так: не суб'єкт владних повноважень приносить заяву від відповідача і просить: розгляньте справу з моєю участю, але без відповідача», — підкреслив секретар пленуму. За його словами, в рішенні не йшлося про країну походження іноземців (звідки прибули і куди їх видворяють), копії рішень громадянам іншої країни ніхто не надав. Тому, зауважив М.Смокович, не можна наперед говорити, але зрозуміло, що рішення буде не на користь нашої держави.

Що стосується самої постанови пленуму від 25.06.2009, то вона потребує внесення коректив на підставі прийняття закону «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу щодо видачі особи (екстрадиції)» від 21.05.2010. Тобто всі спори, пов'язані з екстрадицією іноземців та осіб без громадянства, належать до кримінальної юрисдикції (раніше їх розглядали «адміністративники»). До того ж указом Президента №1085 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9.12.2010 було створено Державну міграційну службу, на яку покладено обов'язки колишнього Держкомітету з прав національностей та релігій.

Бажання пленуму йти в ногу з часом здійснилося — було прийнято одностайне рішення внести зміни до постанови.

РОЗДРІБ

«ЗіБ» — у продажу!

Запитуйте наш тижневик у кіосках «Союздруку»

Отже, якщо ви не встигаєте за своїми колегами першим ознайомитися зі свіжим номером «ЗіБ» або пропустили важливий матеріал у попередніх числах видання — звертайтеся до найближчого кіоску «Союздруку». Згідно з графіком наша газета має надходити в продаж уже в суботу.

Кіоски, де реалізується «Закон і Бізнес»:

Кіоск	Адреса
3	майдан Незалежності.
8	майдан Незалежності.
19	вул. Б. Хмельницького, 44.
21	вул. Хрещатик, 5.
24	вул. М. Заньковецької, 2.
25	вул. Червоноармійська, 49.
26	вул. Червоноармійська, 48.
29	ст. метро «Хрещатик».
60	вул. Інститутська, 10—12.
74	вул. Хрещатик, 10.
142	вул. Червоноармійська, 57.
145	вул. Червоноармійська, 73.
156	вул. Червоноармійська, 74/5.
404	вул. Велика Житомирська, 6.
405	вул. Володимирська, 18.
406	вул. Володимирська, 24.

РЕКЛАМА

Білі починають і виграють

SPENSER & KAUFFMANN — ВАША ПЕРЕМОЖНА ПОЗИЦІЯ

Україна, 01015, м. Київ
вул. Панфіловців, 3

Тел./Факс: +380 44 288-83-83

E-mail: office@sklaw.com.ua
www.sklaw.com.ua

ЗАСІДАННЯ

Дебютний пленум

У Вищому спеціалізованому суді з розгляду цивільних і кримінальних справ стартувала робота пленуму. На дебютному засіданні були присутні 83 законники. Така явка дала можливість плідно попрацювати: затвердити алгоритм роботи й прийняти перші рішення.

ФОТО: МАКСИМ ТРЕБУХОВ

Леонід ФЕСЕНКО згадав труднощі, з якими довелося стикнутися на етапі формування ВСС.

Колеги з радістю потиснули руку новообраному секретареві пленуму Дмитрові ЛУСПЕНИКУ.

Для Миколи ПШОНКИ виступати із цієї трибуни — звична справа, оскільки раніше він часто брав слово на засіданнях Пленуму Верховного Суду.

Ігор САМСІН: «ВККС не помилилася, коли рекомендувала суддів у ВСС».

Колеги підтримали пропозицію Валерія ШВЕЦЯ звернутися до Верховного Суду щодо направлення конституційного подання.

САМОВРЯДУВАННЯ

Результативне засідання

Перш ніж відпочивати, треба добре попрацювати. Так вирішили члени Ради суддів України, які на останньому літньому зібранні побили всі рекорди як за тривалістю засідання (близько 5 год.), так і за кількістю розглянутих питань (20).

ФОТО: МАКСИМ ТРЕБУХОВ

Головуючий Ярослав РОМАНЮК налаштував колег на конструктивну і плідну роботу.

Засідання РСУ почали з приємного — привітання іменинників. Букет від колег отримала суддя Донецького апеляційного господарського суду Інна АЛЄЄВА.

ПЕРИПЕТІЇ

Кошторисний бій

«Адміністративникам» ледь вистачило фінансів на перше півріччя цього року. Керівництво адмінсудів уже не вперше попереджає про загрозу зупинення роботи обителей Феміди. А вже треба думати над бюджетними пропозиціями на 2012-ий. Як дожити до наступного року, вирішували на засіданні Ради суддів адмінсудів.

ФОТО: ІВАН СТЕЦЕНКО

Представник ДСАУ Зеновій ХОЛОДНЮК запевнив, що в наступному році вітчизняна Феміда житиме краще.

Керівника Дніпропетровського апеляційного адмінсуду Олександра МАРТИНЕНКА обурило, що в його суду заберуть 607 тис. грн.

Очільник РСАС Микола КОБИЛЯНСЬКИЙ: «Державна судова адміністрація штовхала нас на порушення закону і конфлікти в колективі».

Голова Вищого адмінсуду Олександр ПАСЕНЮК обговорював з колегами питання щодо фінансування адмінсистеми.

На засіданні РСАС не обійшлося без приємного моменту: Володимира КУЗЬМЕНКА та Ольгу МІНАЄВУ привітали з днем народження.

Представниця Апеляційного суду Харківської області Валентина УСТИМЕНКО вирішила дізнатися про роботу Ради суддів господарських судів з перших вуст, поспілкувавшись із Олександром УДОВИЧЕНКОМ.

Раїсі ХАНОВІЙ та Галині КАНИГІНІЙ було про що поговорити перед початком засідання.

Рада змінила традиційні мінімалістські декорації приміщення ДСАУ на помпезне оздоблення зали Кловського палацу.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Уособлення національної єдності.

Повага до державної символіки є показником високої політико-правової культури народу

Закінчення, початок на стор. 1

Таким чином, законом від 21.04.2011 №3298-VI, яким унесено зміни до порядку використання Прапора Перемоги, фактично було встановлено порядок використання Державного Прапора, і саме при встановленні цього порядку (щодо офіційного підйому стяга) законодавець і припустився порушень вимог ч.6 ст.20 Конституції щодо необхідності прийняття таких законів кваліфікованою більшістю — 2/3 від конституційного складу Верховної Ради.

Тобто в даному випадку мали місце порушення конституційної процедури прийняття нормативно-правового акта, що відповідно до ст.152 Основного Закону є підставою для визнання його неконституційним. Саме це і зазначив КС. Таким чином, у рішенні №6-рп/2011 немає навіть натяку на заборону використання копій Прапора Перемоги як символу подвигу солдат у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років.

Слід також зазначити, що КС уважав за потрібне звернути увагу парламенту на необхідність законодавчого закріплення порядку використання державних символів, у тому числі й Державного Прапора, з дотриманням вимог ч.6 ст.20 та п.4 ч.2 ст.92 Конституції. Адже дотепер у державі відсутній спеціальний закон, який би врегульовував порядок використання та захисту державних символів як конституційної цінності.

Свідченням обгрунтованості, своєчасності та зваженості цього рішення є те, що в день 70-ї річниці від дня початку Великої Вітчизняної війни в країні не сталося ніяких надзвичайних подій чи провокацій на грунті використання копій Прапора Перемоги та державних символів України.

Символіка незалежної України

Взагалі, державна символіка уособлює національний суверенітет, верховенство і незалежність влади в нашій країні. Образи Державного Прапора, Державного Герба та звучання Державного Гімну України символізують українську державність і конституційні цінності, закріплені в Основному Законі, традиції та культуру Українського народу.

Шанобливе ставлення до державних символів — це показник високої національної свідомості та важливий обов'язок органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, підприємств, установ і організацій усіх форм власності, людини і громадянина. Державна символіка — це уособлення національної єдності, честі та гідності, традицій державотворення, історії та сучасності Українського народу.

В ст.11 Конституції наголошується, що «держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури». Образи державних символів — це історико-культурна спадщина Українського народу, довкола якої впродовж століть консолідувалась українська нація у визвольній боротьбі за свободу і незалежність, національну ідентичність.

Військові стяги

Як символ чи засіб сигналізації прапор виник ще за античних часів і поширився на європейському геополітичному просторі вже в епоху раннього середньовіччя.

Історія нашого прапора бере початок ще з давньоруських знамен, що були, по суті, дуже простими: довгі жердини, до вершків яких кріпилося гілля дерев, жмути трави, кінські хвости, — у літописах вони називалися «чолкою стяговою». Древні стяги були на Русі у великій шані ще за часів язичества, а після прийняття християнства вони освячувалися образом животворного хреста. Жодне військо без прапора не виходило в похід і не вступало в бій.

Вже тоді колір набрав державного значення, передусім у військових знаменах — стягах, печатках, гербах, на княжих грамотах. Прапори стають народними святинями, яким поклонялися з вірою і сподіваннями на заступництво. Ідея святості перейшла і в християнську епоху.

«Слово о полку Ігоревім» згадує «чрвлен стяг», «бела хоругвь», «чрвлену чолку».

За часів Золотої Орди на гербі Чернігівської землі — орел із золотим хрестом, на гербі Поділля — золоте сонце і хрест. Отже, жовтий колір побутує на багатьох символах українських земель. Значення державних набули також синій, голубий, блакитний кольори.

Польський історик Ян Длугош описав корогви Львівської та Перемишльської земель під час Грюнвальдської битви 1410 року. Вони були виконані в жовтій і блакитній барвах.

З XVIII ст. полкові і сотенні стяги Війська Запорозького все частіше являють собою блакитне полотнище, на яке жовтою фарбою наносять хрести, зорі, зброю, постаті святих, а згодом — козака із самопалом та із золотим (жовтим) щитом.

Буржуазно-ліберальна, але прогресивна Головна Руська Рада, яка була створена в 1848 році, піднявши жовто-блакитний прапор, почала боротьбу за відродження української нації. Повсюди ці кольори почали вживатися з 1911 року.

З початком Першої світової війни на синіх прапорах січових стрільців з'являється золотий лев. Жовто-блакитне маєво знамен супроводжує в 1914 році 100-літній ювілей Великого Кобзаря не тільки в Україні, а й у Відні, Празі, Варшаві, Кракові.

25.03.1917 у Петрограді відбулася маніфестація українців з приводу панахиди по Кобзарю. Над 20-тисячним натовпом майоріли український січовий прапор, запорізькі бунчуки, на грудях багатьох — жовто-сині знаки. Петроградська газета «Руська воля» написала: «У всіх жовто-блакитні стяжки. Написи на жовто-блакитному полі: «Хай живе вільна Україна!».

14.05.1917 ешелони українців вирушили на німецький фронт із Києва під жовто-блакитними прапорами.

У березні 1918 року Центральна Рада затвердила жовто-блакитний прапор символом Української Народної Республіки. 13 листопада того ж року блакитно-жовтий прапор став державним символом Західно-Української Народної Республіки. 20 березня 1920 року такий самий прапор затверджено на Підкарпатській Русі, а з 1939 року він став державним у Карпатській Україні.

Указом Президента нашої країни на вшанування багатовікової традиції українського державотворення, державної символіки було встановлено День Державного Прапора України, який відзначається щорічно 23 серпня.

Знак Володимира Великого

Державний Герб — це встановлений Конституцією символічний знак, який у графічних і кольорових зображеннях відображає наступництво гербової символіки української державності на різних етапах її розвитку.

Тризуб бачимо ще на монетах князя Володимира Великого, а потім, з деякими відмінностями, — Святополка та Ярослава Мудрого. Цей знак стоїть на цеглині, добутій з розвалин Десятинної церкви. Професор Михайло Грушевський стверджував, що це був родовий знак князя Володимира і Київської держави.

Вже з давніх часів тризуб шанували як магічний знак, оберіг. Він символізував:

- поділ Всесвіту на небесне, земне й потойбічне;
- поєднання Божественного, Батьківського й Материнського — священних начал, трьох природних стихій — повітря, води й землі.

Тризуб містить число три, що є знаковим у християнській та дохристиянській Україні. Маємо поділ сезонів року на осінь, зиму та весну, а в монотеїстичній християнській Україні — релігійне поєднання Отця, Сина і Святого Духа в означенні «Бог».

У грудні 1917 року Українська Центральна Рада прийняла Тризуб як Державний Герб УНР. З 22.01.1919 згідно із законом про злуку Тризуб увійшов у крайовий герб Західної області УНР. Цей символічний знак також був головним елементом Герба Української Держави гетьмана Павла Скоропадського та Директорії. У травні 1920 року Всеукраїнська Національна Рада конституційно закріпила Тризуб як Державний Герб. З 1939 року це Державний Герб Карпатської України, яка проголосила самостійність після розпаду Чехословацької Республіки.

Державний Гімн — поетично-музикальний твір, який прославляє Батьківщину, історичні події, їх героїв.

Конституційні приписи

У ч.1 ст.20 Конституції зазначається, що державними символами України є Державний Прапор, Державний Герб і Державний Гімн. Згідно з ч.6 ст.20 Основного Закону опис державних символів та порядок їх використання встановлюються законом, що приймається не менше як 2/3 від конституційного складу парламенту. Відповідно до п.4 ч.2 ст.92 акта найвищої юридичної сили порядок використання і захисту державної символіки визначається виключно законами. Стаття 65 Основного Закону одним з конституційних обов'язків громадян визначає «захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів».

Україна є незалежною, демократичною, правовою, унітарною державою, суверенітет якої поширюється на всю її територію (ст.1, чч.1, 2 ст.2 Основного Закону). Вказані положення Конституції спрямовані в майбутнє, йти шляхом розвитку без формування поваги до державної символіки неможливо. Бо повага до державної символіки України є показником патріотичності, високої політико-правової культури народу.

Постановами ВР від 28.01.1992 №2067-XII та від 19.02.1992 №2137-XII затверджено опис малого Державного Герба та Державного Прапора. Однак відповідно до вимог ч.6 ст.20, п.4 ч.2 ст.92 Конституції питання опису державних символів, порядку їх використання і захисту повинні визначатися виключно законами.

Більше того, під питанням — сама чинність цих постанов ВР. Адже відповідно до п.1 розд.XV «Перехідні положення» акта найвищої юридичної сили закони та інші нормативні акти, прийняті до набрання чинності Конституцією, є чинними в частині, що не суперечить їй. Згідно з правовою позицією Конституційного Суду, викладеною в рішенні від 1.04.2008 №4-рп/2008 у справі про Регламент Верховної Ради, перелік питань, які повинні регулюватися виключно законами України, має імперативний характер. Отже, після прийняття Конституції врегулювання питання опису державної символіки постановами Верховної Ради не відповідає вимогам п.4 ч.2 ст.92 Основного Закону.

Нині лише закон «Про Державний Гімн України» від 6.03.2003 №602-IV частково відповідає вимогам Конституції. Проте він дає тільки опис державного символу, але не встановлює порядку його використання й захисту.

Три нагальні закони

Тобто з огляду на викладене вище Україна потребує нагального врегулювання на законодавчому рівні питань використання та захисту державних символів.

Було б непогано, якби, наприклад, закон «Про Державний Прапор України» визначав би питання:

- постійного його підняття на будівлях органів державної влади (Адміністрації Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Конституційного, Верховного та вищих спеціалізованих судів, Генеральної прокуратури, Нацбанку тощо) та виконавчих органів місцевого самоврядування;
- підняття прапора в дні державних свят на будівлях органів місцевого самоврядування, громадських організацій, підприємств, установ незалежно від форм власності, а також на житлових приміщеннях;
- підняття прапора на цивільних та суднах Військово-морських сил України;
- постійного встановлення прапора в робочих кабінетах посадових осіб (Президента та інших) і приміщеннях, де проводяться урочисті заходи за його участю, в робочих приміщеннях народних депутатів, міністрів, суддів, депутатів рад усіх рівнів тощо;
- розміщення Державного Прапора на транспортних засобах;
- порядку підняття прапора на урочистих заходах і церемоніях державного, місцевого значення чи таких, що проводяться громадськими організаціями, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності;
- підняття прапора в місцях дислокацій українських військ, розташування дипломатичних представництв, консульств і місій;
- використання прапора під час днів трауру, народної жалоби та віддання військових почестей;
- співвідношення Державного Прапора з прапорами виконавчих рад усіх рівнів (області, району, міста тощо), підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності;
- порядку одночасного підняття Державного Прапора з прапорами інших країн, міжнародних міжурядових організацій;
- визначення механізму використання, підйому, офіційного підйому Державного Прапора;
- нанесення його зображення на морські, повітряні судна тощо.

Також потрібен закон «Про Державний Герб України», що мав би визначити принаймні такі питання:

- розміщення Державного Герба на бланках актів органів державної влади, дипломатичних представництв, консульств, а також на бланках посвідчень і документів, печатках тощо;
- розміщення герба разом з прапором (так само як і для прапора), їх співвідношення;
- нанесення герба на прикордонні стовпи та пункти пропуску через державний кордон;
- поміщення герба на флагштоках Президента, бойових знаменах військових частин, військових кораблів та повітряних суден;
- нанесення герба на грошові знаки, нагороди, дипломи про отримання вищої освіти, на одяг для службовців тощо;
- порядок співвідношення Державного Герба з гербами виконавчих рад усіх рівнів, громадських організацій, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності;
- порядок виготовлення, зберігання та знищення бланків, печаток та інших носіїв зображення Державного Герба тощо.

Необхідно внести доповнення до закону «Про Державний Гімн України» в частині:

- порядку його виконання при вступі новообраного Президента на пост, при відкритті та закритті пленарних засідань парламенту, під час офіційних церемоній та урочистостей, зустрічей представників іноземних держав, проведення військових ритуалів, відкриття пам'ятників та пам'ятних знаків, відкриття та закриття урочистих зібрань, присвячених державним святам України, та під час інших урочистих подій;
- порядку транслювання гімну державними телерадіокомпаніями;
- виконання гімну під час проведення урочистих заходів на території іноземних держав;
- порядку вшанування Державного Гімну громадянами (стоячи, чоловіки — без головних уборів, обличчям до Державного Прапора);
- використання гімну в інших музичних та мистецьких творах тощо.

Часткове регулювання

Проте слід зауважити, що, незважаючи на відсутність спеціальних законів про державні символи, таки закріплено окремі положення щодо порядку їх використання та захисту в інших чинних нормативно-правових актах. Наприклад, у п.2 ч.1 ст.434 Цивільного кодексу зазначено, що державні символи України не є об'єктами авторського права.

Згідно з абз.6 ч.1 ст.8 закону «Про рекламу» забороняється використовувати або імітувати зображення Державного Герба, Державного Прапора, звучання Державного Гімну, крім випадків, передбачених законами у сфері інтелектуальної власності.

Відповідно до п.«г» ч.1 ст.10 закону «Про авторське право і суміжні права» не є об'єктами авторського права: «державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань; символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій».

Абзацом першим ч.1 ст.6 закону «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» встановлено, що «не можуть одержати правову охорону позначення, які зображують або імітують: державні герби, прапори та інші державні символи (емблеми)».

Стаття 23 закону «Про місцеве самоврядування» встановлює, що на будинках, де працюють ради та їх виконавчі комітети, піднімається Державний Прапор України.

За ч.1 ст.16 закону «Про судоустрій і статус суддів», символами судової влади є Державний Герб і Державний Прапор.

Відповідальність за наругу над державними символами

Стаття 338 Кримінального кодексу передбачає кримінальну відповідальність за наругу над державними символами. Такі діяння караються штрафом до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або арештом на строк до 6 місяців, або позбавленням волі на строк до 3 років. Публічна наруга над офіційно встановленим або піднятим прапором чи гербом іноземної держави також карається штрафом до 50 неоподатковуваних мінімумів, або арештом на строк до 6 місяців, або позбавленням волі на строк до 2 років. Раніше відповідальність за цей злочин передбачалася ст.187[2] КК 1961 року.

Також згідно з ст.339 чинного КК незаконне підняття Державного Прапора на річковому чи морському судні карається штрафом до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до 6 місяців.

Однак за відсутності спеціального закону, який би регулював порядок використання державних символів, практично неможливо кваліфікувати неправомірні дії, що підпадають під кримінальну відповідальність як наруга над ними. Водночас очевидними є приклади зневажливого ставлення до державних символів:

- зривання Державного Прапора чи Державного Герба;
- їх знищення або пошкодження;
- використання символіки не за призначенням;
- учинення над ними наруги, непристойних написів або малюнків;
- спотворення тексту або музики Державного Гімну;
- поширення його тексту зі спотворенням змісту і значення тощо.

На жаль, це стосується й іншої символіки, в тому числі й часів Великої Вітчизняної війни.

Етика символіки

Існує міжнародна етика державної символіки. Водночас кожній країні притаманні власні риси регламентації цього питання. Проте практикою в міжнародних відносинах вироблені загальні правила поваги до державних символів.

Так, прапори країн сторони, що відвідує, і сторони, що приймає, мають бути одного розміру і вивішені на однаковій відстані; не торкатися землі, води, дерев, будівель, предметів. Полотнища повинні бути чистими, без пошкоджень тканини. Мають чітко дотримуватися кольори. Взагалі, в європейських країнах практикується розробка еталонів тканини, кольорів, графічних зображень для прапора, герба та виконання гімну.

За загальним правилом, державний прапор не повинен постійно бути вивішеним на помешканнях громадян. Його встановлення має відбуватися відповідно до урочистих заходів місцевого та державного значення, на державні свята.

P.S. З окремими думками до рішення КС №6-рп/2011 суддів Володимира Кампа та Василя Бринцева можна ознайомитися на стор.14 цього номера. Окрему думку судді Марії Маркуш буде вміщено в наступному числі «ЗіБ».

Н.Шаптала наголосила: відсутність спеціальних законів породжує невизначеність щодо використання державних символів та їх захисту як конституційних цінностей.

Подбати про порядок використання своїх державних символів повинна сама держава. Це її прямий обов'язок.

За відсутності спеціального закону, який би регулював порядок використання державних символів, практично неможливо кваліфікувати неправомірні дії, що підпадають під кримінальну відповідальність як наругу над ними.

ПРОПОЗИЦІЯ

Бізнес із правом на самозахист.

Суб'єкти господарювання мають отримати реальні механізми для адекватної відповіді на неправомірні дії з боку держави

ГАЛИНА БОЛОТОВА,
науковий співробітник Інституту економіко-правових досліджень НАН України

Про необхідність побудови взаємовідносин у сфері оподаткування між державою, податковими органами, з одного боку, і суб'єктами господарювання — з другого, на основі принципу партнерства сказано і написано немало. До цього закликали і продовжують закликати не тільки представники бізнесу, підприємці та вчені. Показовим є і те, що таку ідею нарешті підтримало керівництво держави. І це цілком зрозуміло. Адже нічого путнього в цій царині не можна досягти, коли в одних (держави та її органів) будуть тільки права, а в інших (суб'єктів господарювання) — переважно обов'язки.

На засадах партнерства

На жаль, при аналізі норм Податкового кодексу не складається враження повної впевненості в тому, що принцип партнерських відносин між державою і бізнесом, підприємцями взяв гору при формуванні податкового законодавства. Для справедливості зауважимо, що дещо в цьому плані вже робиться. Наприклад, є намагання законодавчо вирішити питання автоматичного відшкодування суб'єктам господарювання податку на додану вартість. Але загалом партнерські відносини в цій сфері швидше декларуються, ніж упроваджуються. І основна причина такого стану речей, як убачається, значною мірою криється у відсутності конкретних, детально продуманих пропозицій щодо того, як це реально зробити.

Безумовно, вирішення проблеми вибудови партнерських відносин між податковими органами, державою в цілому і суб'єктами господарювання вимагає теоретичних досліджень, наукового пошуку рівноваги в їх взаємодії. Але, поза всяким сумнівом, нині можна стверджувати, що одним із важелів, котрий суттєво сприяв би встановленню такої рівноваги, міг би стати інститут самозахисту прав як одна з обов'язкових ознак справді демократичної держави.

Йдеться про те, щоб у законодавчому порядку надати всім бізнес-структурам і підприємцям — платникам податків право на самозахист їхніх порушених прав чи законних інтересів, зокрема на відшкодування незаконно заподіяної шкоди їх майну, тобто без звернення їх до суду чи іншого органу, котрий захищає права суб'єктів господарювання.

Інакше кажучи, для самозахисту характерною ознакою є таке: суб'єкт господарювання (підприємство чи підприємець) захищає себе власними діями. Йдеться не про законодавче закріплення таких поширених, типових способів самозахисту, як звернення до засобів масової інформації чи використання допомоги, яку надають суб'єктам господарювання різні громадські й правозахисні організації, а про надання більш дієвих і радикальних механізмів такого самозахисту.

Проте чому б суб'єктам господарювання не скористатися нормами про самозахист, які вже виписані в чинному законодавстві? Дійсно, Конституцією встановлена загальна норма щодо права на самозахист, згідно з якою «кожен має право будь-якими не забороненими законами засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань» (п.5 ст.55 Основного Закону). Це положення в подальшому знайшло свій розвиток у Цивільному кодексі, де питанням самозахисту присвячена окрема ст.19.

Головне, що не дозволяє суб'єктам господарювання скористатися вже виписаними нормами, є відсутність у законодавстві будь-якого переліку способів самозахисту та умов їх реалізації.

На жаль, у цій нормі йдеться лише про деякі загальні питання самозахисту, та й вони не є досить визначеними. Адже визначення терміна «самозахист» відсилає до чинних законів і моральних засад суспільства, та не окреслює тих прав і обов'язків, які встановлює законодавець для суб'єктів права. Не зрозумілі й ознаки способів самозахисту, яким повинні відповідати дії особи, аби кваліфікувати їх саме як способи самозахисту права. Так, в ст.19 ЦК наведені тільки такі ознаки:

- дії повинні відповідати змісту права, що порушене;
- дії щодо захисту права мають відповідати характеру порушення, тобто бути адекватними порушенню;
- дії щодо захисту права повинні відповідати наслідкам, що спричинені порушенням, тобто мати сумірний характер.

Захист без способів

Та головне, що не дозволяє суб'єктам господарювання скористатися вже виписаними нормами, це відсутність у законодавстві будь-якого переліку способів самозахисту та умов їх реалізації. Більш того, цілковито не врахована специфіка самозахисту в позадоговірних і договірних відносинах суб'єктів господарювання. Утім, якщо в договірних відносинах способи самозахисту та умови їх реалізації можуть бути передбачені договором (наприклад, відмова однієї зі сторін договору від його виконання, усунення недоліків товару за рахунок боржника, відмова від прийняття товару тощо), то в позадоговірних відносинах способи та умови реалізації можуть визначатися тільки законом.

Це дає підстави стверджувати, що існує нагальна потреба не тільки в конкретизації ознак самозахисту, уточненні самого поняття «самозахист», а й в урахуванні специфіки цивільних та господарських правовідносин. Більш того, для забезпечення соціального миру, правопорядку та стабільності в суспільстві настав час закріпити в законодавстві більш дієві та радикальні способи самозахисту.

Підстав для цього більше, ніж достатньо. Вже багато років стало нормою неповернення суб'єктам господарювання ПДВ, причому мова йде не про сотні тисяч, а про десятки мільярдів гривень, які надовго вилучаються з обороту в суб'єктів господарювання. Така ж ситуація склалась і з відшкодуванням останнім збитків, заподіяних їм незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень. Юристи-практики, навіть з невеликим досвідом роботи, знають: добитися такого відшкодування від держави не просто складно, практично неможливо. Навіть у випадках, коли є рішення суду. Бо тоді посилаються на відсутність коштів у бюджеті держави або того чи іншого відомства.

Недоплата з попередженням

Якщо суб'єкт, який здійснює господарську діяльність, не дотримується встановлених правил, то в кожному окремому випадку це не залишається поза увагою цілої армії чиновників контрольно-наглядових органів і суворо карається державою шляхом застосування різноманітних санкцій — від штрафних аж до скасування державної реєстрації та ліквідації такого суб'єкта. А держава? Вона — недоторканна! У результаті держава в кращому випадку обіцяє виправитися, а суб'єктам господарювання залишається хіба що згадувати про ці обіцянки.

Однак ситуація не така вже безнадійна. Її можна значною мірою «розрулити». Яким чином? Виходячи з того, що в правовій державі має бути виключена сама можливість її ухиляння від відповідальності, слід установити в законодавчому порядку надання в подібних випадках суб'єктам господарювання права на самозахист їх майнових прав, як це передбачено абз.5 ст.55 Конституції. Цей самозахист можна реально здійснити за рахунок тих податків, які підлягають сплаті ними до держбюджету у відповідному поточному періоді (періодах).

У правовій державі має бути виключена сама можливість її ухиляння від відповідальності.

Цю пропозицію можна реалізувати шляхом доповнення ПК ст.17[1] такого змісту:

«Стаття 17[1]. Самозахист суб'єктом господарювання майнових прав

При невідшкодуванні державою суб'єкту господарювання у встановлені законом строки належних йому сум ПДВ, інших платежів чи матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень, такий суб'єкт вправі здійснити самозахист порушених майнових прав за рахунок сум тих податків, які підлягають сплаті ним до Державного (місцевого) бюджету України у відповідному поточному періоді (періодах), при умові попередження про це Державної податкової адміністрації за своїм місцезнаходженням».

Хочеться вірити, що бізнесові кола, підприємці, їхні асоціації не залишаться осторонь цієї пропозиції. Тільки так можна досягти успіху.

РЕКЛАМА

РІШЕННЯ

Повноваження в межах конституційної компетенції.

Розгляд ВРЮ скарг на рішення ВККС є унормуванням на законодавчому рівні процедури формування належного суддівського корпусу

Суддя-доповідач у цій справі В.Бринцев (крайній праворуч) не погодився з позицією більшості, виклавши свої аргументи в окремій думці (див. стор.13).

Конституційний Суд України
Іменем України
Рішення

у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції»
(справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою)

21 червня 2011 року м. Київ Справа № 1–7/2011
№ 7-рп/2011

Конституційний Суд України у складі суддів: **ГОЛОВІНА** Анатолія Сергійовича — головуючого, **БАУЛІНА** Юрія Васильовича, **БРИНЦЕВА** Василя Дмитровича — доповідача, **ВДОВІЧЕНКА** Сергія Леонідовича, **ВИНОКУРОВА** Сергія Маркіяновича, **ЗАПОРОЖЦЯ** Михайла Петровича, **КАМПА** Володимира Михайловича, **КОЛОСА** Михайла Івановича, **ЛИЛАКА** Дмитра Дмитровича, **МАРКУШ** Марії Андріївни, **ОВЧАРЕНКА** В'ячеслава Андрійовича, **СЕРГЕЙЧУКА** Олега Анатолійовича, **СТРИЖАКА** Андрія Андрійовича, **ШАПТАЛИ** Наталі Костянтинівни, **ШИШКІНА** Віктора Івановича, —

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання народного депутата України Швеця Віктора Дмитровича, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова Анатолія Олександровича, заступника начальника управління забезпечення діяльності керівництва Верховного Суду України — начальника відділу забезпечення діяльності Голови Верховного Суду України Ількова Олександра Михайловича, радника Голови Вищої ради юстиції Полтавця Юрія Павловича, начальника відділу правової експертизи та представництва Вищої ради юстиції в судах Сухової Наталі Іванівни, секретаря Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Маслія Володимира Івановича, Голови Державної судової адміністрації України Кирилюка Руслана Івановича розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-VI, «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року №22/98-ВР з наступними змінами.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 54 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про невідповідність Конституції України (неконституційність) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції».

Заслухавши суддю-доповідача Бринцева В.Д., пояснення Швеця В.Д., Селіванова А.О., Ількова О.М., Полтавця Ю.П., Сухової Н.І., Маслія В.І., Кирилюка Р.І. та вивчивши матеріали справи, Конституційний Суд України

УСТАНОВИВ:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 54 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення законів України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-VI (далі — Закон №2453), «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року №22/98-ВР (у редакції Закону №2453) (далі — Закон №22).

Народні депутати України вважають неконституційними положення Закону №2453, а саме:

— частини шостої статті 79, за якими в разі неодержання кандидатом, який обирається на посаду судді безстроково, більшості голосів від конституційного складу Верховної Ради України знову проводиться голосування, та частини п'ятої статті 111, якими передбачено, що при вирішенні питання щодо звільнення з посади судді, обраного безстроково, проводиться повторне голосування, тому що вони обмежують можливість самостійної реалізації конституційного повноваження єдиного законодавчого органу щодо обрання суддів безстроково та звільнення їх з посад, оскільки в такому разі ухвалюється лише те рішення, яке рекомендує Вища кваліфікаційна комісія суддів України та Вища рада юстиції;

— частини першої статті 19, якими розширено конституційні повноваження Президента України, зокрема закріплено повноваження глави держави ліквідовувати суди загальної юрисдикції;

— частини четвертої статті 19, якими передбачено, що кількість суддів у суді визначається Державною судовою адміністрацією України за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду, чим звужено конституційні повноваження Президента України, оскільки встановлення кількості суддів у суді є складовою процесу утворення суду;

— частини першої статті 80, відповідно до яких розширено конституційні повноваження глави держави, а саме встановлено, що Президент України здійснює переведення судді, обраного безстроково, з одного суду до іншого суду того самого рівня і спеціалізації, що, за своєю правовою природою, належить до компетенції Верховної Ради України.

Суб'єкт права на конституційне подання стверджує також про неконституційність положень:

— частини другої статті 20, пункту 3 частини шостої статті 122 Закону №2453, пункту 1-1 частини першої статті 3, пунктів 2-1, 2-2 частини першої статті 27, статей 29^1, 32^1 Закону №22, у яких закріплено повноваження Вищої ради юстиції призначати суддів на адміністративні посади в судах та звільняти їх з цих посад, чим розширено її конституційну компетенцію;

— частини десятої статті 70, частин другої, третьої статті 77, частин першої, другої, третьої, четвертої, шостої статті 89, частини п'ятої статті 97 Закону №2453, пунктів 6-1, 6-2 частини першої статті 27, статті 29^2 Закону №22, відповідно до яких за Вищою радою юстиції закріплено не передбачене в Конституції України повноваження щодо перегляду та скасування рішень Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про відмову в рекомендуванні кандидата для обрання на посаду судді безстроково та притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, в.о. Голови Верховного Суду України, Голова Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, в.о. Голови Вищого адміністративного суду України, Голова Вищого господарського суду України, Голова Вищої ради юстиції, Голова Державної судової адміністрації України, Міністр юстиції України.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені в конституційному поданні, виходить з того, що Україна проголошена правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (стаття 1, частини перша, друга статті 8 Основного Закону України).

Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України (стаття 6 Основного Закону України). Реалізація цього принципу правової держави зумовлює необхідність закріплення на законодавчому рівні механізмів стримувань і противаг, забезпечення взаємодії і єдності державної влади в Україні при дотриманні конституційних засад, визначених частиною другою статті 19 Конституції України, згідно з якою органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

В Основному Законі України закріплено участь Верховної Ради України і Президента України у формуванні судової влади в державі (пункти 26, 27 частини першої статті 85, пункти 22, 23 частини першої статті 106, частина перша статті 128). Відповідно до пункту 14 частини першої статті 92 Конституції України судоустрій, судочинство і статус суддів визначаються виключно законами України.

Наведені конституційні засади є базовими у процесі судового конституційного контролю положень Закону №2453 і Закону №22, щодо конституційності яких порушено питання.

3.1. Згідно з частиною шостою статті 79 Закону №2453 у разі неодержання кандидатом, який обирається на посаду судді безстроково, більшості голосів від конституційного складу Верховної Ради України знову проводиться голосування, а за частиною п'ятою статті 111 цього закону при вирішенні питання щодо звільнення з посади судді, обраного безстроково, проводиться повторне голосування.

Народні депутати України вважають, що, виходячи з цих положень, Верховна Рада України зобов'язана ухвалити лише таке рішення, яке відповідає рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та поданню Вищої ради юстиції з цих питань, що означає позбавлення законодавчого органу можливості самостійно вирішувати питання, віднесені Конституцією України до його повноважень, і суперечить приписам статті 75, частини другої статті 84, пункту 27 частини першої статті 85, статті 91, частини п'ятої статті 126, частини першої статті 128 Основного Закону України.

Проведений Конституційним Судом України аналіз зазначених статей Конституції України і частини шостої статті 79, частини п'ятої статті 111 Закону №2453 дає підстави для висновку про відсутність ознак неконституційності останніх.

У статті 75 Конституції України встановлено статус Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні, який згідно з пунктом 14 частини першої статті 92 Основного Закону України визначає засади судоустрою, судочинства, статусу суддів. Відповідно до цих конституційних приписів Верховна Рада України має право на законодавчому рівні визначати відповідні процедури прийняття рішень з питань своєї компетенції.

Конституційний Суд України враховує те, що розділ IV Конституції України не унеможливлює встановлення спеціальним законом процедури обрання кандидата на посаду судді безстроково та звільнення його з посади. Прийняття Верховною Радою України рішень з цих питань відбувається на пленарному засіданні шляхом голосування, що відповідає частині другій статті 84, пункту 27 частини першої статті 85 Конституції України.

Не порушуються оспорюваними положеннями Закону №2453 приписи статті 91, частини п'ятої статті 126, частини першої статті 128 Основного Закону України, якими встановлено, що Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти більшістю від її конституційного складу, а також визначено підстави для звільнення судді з посади органом, що його обрав або призначив, і порядок обрання суддів безстроково. Зазначені конституційні приписи стосуються процедури здійснення Верховною Радою України своїх повноважень щодо обрання та звільнення суддів, а частиною шостою статті 79, частиною п'ятою статті 111 Закону №2453 передбачено лише порядок голосування з цих питань. Тому положеннями Закону №2453 не обмежено повноваження Верховної Ради України щодо обрання та звільнення суддів, оскільки остаточне рішення з цих питань згідно з Конституцією України приймається парламентом шляхом голосування.

Саме виходячи з цього Верховна Рада України внесла зміни до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» (статті 214, 216 у редакції Закону України «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України» від 8 жовтня 2010 року №2600-VI), за якими процедури обрання і звільнення суддів з посад здійснюються відповідно до вказаних конституційних положень та Закону №2453.

Отже, наведене свідчить про відсутність ознак невідповідності Конституції України положень частини шостої статті 79, частини п'ятої статті 111 Закону №2453.

3.2. У частині першій статті 19 Закону №2453 Президента України наділено правом ліквідовувати суди загальної юрисдикції за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду.

Процес ліквідації судів є невід'ємною частиною процесу їх утворення.

На думку суб'єкта права на конституційне подання, зазначене положення значно розширює конституційні повноваження Президента України, який згідно з пунктом 23 частини першої статті 106 Основного Закону України лише утворює суди у визначеному законом порядку, але не має права ліквідовувати їх. Як наголошують народні депутати України, утворення судів не включає в себе поняття ліквідації судів, у зв'язку з чим наділення глави держави повноваженням ліквідовувати суди не відповідає Конституції України.

При дослідженні цього питання Конституційний Суд України виходить з того, що Президент України як глава держави та гарант додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина наділений повноваженнями стосовно судоустрою. Згідно з конституційними принципами поділу влади та незалежності суддів Президент України виконує певні функції, передбачені Конституцією України, які реалізуються через систему повноважень та їх складових, у тому числі й дискреційних.

Відповідно до міжнародно-правових актів (пункт 4 розділу I Додатку до Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, від 17 листопада 2010 року) незалежність суддів гарантується незалежністю судової влади взагалі, що є одним з принципів правової держави. З метою забезпечення дії цього принципу в системі судоустрою та реальних засад незалежності суддів і самостійності судів державна функція утворення судів закріплена за Президентом України. Згідно з пунктом 23 частини першої статті 106 Конституції України саме глава держави утворює суди у визначеному законом порядку. Аналіз положень Основного Закону України, зокрема тих, на які посилаються автори клопотання, дає підстави для висновку, що право ліквідовувати суди є складовою повноваження, яке здійснюється у процесі реалізації Президентом України функції щодо утворення судів шляхом створення системи судів, якої не існувало раніше, реорганізації існуючих структур, злиття діючих і ліквідації окремих з них. Таким чином, процес ліквідації судів є невід'ємною частиною процесу їх утворення.

Системний аналіз конституційних положень щодо утворення інших державних органів свідчить про нерозривність цих двох складових єдиного повноваження. Так, згідно з Конституцією України Верховна Рада України утворює і ліквідовує райони (пункт 29 частини першої статті 85); Президент України утворює, реорганізовує та ліквідовує за поданням Прем'єр-міністра України міністерства та інші центральні органи виконавчої влади (пункт 15 частини першої статті 106). До повноважень Верховної Ради України віднесено лише обрання на посади та звільнення з посад суддів, обраних безстроково. Підстав для поширення цих повноважень на процес ліквідації судів немає.

Повноваження ліквідовувати суди органічно пов'язане зі створенням юридичної особи. У Рішенні Конституційного Суду України від 11 березня 2010 року №7-рп/2010 (справа про фінансове забезпечення діяльності судів) визначено, що суди всіх юрисдикцій та рівнів є юридичними особами публічного права. Відповідно до частини першої статті 110 Цивільного кодексу України правом ліквідовувати юридичну особу наділений суб'єкт її створення.

Конституційний Суд України враховує також те, що Президент України має право ліквідовувати суди виключно за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду.

Отже, закладений у частині першій статті 19 Закону №2453 порядок утворення, ліквідації судів Президентом України відповідає визначеному законодавцем механізму щодо реалізації принципів створення і ліквідації юридичних осіб публічного права та конституційним засадам здійснення державної влади в Україні, передбаченим частиною другою статті 19, пунктами 23, 31 частини першої статті 106 Конституції України.

3.3. Згідно з частиною четвертою статті 19 Закону №2453 кількість суддів у суді визначається Державною судовою адміністрацією України за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду. Оскільки встановлення кількості суддів у суді, на думку народних депутатів України, є складовою процесу утворення суду, то зазначені положення Закону №2453 необгрунто-

вано звужують закріплені в пункті 23 частини першої статті 106 Конституції України повноваження глави держави щодо утворення судів у визначеному законом порядку.

Перевіряючи на конституційність оспорюване положення, Конституційний Суд України дійшов висновку, що встановлений на законодавчому рівні порядок визначення кількості суддів у суді після його утворення і затвердження мережі судів указом Президента України зумовлений необхідністю оперативно врахувати навантаження на суддів, обсяги видатків, затверджених у Державному бюджеті України на утримання судів, інші обставини.

Вирішення Державною судовою адміністрацією України питання щодо кількості суддів у суді за поданням голови відповідного вищого спеціалізованого суду відповідає статусу і предмету її відання, оскільки вона підзвітна незалежному органу суддівського самоврядування та згідно з Законом №2453 здійснює організаційне забезпечення діяльності органів судової влади, зокрема вивчає практику організації діяльності судів, розробляє і вносить пропозиції щодо її вдосконалення тощо.

Виходячи з цього Конституційний Суд України зазначає, що положення частини четвертої статті 19 Закону №2453 щодо повноважень Державної судової адміністрації України визначати кількість суддів у суді не суперечить Конституції України.

3.4. У частині першій статті 80 Закону №2453 встановлено, що переведення судді, обраного безстроково, з одного суду до іншого суду того самого рівня і спеціалізації здійснюється Президентом України за письмовою заявою судді.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що переведення судді, обраного безстроково, до іншого суду має здійснювати не Президент України, а Верховна Рада України, до компетенції якої належить обрання суддів безстроково. У зв'язку з цим положення частини першої статті 80 Закону №2453, на його думку, не відповідає частині другій статті 19, пункту 27 частини першої статті 85, частині першій статті 128 Конституції України.

Досліджуючи оспорювану норму Закону №2453 та зіставляючи її з положеннями Основного Закону України, Конституційний Суд України дійшов висновку щодо необхідності відрізняти інститут наділення професійного судді повноваженнями від інституту переведення його з одного суду до іншого суду того самого рівня і спеціалізації.

Конституція України регулює питання призначення суддів на посади вперше (частина перша статті 128), обрання на посаду судді безстроково (пункт 27 частини першої статті 85, частина перша статті 128), а також звільнення суддів з посад (частина п'ята статті 126).

Порядок переведення судді з одного суду до іншого не врегульовано на конституційному рівні, тому згідно з пунктом 14 частини першої статті 92 Конституції України він має визначатися виключно законами України.

Наведені конституційні засади щодо наділення суддів повноваженнями відповідно до рішень глави держави і єдиного законодавчого органу — Верховної Ради України дають підстави вважати, що всі професійні судді для здійснення своїх повноважень отримують загальнодержавний статус. Усі попередні висновки з зазначеного питання також приймаються Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та Вищою радою юстиції, оскільки не існує будь-яких обмежень щодо статусу професійних суддів, зумовлених адміністративно-територіальним устроєм України.

Отже, положення частини першої статті 80 Закону №2453 не суперечить Основному Закону України.

3.5. Положеннями частини десятої статті 70, частин другої, третьої статті 77, частин першої, другої, третьої, четвертої, шостої статті 89, частини п'ятої статті 97 Закону №2453, пунктів 6-1, 6-2 частини першої статті 27, статті 29^2 Закону №22 передбачено право оскарження до Вищої ради юстиції рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про результати кваліфікаційного іспиту кандидата на посаду судді, про відмову в рекомендуванні кандидата для обрання на посаду судді безстроково та про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

За результатами перевірки, незважаючи на наявність рекомендації ВККС, Вища рада юстиції може і не погодитися з таким рішенням.

Народні депутати України вважають, що зазначені положення Закону №2453, Закону №22 не відповідають частині третій статті 127, частині першій статті 131 Конституції України, якими не передбачено здійснення Вищою радою юстиції таких повноважень, а також суперечать частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19 Основного Закону України.

Розглядаючи наведені конституційні та законодавчі норми, Конституційний Суд України враховує те, що Вища рада юстиції та Вища кваліфікаційна комісія суддів України є незалежними органами, відповідальними за формування належного суддівського корпусу держави.

Згідно з пунктом 3 частини першої статті 131 Конституції України до відання Вищої ради юстиції належить розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів. Саме це повноваження дістало розвиток в частинах першій, другій, третій, четвертій, шостій статті 89 Закону №2453 і відповідних змінах до Закону №22, якими унормовано механізм оскарження суддями місцевих і апеляційних судів до Вищої ради юстиції рішень Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про притягнення їх до дисциплінарної відповідальності. Отже, вказане повноваження Вищої ради юстиції випливає з її конституційного статусу.

Крім того, до відання Вищої ради юстиції згідно з Конституцією України належить внесення подання про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад (пункт 1 частини першої статті 131). Реалізація зазначеного конституційного положення не може бути здійснена механічно, без використання спеціальних повноважень, що випливають зі статусу цього конституційного органу, визначеного не тільки Конституцією України, а й Законом №22. Зокрема, у частині другій статті 1 Закону №22 передбачено, що Вища рада юстиції є колегіальним, незалежним органом, відповідальним за формування високопрофесійного суддівського корпусу, здатного кваліфіковано, сумлінно та неупереджено здійснювати правосуддя на професійній основі. Виходячи з цього наділення Вищої ради юстиції повноваженнями щодо розгляду скарг кандидата на посаду судді стосовно результатів кваліфікаційного іспиту і судді на рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про відмову в рекомендуванні кандидата для обрання на посаду судді безстроково Конституційний Суд України розцінює як унормування на законодавчому рівні процедури в межах компетенції цього органу.

Зі змісту статті 29 Закону №22 вбачається, що надходження до Вищої ради юстиції рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не є безумовною підставою для прийняття Вищою радою юстиції рішення про внесення подання про призначення суддею відповідного кандидата на посаду судді. Вища рада юстиції здійснює перевірку даних, які встановлюються під час складення кандидатом на посаду судді кваліфікаційного іспиту. За результатами перевірки, незважаючи на наявність рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вища рада юстиції може і не погодитися з таким рішенням.

У частині другій статті 77 Закону №2453 також передбачена можливість оскарження рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про відмову у рекомендуванні кандидата для обрання на посаду судді безстроково до Вищої ради юстиції.

Конституційний Суд України вважає, що повноваження Вищої ради юстиції стосовно розгляду скарг про відмову в рекомендуванні кандидата для обрання на посаду судді безстроково є такими, що випливають з її конституційного статусу (пункт 1 частини першої статті 131 Основного Закону України).

Таким чином, положення частини десятої статті 70, частин другої, третьої статті 77, частин першої, другої, третьої, четвертої, шостої статті 89, частини п'ятої статті 97 Закону №2453 є такими, що не суперечать вимогам частини другої статті 8, частини другої статті 19, частини третьої статті 127, частини першої статті 131 Конституції України.

Положення пунктів 6-1, 6-2 частини першої статті 27, статті 29^2 Закону №22, що встановлюють процедуру оскарження рішень Вищої кваліфікаційної комісії суддів України до Вищої ради юстиції, розвивають або доповнюють положення Закону №2453, тому з наведених підстав вони відповідають Конституції України.

4. Суб'єкт права на конституційне подання звертається також з клопотанням визнати неконституційними положення частини другої статті 20, пункту 3 частини шостої статті 122 Закону №2453, пункту 1-1 частини першої статті 3, пунктів 2-1, 2-2 частини першої статті 27, статей 29^1, 32^1 Закону України №22, у яких закріплено повноваження Вищої ради юстиції призначати суддів на адміністративні посади в судах та звільняти їх з цих посад.

За Законом України «Про Конституційний Суд України», у конституційному поданні має зазначатися правове обгрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або його окремих положень; предметом розгляду Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України (пункт 4 частини другої статті 39, частина перша статті 71).

Аналіз конституційного подання свідчить про те, що правового обгрунтування тверджень щодо неконституційності оспорюваних положень Закону №2453 не наведено. Отже, є підстави для припинення конституційного провадження в цій частині згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України», а також §51 Регламенту Конституційного Суду України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 39, 51, 61, 63, 65, 70, 71, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», §51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

ВИРІШИВ:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-VI, а саме:

— частини першої статті 19 щодо права Президента України ліквідовувати суди загальної юрисдикції;

— частини четвертої статті 19 щодо наділення Державної судової адміністрації України повноваженням визначати кількість суддів у суді;

— частини шостої статті 79, за якими у разі неодержання кандидатом, який обирається на посаду судді безстроково, кількості голосів, визначеної цим законом, Верховна Рада України знову проводить голосування;

— частини першої статті 80 щодо надання Президенту України права переведення судді, обраного безстроково, з одного суду до іншого суду того самого рівня і спеціалізації;

— частини п'ятої статті 111 щодо проведення повторного голосування у разі неодержання кількості голосів народних депутатів України, передбачених цим законом, стосовно звільнення з посади судді, обраного безстроково, а також

— частини десятої статті 70, частин другої, третьої статті 77, частин першої, другої, третьої, четвертої, шостої статті 89, частини п'ятої статті 97 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-VI, пунктів 6-1, 6-2 частини першої статті 27, статті 29^2 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року №22/98-ВР (у редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-VI) щодо надання повноважень Вищій раді юстиції переглядати та скасовувати рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України стосовно встановлення результатів кваліфікаційного іспиту кандидата на посаду судді, про відмову в рекомендуванні кандидата для обрання на посаду судді безстроково, про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

2. Припинити конституційне провадження у справі щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) положень частини другої статті 20, пункту 3 частини шостої статті 122 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-VI, пункту 1-1 частини першої статті 3, пунктів 2-1, 2-2 частини першої статті 27, статей 29^1, 32^1 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року №22/98-ВР з наступними змінами, у яких закріплено повноваження Вищої ради юстиції призначати суддів на адміністративні посади в судах та звільняти їх з цих посад, на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ЗАУВАЖЕННЯ

Василь БРИНЦЕВ: «КС фактично залишив діючим механізм наділення адміністративними повноваженнями при наявності підстав визнати його неконституційним»

Конституційний Суд України
Окрема думка

судді Конституційного Суду України БРИНЦЕВА В.Д. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції» (справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою)

1. Рішенням Конституційного Суду України від 21 червня 2011 року №7-рп/2011 визнано такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-VI (далі — Закон №2453), а саме частин першої, четвертої статті 19, частини десятої статті 70, частин другої, третьої статті 77, частини шостої статті 79, частини першої статті 80, частин першої, другої, третьої, четвертої, шостої статті 89, частини п'ятої статті 97, частини п'ятої статті 111; а також пунктів 6-1, 6-2 частини першої статті 27, статті 292 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року №22/98-ВР (у редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-VI) (далі — Закон №22) щодо повноважень державних органів у сфері судоустрою.

2. Крім того, Конституційний Суд України припинив конституційне провадження у справі щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) положень частини другої статті 20, пункту 3 частини шостої статті 122 Закону №2453, пункту 1-1 частини першої статті 3, пунктів 2-1, 2-2 частини першої статті 27, статей 29^1, 32^1 Закону №22 з наступними змінами, у яких закріплено повноваження Вищої ради юстиції призначати суддів на адміністративні посади в судах та звільняти їх з цих посад, на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

Своє рішення Суд обгрунтував тим, що «аналіз конституційного подання свідчить про те, що правового обгрунтування тверджень щодо неконституційності оспорюваних положень Закону №2453 саме в цій частині не наведено».

3. В цілому погоджуючись з Рішенням Суду щодо конституційності підданих конституційному контролю положень Закону №2453, є всі підстави звернути увагу на недостатню обгрунтованість рішення Суду в частині припинення провадження щодо неконституційності положень частини другої статті 20, пункту 3 частини шостої статті 122 Закону №2453, пункту 1-1 частини першої статті 3, пунктів 2-1, 2-2 частини першої статті 27, статей 29^1, 32^1 Закону №22 з наступними змінами, якими закріплено повноваження Вищої ради юстиції призначати суддів на адміністративні посади в судах та звільняти їх з цих посад.

Шляхом ухвалення рішення про припинення провадження у цій частині Конституційний Суд України фактично залишив діючим механізм наділення адміністративними повноваженнями у судах Вищою радою юстиції при наявності підстав визнати його неконституційним.

4. Аналіз конституційних засад діяльності Вищої ради юстиції, встановлених статтею 131 Основного Закону України дає підстави для висновку, що до її відання не належать питання внутрішньої діяльності судів, зокрема і судового адміністрування. У зв'язку з цим наділення Вищої ради юстиції повноваженнями призначати на посади та звільняти з посад голів місцевих, апеляційних та вищих спеціалізованих судів, а також їх заступників суперечить вимогам частини другої статті 8 Конституції України, відповідно до якої закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй, та конституційним приписам, відповідно до яких органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19).

Виходячи з цих конституційних положень сформульована позиція Конституційного Суду України у Рішенні від 21 травня 2002 року №9-рп/2002 (справа про Закон України «Про Вищу раду юстиції»), де зазначено, що Вища рада юстиції є органом, статус якого встановлено Конституцією України (абзац четвертий пункту 3 мотивувальної частини Рішення).

Отже, предмет відання названого органу не може бути розширено або звужено якимось іншим способом, ніж шляхом внесення відповідних змін і доповнень до Конституції України. Із цього випливає, що Вища рада юстиції не наділена конституційною компетенцією щодо призначення суддів на адміністративні посади та звільнення їх з цих посад.

Саме з цього виходив Конституційний Суд України при прийнятті Рішення від 16 жовтня 2001 року №14-рп/2001 (справа про призначення суддів), в якому зазначив, що «За змістом пункту 1 частини першої статті 131 Конституції України право внесення подань Верховній Раді України про обрання суддів безстроково та призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції на Вищу раду юстиції не поширюється», а також роз'яснив, що це положення, в якому закріплено повноваження Вищої ради юстиції вносити подання про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад «треба розуміти так, що Вища рада юстиції вносить подання Президенту України про перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років» (пункти 1, 2 резолютивної частини Рішення).

Отже, положення Закону №2453 та Закону №22, в яких визначаються повноваження Вищої ради юстиції призначати суддів на адміністративні посади в місцевих, апеляційних та вищих спеціалізованих судах, а також звільняти їх з цих посад, суперечать частині другій статті 8, частині другій статті 19 та частині першій статті 131 Конституції України, а тому наявні підстави для визнання їх неконституційними.

5. Крім того, з метою правової визначеності Конституційний Суд України у цьому випадку мав можливість зазначити у Рішенні, що в умовах відновлення дії норм Конституції України в редакції 1996 року вирішення питань щодо призначення на адміністративні посади в судах (та звільнення з них) є складовою повноважень Президента України.

«Процес утворення судів включає в себе не тільки затвердження мережі судів, а й гарантування рівня їх організаційного забезпечення у межах цих повноважень».

Відповідно до пункту 23 частини першої статті 106 Конституції України саме Президент України утворює суди, тому аналіз конституційних засад і законоположень, якими встановлено повноваження Президента України у сфері судоустрою, надавав Суду підстави для висновку, що процес утворення судів включає в себе не тільки затвердження мережі судів, а й гарантування рівня їх організаційного забезпечення у межах цих повноважень.

Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 року №1-рп/2007, яким було визнано неконституційним положення частини п'ятої статті 20 Закону України «Про судоустрій України», де передбачалось, що голова суду, заступник голови суду призначаються на посаду та звільняються з посади Президентом України, вичерпало свою дію у зв'язку з втратою чинності вказаним законом. Тому правових перешкод для встановлення на законодавчому рівні раніше існуючого механізму призначення і звільнення суддів з адміністративних посад немає.

Легітимність призначення на ці посади Вищою радою юстиції можна забезпечити лише внесенням змін до статті 131 Конституції України, де передбачити можливість цього органу здійснювати повноваження у сфері організаційного забезпечення судової діяльності шляхом призначення і звільнення з посад голів судів та їх заступників.

У будь-якому випадку без визначення цієї процедури на конституційному рівні зберігаються передумови для дискусій з приводу конституційності чинного механізму наділення суддів адміністративними повноваженнями та звільнення з посад голів і заступників голів судів.

ЗАПЕРЕЧЕННЯ

Василь БРИНЦЕВ: «Оскільки Прапор Перемоги не є державним символом, то на визначення порядку його використання не поширюються вимоги ч.6 ст.20 Конституції»

Конституційний Суд України
Окрема думка

судді Конституційного Суду України БРИНЦЕВА В.Д. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги»

1. Суб'єкт права на конституційне звернення Костенко Ю.І. 24 травня 2011 року звернувся з проханням відкрити конституційне провадження щодо офіційного тлумачення положень Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року №3298-VI (далі — Закон №3298). При цьому він ставить питання: «Чи не прирівнюють положення Закону №3298 до державного символу України «копії Прапора Перемоги» згідно з передбаченим Законом порядком використання та підйому останніх?»

На його думку, в Україні запроваджується обов'язкове використання червоного прапора, тобто офіційної символіки комуністичного режиму та радянської держави (СРСР), тим самим підривається соборність і злагода на землі України.

Незважаючи на те, що суб'єкт права на конституційне звернення не навів правового обгрунтування необхідності в офіційному тлумаченні зазначених положень Закону №3298 і не аргументував неоднозначності їх застосування, третя колегія суддів Конституційного Суду України не в повній мірі перевірила відповідність даного звернення вимогам статей 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» і більшістю голосів відкрила конституційне провадження у справі (ухвала від 6 червня 2011 року).

2. У даній справі Конституційний Суд України без достатніх підстав застосував положення частини другої статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», суттєво вийшов за межі предмету конституційного звернення і визнав неконституційним абзац шостий статті 2 Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років» від 20 квітня 2000 року №1684-III у редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року №3298-VI, яким було передбачено «офіційний підйом у День Перемоги копій Прапора Перемоги на будинках (щоглах, флагштоках) поряд з Державним Прапором України».

Неконституційність цього законоположення Суд обгрунтував тим, що «цими положеннями Закону №3298 встановлено порядок використання у День Перемоги державного символу України — Державного Прапора України поряд з копією Прапора Перемоги, який не є державним символом України», зазначивши, що Закон №3298 прийнято на пленарному засіданні Верховної Ради України простою більшістю голосів народних депутатів.

3. Дійсно, відповідно до частини шостої статті 20 Конституції України порядок використання державних символів встановлюється законами, які приймаються не менш ніж як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України. Але ця конституційна норма розповсюджується виключно на державні символи України.

Частиною першою статті 20 Конституції України державними символами України визначено: Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України. Цей перелік державних символів є вичерпним і його може бути доповнено, або змінено лише шляхом внесення змін до Конституції України в порядку, встановленому статтею 156 Конституції України (із затвердженням на всеукраїнському референдумі). Саме тому народні депутати України визначили «Прапор Перемоги символом перемоги радянського народу та його армії і флоту над фашистською Німеччиною в роки Великої Вітчизняної війни», а не державним символом України.

Аналіз інших положень Закону №3298 також не дає підстав для висновку про те, що копія Прапора Перемоги включена до переліку чи прирівняна до державних символів України. Про це свідчить праворозуміння змісту норм Закону і процедури його прийняття простою більшістю голосів.

Таким чином, слід розмежовувати «державний символ України» і «символ перемоги у Великій Вітчизняній війні» і виходити з того, що офіційний підйом на будинках у День Перемоги, поряд з Державним Прапором України, копій Прапора Перемоги не дає підстав для прирівняння цього символу до державних символів України, які визначаються лише Конституцією України.

Оскільки символ перемоги у Великій Вітчизняній війні не є державним символом України, то на визначення порядку його використання не поширюються вимоги частини шостої статті 20 Конституції України щодо прийняття закону не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.

З урахуванням наведеного, у зв'язку з несприйняттям пропозиції щодо припинення провадження у справі, Конституційний Суд України мав можливість дати відповідь на запитання суб'єкта права на конституційне звернення, обмежившись таким тлумаченням:

«В аспекті конституційного звернення положення Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років» від 20 квітня 2000 року №1684-III в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року №3298-VI слід розуміти так, що вони підлягають застосуванню лише в сукупності з приписами частини першої статті 20 Конституції України, яка встановила вичерпний перелік державних символів України, якими є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України, у зв'язку з цим підстави для прирівняння до державних символів України будь-яких інших символів без унесення змін до Конституції України відсутні».

4. Натомість Конституційний Суд України висновок про неконституційність положення про «офіційний підйом у День Перемоги копій Прапора Перемоги на будинках (щоглах, флагштоках) поряд з Державним Прапором України» розцінив як встановлення порядку використання у День Перемоги державного символу України — Державного Прапора України, одночасно зазначивши, що Прапор Перемоги не є державним символом України.

Звертає на себе увагу невідповідність висновку Суду щодо твердження, що названими змінами встановлено порядок використання у День Перемоги державного символу — Державного Прапора України поряд з копією Прапора Перемоги. Але законодавець, не посягаючи на високий статус державного символу, у абзаці шостому статті 2 Закону №3298 передбачив підйом копій Прапора Перемоги поряд з Державним Прапором України, а не навпаки. Наведене свідчить про те, що передбачена Законом №3298 можливість під час офіційного підйому в День Перемоги Державного Прапора України використати і символ перемоги не є встановленням порядку використання державних символів України в аспекті частини шостої статті 20 Конституції України.

5. Судом, крім того, допущена певна непослідовність у висновках, тому що у разі встановлення порушення конституційної процедури прийняття закону неконституційним повинен визнаватись увесь закон, а не окремі його положення. У даному випадку це повинно було стосуватися саме Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року №3298-VI, а не окремого положення базового Закону від 20 квітня 2000 року №1684-VI, як вказав Конституційний Суд України у резолютивній частині Рішення.

6. Хотілося б сподіватися, що дане Рішення Конституційного Суду України, незважаючи на його певні недоліки, буде сприяти миру і злагоді в суспільстві.

«Передбачена законом можливість під час офіційного підйому в День Перемоги Державного Прапора використати і символ Перемоги не є встановленням порядку використання державних символів України».

УТОЧНЕННЯ

Володимир КАМПО: «Статус усіх інших прапорів, крім Державного, повинен визначатися негативним способом (дозволено те, що не заборонено законом)»

Конституційний Суд України
Окрема думка

судді Конституційного Суду України КАМПА В.М. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги»

У Рішенні від 16 червня 2011 року №6-рп/2011 (далі — Рішення) Конституційний Суд України дав офіційне тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 21 квітня 2011 року №3298-VI (далі — Закон №3298), а також визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними) положення абзацу шостого статті 2 Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років» від 20 квітня 2000 року №1684-III (далі — Закон №1684) у редакції Закону №3298.

Погоджуючись в цілому з позицією Конституційного Суду України, вважаю за доцільне на підставі статті 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» (далі — Закон) висловити окрему думку.

Рішення спрямоване на захист прав і свобод громадян, незалежно від їх політичної та ідеологічної орієнтації, на громадянську злагоду та консолідацію української нації, тобто на забезпечення конституційних цінностей найвищого гатунку. Проте його зміст, з точки зору правової методології, на жаль, не містить деякої правової інформації, яка є важливою в аспекті конституційних цінностей.

1. Одним із принципів діяльності Конституційного Суду України є верховенство права (стаття 4 Закону).

1.1. Саме принцип верховенства права, на мою думку, повинен був стати методологічною основою Рішення, а Конституційний Суд України мав дослідити в достатньому обсязі деякі загальні принципи права, які є складовими верховенства права, зокрема пропорційність (справедливість), гуманізм тощо. Адже, ці принципи є у цій справі важливими гарантами захисту прав і свобод громадян.

1.2. Конституційний Суд України перш ніж тлумачити положення нормативно-правового акта зобов'язаний перевірити їх на відповідність Конституції України.

В конституційній юстиції України загальновизнаним є принцип, відповідно до якого перевірка Конституційним Судом України нормативно-правового акта на конституційність проводиться трьома способами: перший полягає у перевірці процедури розгляду, ухвалення та оприлюднення закону або іншого правового акта на відповідність положенням Основного Закону України (стаття 152 Конституції України); другий — це з'ясування відповідності тексту нормативно-правового акта положенням Конституції України (нормоконтроль — стаття 71, 75 Закону); третій — найскладніший та найважливіший, оскільки полягає у перевірці того, наскільки оспорювані суб'єктом права на конституційне подання або конституційне звернення положення нормативно-правового акта відповідають ідеологічним засадам Конституції України — принципам правової держави та верховенства права (статті 1, 8 Основного Закону України, стаття 82 Закону).

2. В Рішенні використано два способи: Конституційний Суд України перевірив положення Закону №3298 на відповідність формальним вимогам Основного Закону України — по-перше, додержанню процедури, по-друге, нормоконтролю.

У практиці Конституційного Суду України є непоодинокі випадки, коли орган конституційної юрисдикції приймав рішення на підставі принципів правової держави та верховенства права (Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року №5-рп/2005, від 22 грудня 2010 року №23-рп/2010, від 11 березня 2011 року №2-рп/2011). Отже, Конституційний Суд України міг, розглядаючи справу за конституційним зверненням Костенка Ю.І., вдатися до конституційного контролю з позицій правової держави та верховенства права.

На мою думку, законодавець, регулюючи питання статусу та порядку використання Прапора Перемоги, не врахував окремі конституційні положення, результатом чого стало визнання Конституційним Судом України неконституційним положення абзацу шостого статті 2 Закону №1684 у редакції Закону №3298. Очевидно, що Конституційний Суд України не міг визнати весь Закон №3298 неконституційним, бо для цього не було достатніх правових підстав. Інша справа, що підстави для визнання неконституційним положення абзацу шостого статті 2 Закону №1684 у редакції Закону №3298 могли бути дещо іншими, наприклад, правова невизначеність окремих положень Закону №3298 або непропорційність між законодавчим регулюванням порядку використання Державного Прапора України і Прапора Перемоги.

Вшанування органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями та громадянами живих героїв та пам'яті загиблих у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років є багаторічною державною і громадянською традицією в Україні. У 2000 році ця традиція отримала часткове законодавче закріплення у Законі №1684, а у 2011 році, прийнявши Закон №3298, законодавець встановив перелік форм увічнення Перемоги радянського народу, його армії і флоту над фашистською Німеччиною в цій війні з використанням копій Прапора Перемоги. В цих актах держава висловила своє ставлення до історичної події планетарного значення, якою є Перемога у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років.

При цьому законодавець усвідомлював, що в Законі №3298 мова йде як про урочисті (на честь Перемоги), так і про поминальні заходи (покладання вінків до могили Невідомого солдата і т.д.). Однак чіткого розмежування ці заходи в Законі №3298 не знайшли, а відтак Прапор Перемоги

рекомендується використовувати без будь-яких особливостей (наприклад, без чорної стрічки при поминальних заходах).

У Законі №3298 врегульовуються питання увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років тільки в межах України, тоді як сотні тисяч воїнів-українців поховані на території Білорусі, Федеративної Республіки Німеччини, Польщі, Росії та десятка інших країн Європи і мають вічне моральне право на рівне вшанування пам'яті державою незалежно від того, де знаходяться їх могили: на рідній землі чи за кордоном.

З точки зору метода правового регулювання законодавець застосував у Законі №3298 метод позитивного встановлення статусу Прапора Перемоги (дозволено те, що зазначено в Конституції та законах України), який використовується для визначення державних символів України. Тоді як статус усіх інших прапорів, крім Державного Прапора України, повинен визначатися негативним способом (дозволено те, що не заборонено законом). Ці та інші методологічні зауваження щодо законодавчого врегулювання статусу Прапора Перемоги, сподіваюсь, допоможуть законодавцю внести необхідні корективи у відповідні норми законодавства.

Відомо, що, за пропозицією Конституційного Суду України, законодавець повинен установити порядок використання державних символів України, зокрема Державного Прапора України. Але це не означає, що законодавець повинен обмежитися лише пропозиціями Конституційного Суду України. Адже навколо інституту державних символів України існує багато інших проблем, пов'язаних з правами і свободами громадян та межами їх здійснення тощо.

3. Офіційне тлумачення положень Закону №3298 у Рішенні пов'язане із застосуванням Конституційним Судом України під час розгляду цієї справи граматичного, догматичного і системного тлумачення. Але поза цими способами тлумачення залишився телеологічний, який полягає у з'ясуванні того, наскільки мотиви та мета законодавця відповідають вимогам Основного Закону України, засадам правової держави та верховенства права.

На мою думку, питання, порушені у конституційному зверненні Костенка Ю.І., мають складний, динамічний характер. Тому для офіційного тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону №3298 в контексті статей 1, 3, 8, 11, 15, 17, 18, 20, 29, 34, 37, 41, 65 Конституції України, про що клопотав суб'єкт права на конституційне звернення, Конституційний Суд України мав застосувати також телеологічний спосіб тлумачення.

На думку вчених — це найбільш творчий спосіб тлумачення Конституції і законів України. Його особливість полягає в тому, що він спрямований на з'ясування сенсу норми залежно від тих об'єктивних наслідків, які мають бути досягнуті від її застосування [1]. Це актуально, коли законодавець нечітко або занадто упереджено визначає в законі цілі, яких він намагається досягти.

Застосування телеологічного методу тлумачення в Рішенні дозволило б Конституційному Суду України надати суспільству більше правової інформації, брак якої відчувається в громадській думці.

«Вшанування живих героїв та пам'яті загиблих у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років є багаторічною державною і громадянською традицією в Україні».

[1] Див.: Сліденко І.Д. Тлумачення конституції: питання теорії і практики в контексті світового досвіду / Одес. нац.. юрид. академія. — Одеса: Фенікс, 2003. — С. 121.

УТОЧНЕННЯ

Володимир КАМПО: «Забезпечення адмінпозову не може апріорі поширюватися на консультативно-дорадчі акти ВРЮ»

Конституційний Суд України
Окрема думка

судді Конституційного Суду України КАМПА В.М. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про Вищу раду юстиції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження»

У Рішенні від 16 червня 2011 року №5-рп/2011 (далі — Рішення) Конституційний Суд України визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), деякі положення Кодексу адміністративного судочинства України (далі — Кодекс), Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року №22/98-ВР зі змінами, Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» від 13 травня 2010 року №2181-VI.

Погоджуючись в цілому з позицією Конституційного Суду України, вважаю за необхідне відповідно до статті 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» висловити окрему думку з таких питань.

1. Принципами діяльності Конституційного Суду України є, зокрема, верховенство права, повнота та всебічність розгляду справ, обгрунтованість прийнятих ним рішень (стаття 4 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Виходячи з положень Конституції України та Закону України «Про Конституційний Суд України», єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні здійснює конституційний контроль трьома способами: шляхом контролю за дотриманням встановленої Конституцією України процедури розгляду, ухвалення або набрання чинності законами України та іншими правовими актами (частина перша статті 152 Конституції України), шляхом контролю змісту актів на відповідність положенням Конституції України (частина перша статті 152 Конституції України, стаття 71 Закону України «Про Конституційний Суд України») та шляхом перевірки на відповідність вказаних актів принципам правової держави і верховенства права (стаття 1, частина перша статті 8 Основного Закону України, стаття 82 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

У підпункті 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційний Суд України виклав міркування щодо конституційності пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу стосовно недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України та Президента України або встановлення для них заборони вчиняти певні дії.

На мою думку, у цьому разі Конституційний Суд України обмежився формальним нормоконтролем, перевіривши оспорювані положення Кодексу на відповідність тексту Конституції України. Методологічно такий підхід єдиного органу конституційної юрисдикції до вказаного питання є правильним, але неповним, оскільки не відображає глибини проблеми встановлення конституційності цих положень. Вважаю, що мотивації, яка грунтується лише на позиціях нормоконтролю, недостатньо для підтвердження їх конституційності.

Конституційний Суд України мав перевірити конституційність пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу не лише з позицій нормоконтролю, а й з позицій відповідності оспорюваної норми принципу верховенства права (стаття 8 Конституції України), зокрема принципу пропорційності. Це дало б можливість з'ясувати мету відповідного законодавчого регулювання та засоби досягнення такої мети, виокремити конституційні цінності, які мав захистити законодавець, установивши відповідні обмеження щодо способів забезпечення позову.

Дослідження Конституційним Судом України дотримання принципу пропорційності, балансу приватних та публічних інтересів при розгляді питань про конституційність правових норм, якими встановлюються певні правообмеження, вважаю необхідним для повного та всебічного розгляду справ, обгрунтованості прийнятих Судом рішень.

Вважаю, що такий недолік повинен бути усунений Конституційним Судом України при дослідженні та вирішенні справ з аналогічних питань, що в підсумку поліпшить якість його рішень.

2. Конституційний Суд України припинив конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу стосовно недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Вищої ради юстиції або встановлення для неї заборони вчиняти певні дії на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

Згідно з частиною першою статті 131 Конституції України до відання Вищої ради юстиції належить: внесення подання про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад, прийняття рішення стосовно порушення суддями і прокурорами вимог щодо несумісності, здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів та розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів.

На мою думку, Конституційний Суд України мав вказати на те, що з огляду на конституційні повноваження Вищої ради юстиції акти, які вона приймає, мають переважно рекомендаційний характер для інших органів і безпосередньо не породжують юридичних наслідків для фізичних чи юридичних осіб. Фактично такі акти не є правовстановлюючими, правозмінюючими або правоприпиняючими для громадян, а мають консультативно-дорадчий характер для уповноважених на прийняття відповідних рішень органів державної влади.

Забезпечення ж позову в адміністративному судочинстві відповідно до частини першої статті 117 Кодексу застосовується, якщо існує очевидна небезпека заподіяння шкоди правам, свободам та інтересам позивача до ухвалення рішення в адміністративній справі, або захист цих прав, свобод та інтересів стане неможливим без вжиття таких заходів, або для їх відновлення необхідно буде докласти значних зусиль та витрат, а також якщо очевидними є ознаки протиправності рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень.

Викладене вказує на те, що забезпечення адміністративного позову не може апріорі поширюватися на консультативно-дорадчі акти Вищої ради юстиції, виходячи з особливостей юридичної природи таких актів та мети забезпечення позову в адміністративному судочинстві. Тому вважаю, що Конституційний Суд України повинен був припинити конституційне провадження в цій частині на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Віктор ШИШКІН: «Суддя, який перебуває на адміністративній посаді, не може бути притягнутий до відповідальності за недодержання своїх обов'язків управлінця»

Конституційний Суд України
Окрема думка

судді Конституційного Суду України ШИШКІНА В.І. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про Вищу раду юстиції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження»

Конституційний Суд України у Рішенні від 16 червня 2011 року №5-рп/2011 (далі — Рішення), зокрема, визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення:

— частини третьої статті 32 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року №22/98-ВР зі змінами (далі — Закон №22), відповідно до якої «порушенням присяги судді, що обіймає адміністративну посаду в суді, є також невиконання ним посадових обов'язків, встановлених для відповідної адміністративної посади, пов'язаних з процесуальними діями»;

— пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України щодо недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України та Президента України або встановлення для них заборони вчиняти певні дії.

Конституційний Суд України також припинив провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень «пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України щодо недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Вищої ради юстиції або встановлення для неї заборони вчиняти певні дії на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Стосовно наведеного згідно зі статтею 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» висловлюю таку думку.

1. В Конституції України встановлено вичерпний перелік підстав для звільнення особи з посади судді (частина п'ята статті 126), однією з яких є звільнення за порушення присяги саме судді (пункт 5 частини п'ятої статті 126). За приписом частини першої статті 55 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-VI (далі — Закон №2453), особа, яку призначено на посаду судді вперше, набуває повноважень судді після складення присяги судді.

Відповідно до тексту присяги, що міститься у частині першій статті 55 Закону №2453, суддя бере на себе відповідні зобов'язання, порушення яких є підставою для відкриття Вищою радою юстиції провадження щодо його звільнення за особливих обставин, зокрема за порушення присяги ним як особою, яка обіймає посаду саме судді.

В частині другій статті 32 Закону №22 конкретизовано дії судді, які можуть бути кваліфіковані як порушення ним його зобов'язань, що складають зміст присяги, а саме:

— вчинення ним дій, що порочать звання судді і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності судових органів;

— незаконне отримання суддею матеріальних благ або здійснення витрат, що перевищують доходи такого судді та членів його сім'ї;

— умисне затягування суддею строків розгляду справи понад терміни, встановлені законом;

— порушення морально-етичних принципів поведінки судді.

Конституційний Суд України в Рішенні від 11 березня 2011 року №2-рп/2011 зазначив, що присяга судді має правову природу конституційного зобов'язання судді (абзац дев'ятий мотивувальної частини підпункту 3.4 пункту 3). За цим приписом текст присяги судді необхідно розглядати у системному зв'язку з конституційним положенням про звільнення судді за порушення ним присяги судді. Отже, положення законів, що конкретизують різні аспекти тексту присяги, мають стосуватися лише зобов'язань особи як судді, про які йдеться в тексті присяги, а не інших обов'язків, що безпосередньо не випливають із його зобов'язань як судді.

У висновках першої експертної комісії Міжнародної асоціації суддів «Відповідальність суддів» (24—25 жовтня 1980 року, Туніс) зазначалося, що єдиним випадком, коли суддя несе дисциплінарну відповідальність безпосередньо за свої рішення, є груба халатність, крім того він має відповідати за випадки неправильної поведінки, тобто коли суддя нормально і розумно виконує свої функції, але вдався до вчинку, який є несумісним зі званням судді (абзац четвертий). У висновках тієї ж комісії «Призначення і роль голів судів» від 23—27 вересня 2001 року (Мадрид) чітко розрізняються (відокремлюються) суто суддівські та суто адміністративні функції з вказівкою на те, що незалежність голови суду при виконанні ним його адміністративних функцій має захищатися, як і незалежність інших суддів при виконанні ними власне суддівських функцій (пункт 2), а пріоритет голів судів в адміністративній площині не повинен впливати на розгляд справ та прийняття суддями рішень (пункт 3). Таким акцентуванням вказана комісія відокремила статус судді від статусу голови суду як особи, яка здійснює урядування в судовій установі. Виходячи з цього, можна вважати, що суддя, який перебуває на адміністративній посаді в суді, не може бути притягнутий до відповідальності за недодержання своїх обов'язків управлінця, тобто за порушення обов'язків, які безпосередньо не випливають зі статусу судді.

Мабуть, такого ж підходу дотримувався й законодавець, визначаючи в статті 54 Закону №2453 права та обов'язки судді і встановлюючи у його статтях 24, 25, 29, 30, 34, 35, 41 адміністративні повноваження голів і заступників голів в системі судів загальної юрисдикції, зауважуючи, що на виконання цих повноважень вони видають накази і розпорядження, тобто управлінські акти. Крім того, в частині шостій статті 20 Закону №2453 вказано, що звільнення судді з адміністративної посади не припиняє його повноважень судді, тобто потенційно передбачає притягнення голови суду чи його заступника до відповідальності за недотримання суто управлінських обов'язків без притягнення до відповідальності як судді, якщо такі порушення не пов'язані з обов'язками судді. З тексту присяги не вбачається, що суддя присягає належно виконувати обов'язки у сфері адміністрування. Однак усупереч такому концептуальному підходу законодавець в частині третій статті 32 Закону №22 пов'язав зміст порушення присяги судді з посадовими обов'язками, встановленими не для судді як носія судової влади, а для судді, який обіймає певну адміністративну (управлінську) посаду в суді як в установі, тобто запровадив додаткову підставу для звільнення особи з посади судді, що не поширюється на тих суддів, які не перебувають на цих посадах. Таким підходом обумовлено нерівний статус судді щодо зобов'язань, які випливають із тексту присяги судді, що є порушенням приписів статей 126, 127 Конституції України. Цими приписами, зокрема, встановлено рівний статус суддів щодо прав і обов'язків, диференційовано вимоги стосовно лише окремих категорій саме суддів (частини четверта, п'ята статті 127 Конституції України).

2. Конституційний Суд України послідовно розвивав правову позицію стосовно значущості судового захисту існуючих і відновлення порушених прав людини і громадянина, зауважуючи, що:

— частину першу статті 55 Конституції України треба розуміти так, що кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку і суд не може відмовити у правосудді (пункти 1, 2 резолютивної частини Рішення від 25 грудня 1997 року №9-зп);

— правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах (абзац десятий пункту 9 мотивувальної частини Рішенні від 30 січня 2003 року №3-рп/2003);

— звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням. У традиційному розумінні діяльності визначальними поняття змісту прав людини є умови і засоби, які становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку. Обсяг прав людини — це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідними і загальними. Загальновизнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 22 вересня 2005 року №5-рп/2005).

> «Скасування забезпечення позову у вказаній категорії справ може призвести до невиконання постанов суду, ухвалених щодо актів Президента чи Верховної Ради».

Законодавець, встановлюючи частиною п'ятою статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України обмеження на здійснення судом забезпечення позову у справах, які стосуються оскарження актів певних суб'єктів владних повноважень — Президента України, Верховної Ради України, Вищої ради юстиції, обмежив гарантії людини і громадянина на поновлення порушених прав.

Інститут забезпечення позову є елементом права на судовий захист, спрямований на те, щоб не допустити незворотність певних наслідків від відповідних дій, на відновлення порушеного права,

Забезпечення позову стосується всіх стадій судового провадження (підготовка, призначення, розгляд справи, виконання рішення) і є складовою комплексу заходів, спрямованих на охорону публічно-правового та матеріально-правового інтересу в адміністративному судочинстві, а також є однією з гарантій реального виконання можливого позитивного для людини рішення, оскільки надає можливість суду до ухвалення постанови в адміністративній справі вжити заходів щодо забезпечення реалізації позовних вимог.

Скасування забезпечення позову у вказаній категорії справ може призвести до невиконання постанов суду, ухвалених щодо актів Президента України чи Верховної Ради України, і таким чином фактично унеможливить реалізацію особами права на судовий захист, гарантованого статтею 55 Конституції України, яке згідно зі статтею 64 Основного Закону України не може бути обмежене.

Крім того, Конституційний Суд України раніше вже аналізував зміни до законів щодо встановлення заборони суду здійснювати забезпечення позовів в адміністративному судочинстві і у Рішенні від 19 жовтня 2009 року №26-рп/2009 визнав їх неконституційними, заклавши концептуально правову позицію про неприпустимість звуження змісту прав людини на судовий захист (підпункт 3.12 пункту 3 мотивувальної частини, абзац третій пункту 2 резолютивної частини).

3. Резолютивна частина Рішення містить певний алогізм.

В абзаці першому пункту 1 резолютивної частини Рішення положення пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України щодо недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Верховної Ради України та Президента України або встановлення для них заборони вчиняти певні дії визнано конституційним.

Відповідно до абзацу другого пункту 2 резолютивної частини Рішення припинено конституційне провадження у справі стосовно відповідності Конституції України положень пункту 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України щодо недопущення забезпечення позову шляхом зупинення актів Вищої ради юстиції або встановлення для неї заборони вчиняти певні дії у зв'язку з не наведенням суб'єктом права на конституційне подання правового обгрунтування. Мотивування цієї позиції Конституційного Суду України наведено в підпункті 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення.

Законодавчий припис стосовно недопущення забезпечення позову шляхом зупинення дії актів Президента України, Верховної Ради України, Вищої ради юстиції міститься в одній нормі (пункт 1 частини п'ятої статті 117 Кодексу адміністративного судочинства України), має внутрішній правовий, логічний, граматичний зв'язок, а тому будь-яке обґрунтування його конституційності або неконституційності чи вирішення питання щодо припинення провадження у справі повинно передбачати системний зв'язок, наявний у цьому приписі, який не може бути розірваний.

Закон&Бізнес

Засновник і видавець:
ТОВ «Редакція газети «Закон і Бізнес»

Головний редактор:
Роман БОБОВ

Газета виходить з 15 червня 1991 року

Свідоцтво КВ № 3805 від 20.05.99

Р/р № 2600400002637
в АКБ «Правекс-Банк» м.Києва,
МФО 321983, код ЄДРПОУ 30374826

Багатоканальний телефон:
(044) 537-34-33

Адреса:
01021, м.Київ, Кловський узвіз, 9/2
E-mail: inzib@optima.com.ua

©При передруку матеріалів посилання на газету «Закон і Бізнес» обов'язкове.

Редакція може публікувати матеріали в дискусійному порядку, не поділяючи поглядів автора.

Редакція залишає за собою право на редагування та скорочення тексту.

Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Оголошення і реклама друкуються мовою оригіналу. Відповідальність за зміст реклами несе рекламодавець

Матеріали з позначкою (К) друкуються на комерційній основі

Виходить 52 рази на рік по суботах українською та російською мовами

Набір, верстка і фотоформи газети — комп'ютерний центр тижневика «Закон і Бізнес»

Номер віддрукований у ТОВ «Мега-Поліграф», 04073, м.Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14

Номер підписано до друку 30.06.2011

Зам. № 20671
Загальний наклад 16060

КУРЙОЗ

Його величності відмовили

Швед Ганс Ерік ображений на державу: йому не дозволили йменуватися «його величністю», попри офіційно подану заяву. Мотивуючи відмову, податкове управління послалося на спеціальний закон «Про імена».

Ганс Ерік вирішив змінити своє ім'я, звернувшись до податкового управління, яке у Швеції, крім податків, займається ще записом актів цивільного стану. Згідно з передбаченою процедурою будь-який охочий може звернутися до цього відомства з відповідною заявою і поміняти дане при народженні ім'я на будь-яке інше.

Управління відповіло заявникові відмовою, пославшись на можливість виникнення непорозумінь. Ганс Ерік хотів додати до свого імені «його величність». «Титули, що вживаються в суспільстві, можуть викликати непорозуміння, а тому не підходять для використання як імена», — значилось у листі податкового управління, яке при цьому ще послалося на закон «Про імена». Це свідчить, що імена, здатні викликати почуття образи, незручність або невідповідні через якісь інші причини, не допускаються.

Закон «По імена» був прийнятий ще в 1982 році. Спочатку його головним завданням було не дати простим шведам нарікати своїх дітей благородними родовими іменами знаті. Але тепер держава швидше намагається захистити дітей від бурхливої фантазії сучасних батьків.

Втім, постанови податкового управління, котрі спираються на закон «Про імена», складно назвати послідовними.

Раніше податкове управління відмовило громадянам, що звернулися до нього, в дозволі назвати своїх новонароджених Елвісом і Ікеа, але імена К'ю (Q), Гугл, Металика і Лего були визнані відповідними.

ТУРИЗМ

«Не потрібний нам берег турецький...»

ТЕТЯНА БЕРСЕНЄВА,
Право.ру

Заборонити росіянам відвідувати у складі туристичних груп Туреччину, а також розробити перелік іноземних держав із зазначенням ступеня небезпеки їх відвідувань туристами пропонує Держдумі фракція ЛДПР. Відповідний проект постанови про необхідність гарантування безпеки російських туристів унесено до нижньої палати парламенту.

Російські туристи більше не зможуть відвідувати Туреччину?

Приводом для розроблення такого документа, як повідомляє прес-служба фракції, стали численні випадки загибелі російських туристів за кордоном. Депутати відзначили, що в Турецькій Республіці немає ефективного механізму гарантування безпеки російських туристів (екскурсантів).

«Держдума заявляє, що трагедія в Турецькій Республіці, коли в результаті гострого отруєння померли громадяни РФ, має стати застереженням не тільки для російських туристів, а й для інших учасників єдиного туристського ринку в Росії. Необхідно зобов'язати учасників цього ринку інформувати туристів про те, де і яким чином слід купувати продукти харчування та алкогольні напої в країнах тимчасового перебування», — йдеться в проекті заяви.

Крім того, Держдумі РФ пропонується розглянути питання про заборону російським громадянам відвідувати Туреччину у складі туристичних груп.

Депутати відзначають, що ще в 2009 році у зв'язку із загибеллю росіян в Єгипті, Ізраїлі, В'єтнамі та інших державах Держдума вже приймала заяву «Про гарантування безпеки російських туристів (екскурсантів)». В ній зазначалося, що впродовж 2006—2009 років в окремих іноземних державах не раз виникала загроза безпеці росіян.

Держдумі РФ пропонується розглянути питання про заборону російським громадянам відвідувати Туреччину у складі туристичних груп.

У 2010 році в Турецькій Республіці сталася серйозна автокатастрофа. Втратив керування водій автобуса із 39 туристами з Росії. В результаті падіння автобуса з 15-метрової висоти 14 чоловік загинули, а 25 отримали поранення різного ступеня тяжкості. За відомостями Федерального агентства з туризму РФ, в 2010 році в результаті ДТП і купання в морі загинули 78 російських туристів.

Недавно, у травні цього року, в Туреччині сталося масове отруєння російських туристів: більш ніж 20 чоловік було госпіталізовано з симптомами гострого алкогольного отруєння, 4 з них загинули.

ПОРУШЕННЯ

Відставка через швидкість

Парламент Литви позбавив депутатської недоторканності колишнього віце-голову Сейму Альгіса Кашету, який пішов у відставку з цієї посади через те, що… перевищив швидкість на дорозі.

Інцидент стався 11 червня. А.Кашета їхав по дорозі Вільнюс — Варена зі швидкістю 170,6 км/год, тобто перевищив допустиму швидкість на 80,6 км/год. Відповідно до литовського кодексу про адміністративні правопорушення депутата можуть оштрафувати і тимчасово позбавити прав водія. Правда, згідно з конституцією члена Сейму без згоди останнього не можна притягувати до кримінальної відповідальності, затримувати, а також не можна обмежувати його свободу.

Проте в цій ситуації сам порушник виявився свідомим громадянином. Він за власною ініціативою пішов із посади віце-голови Сейму 14 червня. «Щиро розкаююся і всіх перепрошую. Не чекаючи дій з боку правоохоронних органів, узявши на себе всю моральну і політичну відповідальність, сьогодні я попросив спікера звільнити мене з посади віце-голови. Також я хочу, аби справа про перевищення швидкості була розглянута якнайшвидше — не збираюся ховатися за імунітет члена Сейму», — підкреслив А.Кашета.

За те, щоб зняти з А.Кашети депутатську недоторканність, проголосував 91 парламентар.

Екс-віце-спікер Сейму Литви А.Кашета.

ПОСМІХНИСЬ!

Геннадій НАЗАРОВ

Вагомий аргумент

Якщо кури піднімають вас на сміх, розкажіть їм, з чого роблять котлети по-київськи.

Прикмета

Коли поряд з вами у п'яти чоловік такі ж чоботи, як ваші, — це не мода. Це — армія.

У зоні особливої уваги

Питання вірменському радіо:
— Що взяти з собою на море таке, аби вийти на пляж і всі навколо очманіли?
— Візьміть лижі!

Лицемірство

Лицемір — це людина, яка пише книгу, що вихваляє атеїзм, і молиться про те, щоб її добре купували.

Дивна закономірність

Роздуми іноземця: дивно, але в Україні чомусь паркани роблять із дощок, а меблі — з тирси.

АФОРИЗМ

Жити — це означає поступово народжуватися.

Антуан де СЕНТ-ЕКЗЮПЕРІ

ЗБИТКИ

Платна втеча

У Тюменській області Російської Федерації суди задовольняють позови прокуратури про стягнення із засуджених, які здійснили втечу, витрат на їх розшук.

Як повідомляє прес-служба облпрокуратури, у вересні 2010 року засуджений Андрій Т., котрий відбуває покарання за крадіжку, втік з колонії-поселення в Тюмені. Майже два тижні по тому його затримали на території Волгоградської області. На його розшук було витрачено понад 45 тис. руб. (близько 12,5 тис. грн.).

Згідно з ч.2 ст.102 кримінально-виконавчого кодексу РФ засуджений має відшкодувати витрати, пов'язані з припиненням утечі. Грунтуючись на цій нормі, прокуратура подала до світового суду позов про стягнення з в'язня витрат на його спіймання. Позов було задоволено.

Всього в поточному році прокуратура Тюменської області направила до судів три позови на загальну суму 112 тис. руб. про стягнення з арештантів, які здійснили втечу, витрат на їх розшук.

ОБМЕЖЕННЯ

Інтернет — за паспортом

Уряд Данії вирішив наслідувати приклад британських колег: робоча група при Міністерстві юстиції пропонує зобов'язати кафе, бібліотеки та інші організації, що надають відкритий доступ до Інтернету, ідентифікувати своїх клієнтів.

Поки не зрозуміло, яким саме чином здійснюватимуть ідентифікацію. У Міністерстві юстиції вирізняють кілька способів: за номерами соціального страхування, за електронними підписами або за допомогою СМС-повідомлень (очевидно, в останньому випадку це здійснюватимуть за номером мобільного телефону).

Реформатори вважають, що без попередньої ідентифікації в Інтернет нікого пускати не можна.

Все це подається в контексті модної нині теми боротьби з тероризмом: мовляв, затримувати терористів буде простіше, якщо поліція завжди зможе бачити, хто і де підключився до Інтернету, які сайти переглядає і з ким переписується.

До речі, ця норма вже введена в столиці Великої Британії. Лондонська поліція, коли вирішила співпрацювати із власниками інтернет-кафе у сфері стеження за веб-серфінгом відвідувачів, виправдовувала свої дії боротьбою з тероризмом. У Білорусі ідентифікація за паспортом стала обов'язковою для всіх відвідувачів інтернет-кафе ще з минулого літа.

НА ГАРЯЧОМУ

Інспектор пообідав хабаром

Співробітник управління МНС з'їв хабар, який він отримав за приховання порушень правил пожежної безпеки. Інцидент стався 23 червня у туалетній кімнаті об'єднаної управи районів Силіно і Старе Крюково Зеленоградського округу.

22 червня співробітник МНС Східного округу м.Москви брав участь у контрольній перевірці на території м.Зеленограда. Він виявив порушення в двох корпусах 10-го мікрорайону і вимагав за приховання недоліків 35 тис. руб. Наступного дня інспектора затримали на місці злочину. Але чоловік не розгубився і на очах у співробітників правоохоронних органів з'їв сім купюр вартістю 5 тис. руб.

Після затримання співробітник МНС визнав вину, розкаявся, і його відпустили під підписку про невиїзд.

За даними із відкритих джерел, це найбільша на сьогодні «винагорода», знищена таким чином.

До речі, поїдання хабарів стало в Росії останнім часом популярним трендом. Здебільшого на цьому попадалися співробітники ДІБДР. Так, у березні 2010 року в Челябінській області даішник з'їв 2 тис. руб. Сталося це в м.Каслі. Капітан міліції зупинив порушника правил дорожнього руху. За нескладання протоколу інспектор вимагав 2 тис. руб. Водій погодився передати гроші пізніше і звернувся у відділ власної безпеки місцевого ГУВС. В результаті операції хабарника спіймали, але той устиг закритись у службовій автомашині і з'їсти купюри. «Гурманові» довелося написати рапорт про звільнення і стати фігурантом кримінальної справи.

Через рік — у березні 2011 року — співробітник ДІБДР уже Саратовської області проковтнув 15 тис. руб. Правда, за останньою інформацією, московський еменесник установив своєрідний рекорд: хабар, який він проковтнув, виявився найбільшим зі знищених у такий спосіб.

Великого резонансу набув випадок з чиновником з Росриболовства, котрий при затриманні на Варшавському шосе в Москві викинув у вікно машини 10 млн руб. Співробітникам правоохоронних органів удалося зібрати тільки 9 млн.

МОРАЛЬ

Бебі без боксів

Від чеських жінок вимагають більшої відповідальності. Комітет ООН з прав дитини закликав чеську владу ліквідувати так звані бебі-бокси — спеціальні місця, куди мати може законно й анонімно покласти новонароджену дитину і не побоюватися за її життя.

На думку комітету ООН, бебі-бокси порушують права дитини. Натомість комітет ООН радить уряду Чехії зосередитися на спеціальних батьківських програмах, підтримувати плановане материнство, надавати консультації та соціальну допомогу у випадках небажаної вагітності, але не вирішувати проблему за допомогою бебі-боксів.

Усього в Чехії налічується 44 бебі-бокси, в них за останній час було залишено 50 дітей. ООН вимагає від Чеської Республіки юридичної заборони на тілесні покарання дітей і дозволу для останніх звертатися до суду і подавати судовий протест на рішення органів влади.

У таких бебі-боксах у Чехії поки можна спокійно залишити немовля.